

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

XLIV. ÉVFOLYAM

1. SZÁM

BUDAPEST, 1931

JANUÁR

SZERKESZTŐSÉG,
bová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
I., Avar-utca 15., III., 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj
évenként 8 P. Az egyesülettel és
lappal kapcsolatos minden befi-
zetés, reklamáció POCZA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Báthory-u. 12., IV.) küldendő.
Hirdetések megegyezés szerint.

Az amerikai kultúra és a tanítóképzés.

Az elfogulatlan bíráló ma már nem tagadhatja, hogy Amerikának is van kultúrája, amely értékes szellemi gyümölcsöket termett és csak a viszonyokat ténylegesen nem ismerő intézheti el ezeket egy kézlegyintéssel, amelyet a lekicsinylő értelemben használt anyagi kultúra és technikai fejlettség jelzőivel kísér. Az európai ember a maga földrészének többezeréves történeti múltjára gondolva, nagyon hajlik arra, hogy megtagadja azt, ami a tengeren túl a történeti jelenben szinte a szeme láttára nőtt fel. Amíg szigorúan ragaszkodik az óvilág kultúrájának alapjához: az évezredek tradícióhoz, nem akarja elismerni, hogy az újvilágban ép a történeti múlt kategórikus imperativuszának hiánya teremtetette meg a kultúrának egy másik életfakasztó csíráját: a tevékenységre, az újításra, a megifjodásra való állandó törekvést. Aki az amerikai életet a szokásos turistakirándulások tartamánál csak valamivel hosszabb ideig is szemléli belülről, igazat ad nekem, amikor azt merem állítani, hogy az amerikai kultúra gyökere az újítások vágya és a meg nem pihenő tevékenység. De ez egyúttal forrása az egyik főkülönbségnek, amely az ó- és újvilág emberét egymástól elválasztja. Az európai minden változást és a viszonyok által megkövetelt minden újítást a multtal való összehasonlítás mérlegével méri, az amerikai a jövőbe veti szemét és azt mérlegeli, mit hozhat az újítás. Úgy vélem, itt található meg az amerikai kultúrának egy másik lényeges eltérése az európaiktól. Ez utóbbi ugyanis a hosszú történeti fejlődés során természetes erők hatása alatt önmagából evolválódott és lett olyan, amilyen, az amerikai azonban nem ért rá bevárni a természetes kiválogatódás évszázadokat kívánó hosszú lefolyását, hanem jól ismert és tudatosan megválasztott erőtnyezők tervszerűen beállított hatásának köszöni létrejöttét. Más szóval röviden úgy is mondhatnám, hogy az európai kultúra kialakult, az amerikai pedig megteremtették. Az amerikai művelődés eme két alaptulajdonsága: a tevékenység vágya és a jövőbe néző, tervszerű építés irányítja az újvilág intézményeinek kialakulását és fejlődését is. Csak a dolgok mélyére nem

látó állíthatja, hogy a kulturális intézmények odaát nem egyebek, mint a már meglevő és jól kiépített európai intézmények némi asszimilációval átültetett másolatai. Az amerikai kultúra vázolt alapvonásai nem túrik meg a másolást, de az amerikai talaj, az amerikai élet eltérő körülményei sem engedik meg ezt. A gondolat sok esetben Európában születik meg, de odaát testet öltött alakja, a megszületett intézmény nem hasonlít európai szülőatyjára, a legtöbb esetben még az európai testvérével való közös leszármazás anyajegyei sem lelhetők meg rajta. Ezért van az, hogy aki valamely amerikai intézményt a maga valójában akar megismerni, nem teheti ezt anélkül, hogy az amerikai sajátos kultúra szemüvegén keresztül ne nézné. Az egyes intézmények kialakulásában és mai működésében sok érthetetlennek, sok fölöslegesnek látszó vonást fedez fel az, aki európai szemmel nézi azokat, de könnyen be tudja látni jelentőségüket, mihelyt az amerikai művelődés hátterében látja. Különösen áll ez iskolapolitikai vonatkozásban.

Az amerikai kultúrának nemcsak leghatékonyabbnak mondott, hanem a valóságban is leghatékonyabban működő tényezője az iskola. Az amerikai gondolkodás és közfelfogás az iskolát a féltve őrzött demokrácia fenntartásának egyedüli biztosítékául tekinti. S valóban a nevelés mindenhatóságába vetett törhetetlen hit nyújtja az egyedüli reményt a nemzeti lét független és változatlan fennmaradásához oly országban, melynek lakossága évről-évre több százezer, teljesen heterogén elemekből álló bevándorló tömegét kénytelen asszimilálni. Az iskolának Amerikában valóban nemcsak nemzetfenntartó, hanem nemzetépítő feladata és jelentősége van. Még ma is teljes mértékben áll ez, de különösen így volt a régi koloniális időkben, amikor a ponyvával borított ökrökhúzta szekéren megindult a civilizáció térfoglaló útja az először megszállt keleti partokról a vad nyugat felé. Az erdőirtással előnyomuló ősfoglalók nyomán a kultúrának egészen sajátos alakja honosodott meg, amelyet az amerikaiak frontier life-nak neveznek, mert benne a szellemi igények kielégítése, az anyagi életszükségletekért a természet mostohaaságával és az ellenséges indulatú őslakókkal folytatott állandó élet-halál harc váltakozik. Még csatogtak az őserdőt termékeny mezővé változtató fejszecsapások, de a ledőlt faóriások már a kultúra szolgálatába állottak, amikor először is a szerény kápolna és mindjárt utána az egyszobás, kicsi iskola épült fel belőlük. Az iskola nyomában járt a „fedett kocsi-nak (covered wagon)” és így az ősfoglalók nemcsak az anyagi, hanem a szellemi kultúrának is pionírjai voltak. Ezen idők tanítója nem szorult külön képzésre, hiszen a tanítás nem is volt még akkoriban élethivatás. A letelepülők közül erre önként vállalkozó volt a téli hónapokban az ifjúság tanítója. Nyáron erdőt irtott, fát vágott és az ugart törte ekéjével, télen a gyermekek lelkébe szántotta a tudás barázdáit.

Amíg a nyugat felé való vándorlás a pionir kulturát teremtette meg a maga szerény iskolájával és még szerényebb munkástanítójával, azalatt a keleten az első partraszállások helyein meg-

indult a városi kultúra kialakulása, ahol a képzett papság vette kezébe az ifjúság nevelését. Eleinte a papok maguk tanítottak, később megelégedtek azzal, hogy gondoskodtak megfelelő tanító-ról. Ez a ténykedésük abban állott, hogy az iskolában való tanításra jelentkezőket megvizsgálták, hogy tudásuk megfelelő és hitük megbízható-e. Ez az eljárás, amely később az egyház és állam elválasztása után, a helyi iskolai bizottság hatáskörébe ment át, lett az eredete egy napjainkig is fennálló fontos tényezőnek: a tanítási engedély (license) kiadásának. Az amerikaiak a kezdet kezdetén sem akarták akárkire bízni a jövő generáció alakításának feladatát és amint a művelődés haladásával eljutnak a tanítóképzés intézményes kiépítéséhez, még kínosabban vigyáznak erre.

A városi és pionir kultúra kialakulása nemcsak mai szemmel nézve mutat fel éles különbségeket intézményeiben és így elsősorban az iskolában és az ebben folyó tanításban, hanem éles ellentéteket váltott ki az akkori idők emberének életében is. A keleti partok magas fejlettségű városai kiinduló pontjaivá lettek az új világrész még fel nem kutatott belsejének kimeríthetetlen gazdagságáról szóló hírek által odacsalt kalandorok bevándorlásának és a nyugati végeken kemény, de becsületes munkával küzdő ősfoglaló lassankint bizalmatlanul, majd ellenszenvvel nézte a városokból utána következőket. Ez az ellenszenv hamarosan az egyénekről az intézményekre is átragadt és a viszonyok rövidesen odafejlődtek, hogy az ősfoglalók a keletről jövő invázió elől szervezkedni kezdtek és e szervezkedés lényege abban öltött testet, hogy néhány családból álló egészen kicsi egységekbe tömörültek és ezen egységeken belül görcsösen ragaszkodtak önkormányzatukhoz, amelyben az önvédelem egyedüli eszközét látták.

Ez volt nagyjában az amerikai kultúra állapota, amikor a tanítóképzés első csírái kezdenek jelentkezni.

Talán feleslegesnek látszik az amerikai művelődés kezdeti viszonyainak ily hosszadalmas bemutatása, azonban enélkül bajosan lehetne érthetővé tenni a tanítóképzés mai érdekesen különleges és az európai tanítóképzés konszolidált állapotával merőben ellentétes viszonyait. Itt találjuk meg ugyanis az okát és magyarázatát a mai tanítóképzés sokféleségének. A helyi szervezetek ugyanis önállóan akartak és akarnak gondoskodni nemcsak anyagi, hanem kultúrális szükségleteikről és ezek közt elsősorban a tanítóképzésről. A helyi önkormányzat ma sem akar túrni beavatkozást a magasabb egységek részéről a tanítók kiválogatásába és innen van az, hogy a városi és vidéki tanítók között képesítés szempontjából oly nagy eltérések vannak. Egyes nyugati államok lakossága még ma is a pionirstadiumot képviseli, de nem a szó oly értelmében, mintha úttörő volna, hanem ellenkezőleg az ősfoglalók viszonyait visszatükröző primitívebb állapotokkal is inkább megelégszik, hogysen utat engedjen a magasabb kultúrájú keleti államok fejlett tanítóképzésének terjedéséhez.

A XIX. század legelején Európa nagyobb országaiban már

egy tucatnál is több tanítóképzőintézet működik, amikor Amerikában az első szerény felszólamlások megjelennek. *Olmstead*, a Jale College tanára ajánlotta 1812-ben egy oly iskola felállítását, amelyben a leendő tanítókat megtanítanák mindarra, amit „később tanítani fognak, részint abból a célból, hogy e tárgyakban tökéletesebb tudásra tegyenek szert, másrészt pedig, hogy saját mesterrük módszeréből megtanulják a tanítás legjobb módját”.¹ Az amerikai tanítóképzés tehát már gondolatának megfogalmazásakor is két célt látott maga előtt; általános ismeretek közlését és módszeres jártasság közvetítését. *Hall Sámuel* 1823. márciusában állította fel az első tanítóképző szemináriumot Vermont állam Concord nevű városában és ugyancsak ő adta ki 1829-ben az első nevelésügyi tankönyvet: *Lectures on Schoolkeeping* címen. Az elvetett mag azonban csak nagyon lassan tudott szerény csemetévé fejlődni. *Hall* áthatva a tanítóképzés szükségességének gondolatától, agitál, felolvasásokat tart az ügy érdekében, de hiába hivatkozik Poroszországnak akkor már harminc tanítóképzőjére, nem akadt egyhamar követőre. Az amerikai tanítóképző első igazi képviselője 1839-ben alakult meg Lexingtonban és ennek szellemi atyja, *Carter James* volt. Írásaiban meggyőző szóval hirdette, hogy teljesen céltalan pénzt költeni az iskolázásra mindaddig, amíg nem történik gondoskodás megfelelően képzett tanítókról. Kijelentette, hogy maga a tanítandó ismeret birtoklása még nem elég, mert nem biztosítja az ismeretek közlésében való jártasságot.² Egyben egy évszázaddal megelőzve a való fejlődést, kitűzte az amerikai tanítóképző intézet jövőjének irányát. A tanítóképzésnek szerinte az állam kezében kell lennie és az ingyenes közköztartási rendszer egy részét kell alkotnia. A tanítóképzőben álljon könyvtár a jelöltek rendelkezésére és legyen benne gyakorló iskola különböző korú gyermekek részére. A Lexingtoni képző egészen az ő célkitűzésének eredménye, azonban egy emberöltőbe került, amíg felfogása általános elismerésre és elfogadásra talált. Csak 1870 óta tekintik az egyes államok törvényhozásai állami feladatnak a tanítóképzésről való intézményes gondoskodást.

A Lexingtoni képzőt még ugyanabban az évben követte egy másik és egy év múlva egy harmadik, míg azután hosszabb szünet után a XIX. század második felében mind jobban kezdett szaporodni a számuk, úgy hogy 1850-ben már négy államban, 1860-ban 9 államban már tizenkét képző volt és 1900-ban 37 államban voltak állami tanítóképzők.³ Az utolsó állam, amely a képzést saját kezébe vette Mississippi volt 1910-ben. Ime egyik bizonyítéka annak, amire előljáró fejtegetéseimben rámutattam, hogy a művelődésben a nyugati államok bizonyos ellenszenvből fakadó lassúsággal lépnek a progresszívebb keletiek nyomába.

Milyenek voltak ezek az első képzők? Az északi, New-

¹ *The State of Education in Connecticut* című évrő beszédében.

² *Essays on Popular Education*, a Boston Patriot egykorú évfolyamaiban.

³ Cubberley: *State School Administration* 1927. P. 587.

England néven összefoglalt államokban, melyek lakossága puritán protestáns vallású volt, az akkori porosz tanítóképzés merev, önálló iskolatípusa szerzett magának híveket, különösen *Woodbrige William* és *Brooks Charles* helyszini tanulmányokon alapuló lelkes propagandája alapján. Ezzel szemben a déli államokban, melyeket e téren főleg New-York képvisel, a lakosság inkább a nyugateurópai, főleg francia tanítóképzés iránt lelkesedett. New-York állam törvényhozása az akkor és ott akadémiáknak nevezett középiskolákra bízta a tanítóképzést, amennyiben külön e célra szolgáló tanfolyamok rendezésére adott nekik megbízást és állami segílyt. A New-Englandban kiépült alakja a tanítóképzőnek tanítói szeminárium (teachers seminary) nevét viselte. Eleinte egy éves, később két éves tanfolyamot nyújtott, amelynek nem volt határozottan megállapított tanterve, hanem iskoláról-iskolára és évről évre változott, aszerint, amint a tanítótestület és a felmerülő szükségletek kívánták. Általában aritmetikát, geometriát, algebrát, angol nyelvtant és irodalmat, retorikát, történetet és földrajzot, élettant és egészségtant, állattant, növénytant és ásványtant, astronomiát és alkotmánytant tanítottak. A nevelésüggyel kapcsolatos studiumokat „a tanítás elmélete és művészete, az oktatás módszeres elvei, iskolaszervezet és igazgatás, intellectualis és moralis filozófia, neveléstörténet, didaktikai gyakorlatok” című tantárgyak képviselték.⁴ Ezekhez járult a tanítás megfigyelése a „modelliskolában”, ahogy a gyakorlót nevezték, mintaleckék készítése, gyakorlati tanítás és ennek kritikai megbeszélése. A fiúk 17, a leányok 16 éves korukban léphettek az iskolába felvételi vizsga letétele után, amelynek tárgyai az elemi iskola anyagát merítették ki. Lényegében tehát ez az önálló képző szintén a középfokú oktatás jellegét viselte magán, mint a New-York államban felállított akadémiák. A különbség az volt, hogy ez utóbbiakban az általános ismeretek nyújtása volt a főcél és ezekhez járult némi pedagógiai és didaktikai kiképzés. Az önálló képzők előnye hamarosan kiviláglott. Pedagógiai írók akkori írásaiból kiderül, hogy mennyire elhanyagolt volt az akadémiákban a tulajdonképeni hivatásra előkészítő képzés és hogy már ekkor is tisztában voltak azzal, hogy a tanítóképzést helyesen és igazán megoldani csak külön és célra felállított intézményekben lehet. Ezt külön hangsúlyozni kívánom, mert az amerikai tanítóképzésnek csak az ottani viszonyok közt érthető újabb irányzatáról kell majd megemlékezni, amely e régen megállapított igazsággal épen ellentétes fejlődést kíván a tanítóképzőkben megindítani.

Még az ötvenes évek előtt a szemináriumok kezdik felvenni a francia képzők nevét és Normal school-nak nevezik magukat. Ez a név az újabb időkig is megmaradt és csak legujabban kezd helyet adni egy más a fentebb jelzett irányváltozással kapcsolatos elnevezésnek. Az ötvenes évek folyamán és azt követőleg a ta-

⁴ *The professional preparation of teachers for American public Schools, The Carnegie foundation for the advancement of teaching. 1920. P. 28.*

nítóképzők fokozatosan négy évfolyamúvá lesznek és ezzel teljes mértékben elérik a négy évfolyamú középiskolák szintjét. A valóságban azonban a tanítóképzés, amely ebben az iskolában folyt, sohasem érte el a középiskolák színvonalát, mert minthogy nem volt kötelező tanterve, a jelöltek csak a legritkább esetben járták végig mind a négy évfolyamot, hanem a legtöbb esetben a második év után kimaradtak és állásba mentek. Ehhez azután az iskola is hozzáigazódott oly értelemben, hogy már az első két évfolyamban összpontosította azokat a tárgyakat, amelyek ismeretere a sikeres tanítás érdekében a jelölteknek okvetlenül szükségük volt és a másik két évfolyamban csak kibővítette ezeket. Ez a kibővítés idővel oly irányt vett, amely az európai tanítóképzésben máig is teljesen ismeretlen. Gyakran megesett ugyanis, hogy azok, akik néhány évi tanítás után magasabb állásokba kívántak lépni és igazgatók, felügyelők, városi vagy kerületi szuperintendensek akartak lenni, visszatértek az iskolába és ott mondhatni magasabb pedagógiai kiképzést kaptak. Ezen cél szolgálatára rendezkedett be idővel a tanítóképző intézetek felső két osztálya. Ez a rendszer később állandósult és ma is jellemző vonása az amerikai tanító- és tanárképzésnek, hogy az adminisztratív és felügyeleti állásokat csak ily irányban kellően továbbképzett egyénnel töltik be.

Az első tanítóképzés e két középiskolai jellegű típusával részletesebben kellett foglalkoznom, mert lényegében, sőt alakjában is alig változva nagyon sok államban még ma is fennáll.

De kövessük a tanítóképzőintézet további fejlődését. Az előbb vázolt tanítóképzőintézet, bár középfokú képzést nyújtott hallgatóságának, mégsem hasonlított a középiskolákra. A jelöltek ugyanis, mint már említettem, érettebb korban jöttek a képzőbe, legtöbbször előzőleg már tanítottak valamely félreeső tanyai iskolában. Sokan voltak, akik elvégezték a középiskolát és mivel másutt nem bírtak elhelyezkedni, a tanítói pályára akartak lépni. A képző ezeket felmentette a közismereti tárgyak tanulása alól és csak pedagógiai kiképzésben részesítette őket. Amint a nyugati területeken való térfoglalás gyors léptekkel haladva a kultúra terjedését vonta maga után és ez a képzett tanítók után való keresletet fokozta, mindinkább növekedett a középiskolát végzeteknek a képzőkbe való törekvése. A tanítóképzőintézet ily módon szinte észrevétlenül, minden mesterséges erőltetés nélkül, pusztán csak a természetes erők irányító hatásának engedve, magasabb fokú intézménnyé lépett elő. Eleinte megmaradt négy évfolyamú szervezete, de az első évfolyamba csak olyanokat vett fel, akik nem végeztek középiskolát, a harmadik és negyedik évfolyamba pedig olyanokat, akik a középiskola elvégzése után jelentkeztek a tanítói pályára.

Ez volt a tanítóképzőintézet állapota a múlt század legvégén és a jelen század legelején. Itt kapcsolódik bele a fejlődés folyamatába ismét egy kulturális tényező, amelyről az amerikai pedagógusok könyvtárakat megtöltő könyveket írtak, amelyet az euró-

pai művelődési politikával szemben és szerintük ezt megelőzően az amerikai kultúra vívmányának tartanak és ez a *középiszkola expanziója*.⁵ Az iskolaköteles kor felemelése, a szociális és munkaviszonyok változása, a középiskolának öncélú iskolává történt átalakulása és beolvasztása az ingyenes népoktatási rendszerbe több más tényezővel karöltve azt eredményezte, hogy az amerikai ifjúság ellepte a középiskolát, előzönlötte annak padjait és ma már ott tartanak, hogy egyes államok törvényhozásilag akarják a középiskola kötelező látogatását kimondani. Ez a művelődéspolitikai mozzanat nem hagyta befolyásolatlanul a tanítóképzőt sem, sőt maga után vont a főiskolává való átalakulását. A tanítóképzők ugyanis minthogy idővel jóformán csak középiskolát végeztek jelentkeztek felvételre, nagyrészt elhagyták első két évfolyamukat, a két felső évfolyamukból pedig megalkották a tanítóképzőt, úgy, ahogy az általában ma szemünk előtt áll. Ez a képző tehát két évfolyamú és a jelölteket csak a középiskola teljes elvégzése után veszi fel.

Kívülálló szemlélő azt hinné, hogy ezzel a tanítóképzés kérdése oly megoldáshoz jutott, amely kielégíti a hivatásbeli igényeket, másrészt pedig számol a társadalom kulturális követelményeivel is és így a tanítóképzés ügye oly nyugvópontra talált, amelyen a jövő feladataként intenzív belső munka kell hogy meginduljon. Európai észjárás szerint az egységes alapra helyezkedő tanítóképzés most már minden erejét arra fordítaná, hogy önmagát stabilizálja és mindenképen azon dolgozna, hogy kielégítse a társadalom szükségletét képzett tanítókból. Nem így az amerikai! Bátor voltam bevezető szavaimban jelezni, hogy az amerikai élet és kultúra egyik legjellemzőbb vonása az örökös tevékenység, az újjátásokra való törekvés, amely nem a jelennek, hanem mindig a jövőnek dolgozik. Alig alakult meg a két éves főiskolai jellegű képző egyes államokban, alig volt ideje életképességéről tanubizonyságot adni, még nem tudott eljutni valamennyi állam iskolapolitikai koncepciójába és máris érezhető nyomait látjuk rajta az újabb átalakulást megelőző lázas tevékenységnek. Érdekes, hogy az újabb irányváltás legalább is részben, nem a tanítóképzőből, hanem a társadalomból indul ki. A társadalom, amely a maga koloniális időkből származó apró közigazgatási egységeihez még ma is görcsösen ragaszkodik, nemcsak szabadságának és önrendelkezési jogának védő bástyáit látja ezekben, hanem a lokálpatriotizmus csodálatraméltó szívósságával igyekszik ezeket minden téren megerősíteni, gazdagítani és tökéletesíteni. Az a város, község vagy kerület, amely egy-egy tanítóképzőhöz jutott, magáénak, személyes tulajdonának tekinti azt, még akkor is, ha állami pénzből tartják fenn és a törvényhozásig felnyúl minden eszközzel kívánja azt még magasabb fokra emelni. Különösen érvényes ez olyan kisebb városokra — és a legtöbb tanítóképző ilyenekben van — ahol más főiskola, college vagy egyetem nin-

⁵ Loczka: Az amerikai középfokú oktatás. Magyar Paedagogia. XXXVII. 1928.

csen. Ilyen helyeken a lokálpatriotizmushoz még egy másik érthető körülmény is járul és ez a városbeli ifjúság főiskolai neveltetésének kérdése. Ez elsősorban és főleg pénzügyi kérdés, azonban nevelésügyi szempontok is vegyülnek bele. Alig telepedett meg egy-egy ily vidéki városkában az új, immár főiskolai jellegű tanítóképző és máris felötlött a város polgárai előtt a kérdés, miért küldjék középiskolát végzett ifjaitak és leányaikat más városba, hogy ott folytassák főiskolai tanulmányaikat, miért juttassák az ezzel járó nagy pénzüsszegeket más városok polgárságának, mikor falaik között is működik egy főiskola? Miért ne taníthatná meg ez a főiskola is ugyanarra a város fiatalságát, amire a szomszéd város college-je tanítja őket? És ennek nyomán sok helyen megindult a társadalmi tevékenység a tanítóképzőnek igazi főiskolává (college) való átalakítására. Aki ismeri az amerikai viszonyokat, nem csodálkozik azon, hogy ez a legtöbb esetben sikerült is. Nem tagadható, hogy az illető képzők maguk is hozzájárultak ez átalakulás kivívásához, hiszen nyilvánvaló előnyöket jelentett számukra. Az intézetek igazgatói (principal) az egyetemek és collegek vezetőinek kijáró president címmel kezdték magukat illetni, a tanári testület fakultássá alakult át, az eddigi középiskolai fokon álló tanárok helyébe igyekeztek olyanokat szerezni, akiknek egyetemi vagy főiskolai kapcsolataik vannak. Ezzel járt természetesen a fizetések felemelése is az egész vonalon. Végül az iskolák nem elégedtek meg az eddigi tanítói oklevelek kiadásával, hanem hozzákezdtek a főiskolákéhoz hasonló akadémiái fokozatoknak, elsősorban és főleg a baccaraureatus osztogatásához. Nyilvánvaló, hogy az átalakulásnak ez az iránya háttérbe szorítja a tanítóképzők specialis jellegét és ezeket általános műveltséget nyújtó iskolákká változtatja. A tanítóképzőintézet tehát fejlődésének legújabb fázisában egészségtelen állapothoz jutott. Hiábavaló volt alig egy évszázaddal ezelőtt a tanítóképzés úttörőinek kiáltó szava, amely önálló szakképzésért könyörgött, viaskodott és erőszakoskodott, rövid virágzás után a szakképzés ismét az általános képzésnek adott helyet, csak hogy ami akkoriban a középfokon történt, az most felsőfokon folyik. És ezt a helytelen irányváltoztatást maga a tanítóság is támogatja. Mert nemcsak az amerikai társadalmat, mint összességet, hanem az egyéneket is erősen jellemzi a változások keresése. A tanító sem akar egész életén át tanító maradni, hanem adandó alkalommal, különösen ha néhány évi tanítás után megfelelő pénzüsszegegre tett szert, folytatni kívánja tanulmányait és más, jövedelmezőbb, nagyobb tekintélyt kölcsönző és magasabb állás után törekszik. Ezt a tervét pedig nem igen mozdítja elő a tanítóképző szigorúan szakirányú nevelése. Ellenben nagy mértékben hasznára fordíthatná azokat a tanulmányi pontokat (point), amelyeket egy általános jellegű collegeben tudna megszerezni, emellett persze azt sem bánná, ha átmeneti foglalkozása, a tanítás céljából egy kis pedagógiai mázt is kennének rá a collegeben. Aki tudja azt, hogy Amerikában a

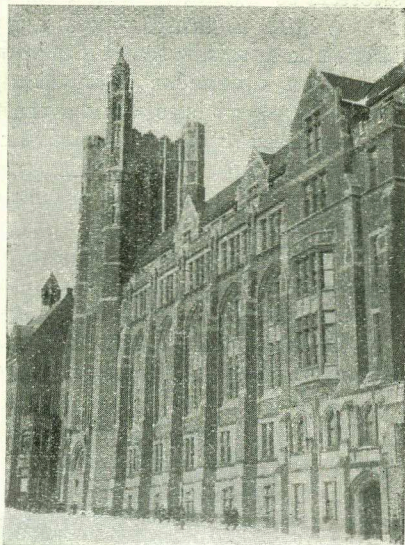

falusi tanító átlag 3—4 évenként hagyja el állását és hogy vannak államok, amelyekben évenként a tanítóság 65%-a távozik állásából, az átlátja annak következményeit, hogy a tanítóság maga is kívánja a képzők átalakulását általános főiskolákká.

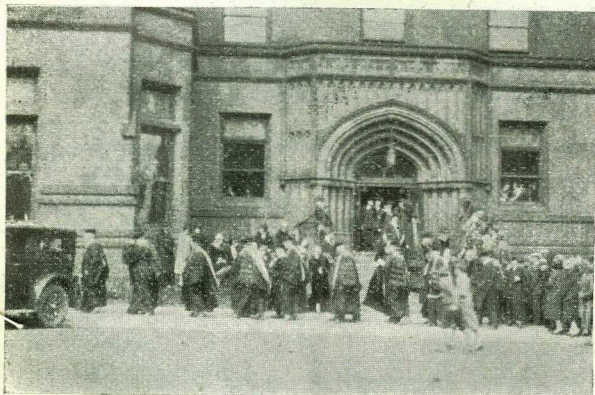
Ez az átalakulás természetesen semmiesetre sem jelenti azt, hogy a tanítóképzők ezentúl teljesen félre teszik a szakképzést. A változás egyelőre abban áll, hogy a képzők két évfolyamú iskolákból négy évfolyamúakká lettek. Az ily. átalakuláson átesett képzők eddigi példáján látjuk, hogy általában kétféleképp oldották meg a metamorfózis problémáját. Egyesek középiskolai tanárképzőkké lettek. (Teachers College). Ezekben ugyanis az egyes szaktárgyakat főiskolai módon kell tanítani és így a hallgatók valóban hozzájuthatnak a kívánt magasabb tanulmányokhoz. Mivel ezek a főiskolák fokozatosan beszüntetik az elemi

iskolai képzést, e helyen nem kell velük tovább foglalkoznunk. Annál érdekesebb azonban a másik típus továbbfejlődése. Ezek az iskolák továbbra is megmaradnak a tanítóképzés mellett, de

ügyesen, mondhatni ravaszul egyeztetik össze hallgatóságuk kívánságait a képzés követelményeivel. Az első két évfolyamot ugyanis változatlanul megahagyják eddigi alakjában a tanítóképzés céljainak, a harmadik év tanulmányait odafejlesztették, hogy az innen kilépő jöltek az újabban felállított junior High Schoolban taníthassanak. (Ez egy újabb iskolafaj, amelyet az elemi és középiskola közé

— A newyorki Columbia-egyettemmel kapcsolatos Teachers College. — Fot. Lócza.

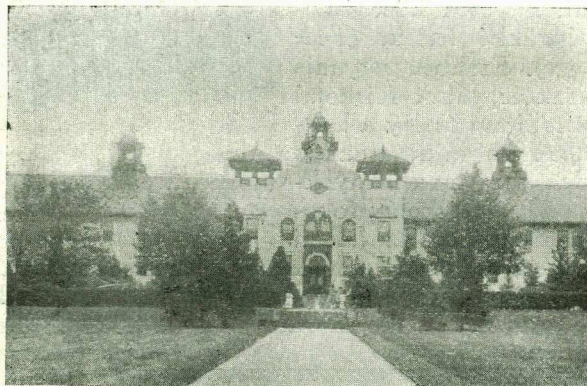

— Tanévnnyitó ünnepség a newyorki Teachers Collegeben. — Fot. Lócza

ékelték, oly módon, hogy a régi nyolcosztályos elemi utolsó két évfolyamát és a régi négyosztályos középiskola első osztályát egyesítették és függetlenítették az új néven.)

Végül a tanítóképző negyedik évfolyamát azoknak szánták, akik adminisztratív pozíciókba kívánnak menni. Mind a négy évfolyam elvégzése után kiadják a hallgatónak a baccalaureatust. Ez az új iskolának a tanítóképzésre vonatkozó része, a másik, a társadalom nyomásának megfelelő általános képzés legtöbbször ettől független és más tanárok kezében van. A tanítóképzettek már most ez új iskolában mindkét törekvésüknek eleget tehetnek, megszerezhetik a képzős ágazaton a tanításra képesítő oklevelet és mivel az előadások egyrészt az általános college típusban is hallgathatják, pontegységeket is gyűjthetnek egy későbbi pályaválasztás érdekében.

Nem volna azonban teljes a kulturális kép, amelyet a tanítóképzéssel kapcsolatban nyújtani szeretnék, ha nem emlékezném

— Montclairi áll. Teachers College New Jersey államban. — Fot. Loczka.

meg arról, hogy mikép reagáltak a képzők ezen legújabb expanziójára az egyetemek és egyéb főiskolák. Természetes, hogy ezek sem nézték tétlenül a területükre való önkényes behatolást. A tanítóképzőknek főiskolává való alakulása ugyanis nemcsak hatásköri beavatkozást jelentett az egyetemek és főiskolák szempontjából, hanem ezenfelül konkurenciát is. Mert az egyetemek az angolszász egyetemi típusnak megfelelőleg, nem fakultásokból, hanem szakiskolák (professional schools) összességéből állnak és ezen iskolák közé tartozott a nevelésügyi iskola, a School of Education is. Ez utóbbiakban eleinte elemi iskolai tanítókat is képeztek, azonban a hivatásszerű tanítóképzőintézetek kiépülésével erről általában lemondtak és munkásságukat a középiskolai tanárok és adminisztratív személyzet kiképzésére fordították. A tanítóképzők most ezen a téren is megtámadták őket. Az ebből származó konfliktus ma sincs megoldva és sajnálatos

incidensekre vezetett. Az egyetemek mindenképp úgy védekeztek a tanítóképzőknek szerintük inkompetensen kiadott diplomáival szemben, hogy nem ismerték el ezek érvényességét. Ennek pedig súlyos következményei vannak az amerikai iskolarendszer szervezete következtében. Minthogy ugyanis a középiskoláknak nincsen kötelezően megállapított, standard tanterve, az egyetemeknek joguk van az egyes középiskolákat osztályozni oly szempontból, hogy az általuk nyújtott előképzés megfelel-e az egyetem kívánalmainak és hogy ennek következtében elfogadják-e a középiskolák bizonyítványait az egyetemre való lépés szempontjából vagy sem. Természetes, hogy az oly középiskolák bizonyítványait, amelyekben az új képzőkből kikerült tanárok tanítanak, nem fogadják el érvényesnek, ez pedig az illető iskola lefokozását, egyes esetekben csendes kimúlását jelenti. Viszont a képzők is fegyvert ragadtak új létük biztosítása érdekében az egyetemek ellen és repressáliák gyanánt a padjaikból kikerült növendékeket használták fel, akiket felbízattak arra, hogy bárminő vezetőállásba jutnak is, ne engedjenek érvényesülni, de még csak ne is alkalmazzanak az egyetemről kikerült egyéneket. Egyes államokban valóságos élet-halálharc fejlődött ki, amely az állam egész polgárságára kihatott, olyannyira, hogy külön pártok: egyetem és képző párt alakult. Tekintettel a már említett helyi patriotizmusra és a közigazgatásnak autonóm egységekben való szervezettségére, ezek az ellentétek nagyon károsan befolyásolják a kultúrális életet, mert egyes kerületek vagy városok az egyik vagy a másik párt oldalára állanak és akkor autonóm jogaik minden eszközzel élve a pártszempontokat a közéletben is érvényre juttatják.

A kérdés nagyon életbevágó, mert katasztrófát rejt magában és a megoldás szükségességét semmi sem mutatja jobban annál, hogy a tanítás előbbrevitelére felállított Carnegie alapítvány (The Carnegie foundation for the Advancement of Teaching) hosszadalmasan tanulmányozta az ügyet és közel 500 oldalra terjedő kiadványában igyekezett rávilágítani a lehetséges megoldásra. Minthogy ez a tanítóképzés ügyével szorosan összefügg és azonfelül a jövő esetleges alakulására is kilátást nyújt, legyen szabad röviden összefoglalni az ott részletesen kifejtett javaslatot. Eszerint tagadhatatlan, hogy a reorganizált képzőkben folyó munka máris egyenértékű a főiskolai tanítással és így semmi ok sincs arra, hogy továbbra is fenntartsák a névben és képesítésben rejlő különbségeket a kétféle kultúrintézmény között. Viszont azonban az áldatlan versengésnek is meg kell a köz érdekében szünnie. Ez csak úgy érhető el, ha a képzőket beolvasztják az egyetemekbe, mint azoknak a többi szakiskolával egyenrangú, de helybelileg elkülönített részeit. Ez annál is indokoltabb, mert a tanítóképzés ép oly specializált szakképzést kíván, mint a jogi és orvosi képzés a maga területén. Az egyetembe való bekebelezés lehetővé teszi a tanszemélyzet kölcsönös kicserélését és a hallgatóság átlépését a nevelői szakról

más szakra. A közös adminisztráció számos függő kérdést megoldana, az egyes képzők specializálódhatnának az óvónők, elemi iskolai tanítók, középiskolai tanárok és adminisztratív tisztviselők képzése terén anélkül, hogy működésüket a másik befolyásolná. Végül a tanítóképzés az illető állam egész területén egységessé válnék és így az erre fordított kiadások is csökkenének.

A tervezet minden nehézséget kiküszöböl, csak egy kérdésre nem ad feleletet és ez az, hogy az egyetemet végzett tanító ki fog-e menni az országút mentén egyedül álló, vagy az erdő közepén levő elhagyatott, egyszobás iskolába tanítani. Cubberley a legkiválóbb pedagógiai írók egyike, aki egyébként szintén pártolja a megoldásnak fínt jelzett módját, őszintén kijelenti: Hogy honnan fogják venni a tanyai és falusi iskolák tanítóit, ha a tanítóképzést általánosan négy évre emelik — az valóban nagy kérdés.⁶

Az eddigiekben vázoltam az amerikai tanítóképzés történeti fejlődését. A tanítóképzésnek eddig felsorolt módjai azonban nemcsak a történeti fejlődés hosszmeteszétét, hanem a jelen állapot keresztmeteszétét is tüntetik fel. Az intézményes fejlődés egyes fordulópontjai ugyanis nem zárókövét jelentik a megelőző szakasznak, hanem egyedül csak távolság jelző kilométerkövek, melyek nem semmisítik meg a megelőzőket. A vázolt különböző fokú, rangú és fejlettségű intézmények ma is mind megvannak, még pedig legtöbbsnyire csak egész jelentéktelen változtatásokkal. Még csak az sem mondható, hogy egyes haladottabb államokban csak a fejlettebb intézmény, az elmaradottabbakban pedig a régiebb képzési mód maradt meg. 1925-ben pl. mindössze négy állam törölte el hivatalosan a tanítóképzésnek ama legősibb alakját, amely a középiskolákban, mint mellékes tanfolyam szerepelt. Az államok felében az állam tartotta fenn ezeket, és többiek nagy részében is működtek ugyan a középiskolai tanfolyamok, bár nem az állami hatóság kezelésében.

Érdekes az amerikai intézmények történetében ez az egyidejűség, amely a legmesszebbmenő haladás mellett szinte maradiságra vall. Úgy tetszik azonban, hogy ez nem jellemző tulajdonsága az amerikai kultúrának és nem is lehet ellentétbe állítani azzal az alapvonásával, amelyet az újításokra való törekvésben állapítottunk meg. Az új és régi intézmények párhuzamossága minden tradíció nélküli, fiatal kultúrára jellemző, főleg abban az esetben, ha ez különemű elemek keveredéséből jön létre. Japánban hosszabb ideig tartózkodó utazók ugyanerről a jelenségről számolnak be és a közelmúltban egy néves osztrák író Japánt éppen erre való hivatkozással az egymásmellettség országának (Land des Nebeneinander) nevezte el. Amerikában a fennálló viszonyokból folyó tényleges szükségletek követelik

⁶ Idézett munka P. 587.

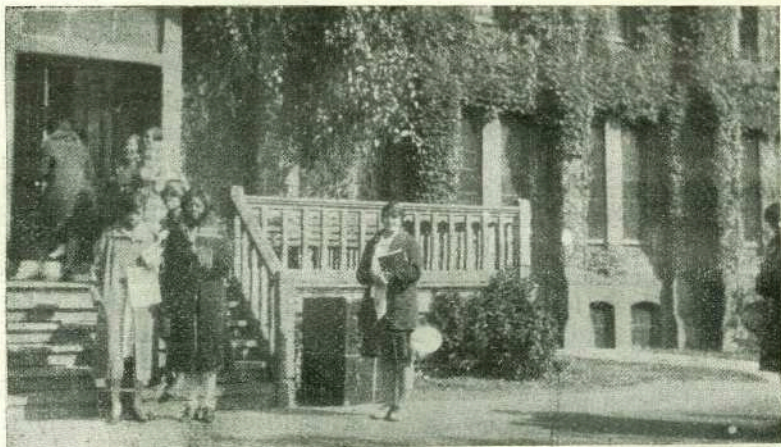
a fejlettebb intézmény mellett a régi alacsonyabb fok további fenntartását. Amíg ugyanis az oktatásügynek felvilágosodott, haladni vágyó intézői attól a meggyőződéstől áthatva, hogy a tanítóképzés színvonalának emelése kultúrális haladást jelent, minden rendeltetésükre álló eszközzel látnak hozzá a legújabb típusú intézetek felállításához, addig a valóélet sok esetben rájuk cáfol. Az első ok, amely a régi alacsony képzést nyújtó intézmények fenntartása mellett szól, a tanítóknak már említett állandó vándorlása. Ez a körülmény évente rengeteg új tanító kibocsátását teszi szükségessé. Egy 1924-ből származó statisztika szerint az egyesült Államok egészében a tanítóság összlétszámának átlag 16%-át kell évenként újjakkal pótolni. Ez azt jelenti, hogy évenként az Egyesült Államok területén 110,560 újonnan kikerült tanítóra van szükség. Már pedig ekkora tömeg termelésére a meglévő és állandóan szaporodó felsőfokú tanítóképző intézetek semmiképpen sem vállalkozhatnak. Egy érdekes kimutató⁷ szerint ugyanis a jelenlegi viszonyok közt hat évig tartana, amíg ennyi tanítót ki tudnak bocsátani, pedig erre a számra minden évben szükség van. Nem lehet azonban idáig fejleszteni a főiskolai képzést már csak azért sem, mert ez az adózó polgárság oly nagyfokú megterhelését jelentené, amelyet ez már nem vállalna el. Döntőleg szól bele a kérdésbe az a már fentemlített körülmény is, hogy a főiskolai képesítésű tanító semmiképpen sem hajlandó kimenni a tanyai és falusi iskolákba, amin nem is csodálkozik az, aki ezeket az iskolákat látta és megismerte az ilyen tanító életkörülményeit. Végül még egy körülményt nem szabad figyelmen kívül hagyni és ez maga a társadalom. A kisebb vidéki iskola-kerületek közönsége ragaszkodik az alacsonyabb képesítésű tanítóhoz először azért, mert ez közelebb áll hozzá lelkileg, (amit ők úgy szoktak kifejezni, hogy: ismeri a helyi viszonyokat), azután és főleg azért, mert sokkal kisebbek a fizetési és iskolafelszerelési igényei. Tekintve a helyi szervezetek autonómiáját, a polgárságnak módjában áll kívánságának nyomtatékosan érvényt szerezni és az állam nem tehet mást, mint hogy enged a közóhajban megnyilvánuló nyomásnak és továbbra is fenntartja vagy legalább is engedélyezi az alacsony színvonalú képzést.

Ha ezek után egész röviden akarnánk összefoglalni a jelenlegi tanítóképzés típusait, azt kellene mondanunk, hogy van középfokú és felsőfokú és ezek között van a napjainkban még legáltalánosabb alak: a Normal School. A középfokú képzésnek általában három alakja szokásos. Az egyik a meglévő középiskolákban folyik és abból áll, hogy az utolsó évfolyamban néhány pedagógiai tárgy keretében a tanulók a tanítói hivatással kapcsolatban némi előismereteket szereznek és ezenfelül az ilyen iskolák közelében levő elemi iskolákban a tanítás módszerét is megfigyelik. A képzésnek ez a módja gyakorló iskolával nem

⁷ Frank Phillips: *A graphic view of our schools*. 1927. P. 37.

kapcsolatos, tehát gyakorlati tanításról sincsen szó. *High school training class*nak, középiskolai tanítóképző osztálynak hívják a képzés helyét, tehát még csak tanfolyamnak sem tekintik, hanem egyszerűen osztálynak.

A második mód külön e célra felállított intézményekben, kerületi tanítóképző iskolákban (*county training school* vagy *county rural normal school*) folyik. Ez öt államban (Michigan, Ohio, North Carolina, Virginia és Wisconsin) van meg és tanítványai elemi iskolát végeztek, vagy olyanok, akik a középiskolának csak egy-két osztályát járták végig. Hol egy, hol két éves tanfolyamot nyújtanak. E tanfolyamok tárgyai az elemi iskolában tanított tárgyak alapos átdolgozását célozzák, ezenfelül földművelésügyi, természetrajzi és a falusi élettel összefüggő egyéb ismeretek közlésére irányulnak. A legtöbb ily iskolában nagy súlyt

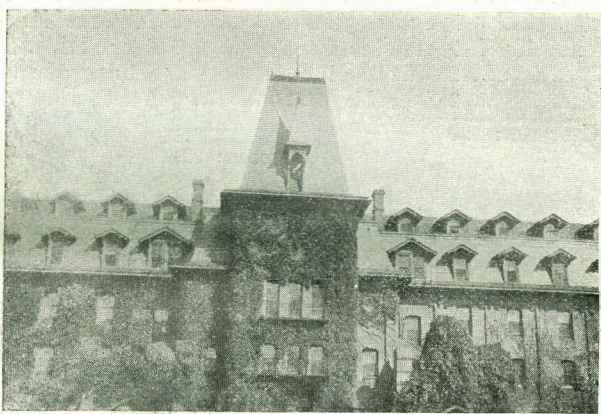
— Hamptoni tanító- és tanítónőképző-intézet Virginia államban. Ebbe az intézetbe csak néger tanulókat vesznek fel. — Fot. Loczka.

vetnek a háziipar és kézműves oktatásra is. A megfigyelés és gyakorló tanítás a jelöltek legfontosabb tevékenységei közé tartozik. A tanfolyam elvégzése után a jelöltek engedélyt nyernek arra, hogy egy évig tanítsanak és ha ebbeli tevékenységük bevált, újabb három évi tanításra kapnak engedélyt. Többre nincs szükség, mert rendszeren úgy is ott hagyják az iskolát még ezen idő letelte előtt.

A középfokú képzés harmadik alakját egyes Normal School-ok tartják fenn. Ezek ugyanis továbbra is megtartották azt az első két évet, mely a történeti fejlődés során kiindulási pontjuk volt és ide olyanokat vesznek fel, akik a középiskolát csak részben végezték el. Ez a tanfolyam egyrésztől befejezi a középiskolai anyag közismereti részét, másrésztől némi pedagógiai képzést is nyújt. Az itt tanított tárgyak bemutatására szolgáljon például

Wisconsin^s állam ilyenmű tanfolyama: Angol nyelv, történet, iparművészet és szépművészet, matematika, természetrajz, földmívelés. Ezenkívül megkövetelik az elemi iskolákban tanított tárgyak anyagának ismeretét különös tekintettel e tárgyak tanításának módszerére. A pedagógiai tárgyak közül elemi lélektan, iskolaszervezet, a tanulás lélektana, módszertan és megfigyelés, s végül a falusi élet problémái szerepelnek. A tanfolyamot elvégzett jelöltek legnagyobb része rövid idei tanítás után visszatér az iskolába és a Normal School felső tagozatában folytatja tanulmányait.

Áttérek a legjellemzőbb és a kor kívánalmainak legmegfelelőbb típusra a Normal Schoolra. Ez két évfolyamú, hallgatói mind elvégezték a középiskolát, tanterve egyes intézetekben kötött, másokban szabad választást enged a hallgatóknak bizonyos tanulmányi csoportokon belül. Az első évfolyam (amelyet junior

— Towsoni áll. Normal School Maryland államban. Ez az intézet a leghíresebb kétévfolyamú tanítóképző-intézetek egyike. — Fot. Loczka.

yearnak szoktak nevezni) tárgyai rendszeren általános jellegűek, a második évfolyaméi (amelynek neve senior year) három irányban specializálódnak: az óvónő, az elemi iskola (a mi osztott iskolánk) és a tanyai iskola (a mi osztatlan iskolánk) igényeinek megfelelően. A tantárgyak részben közismereti jellegűek, részben pedig pedagógiai irányúak. A közismereti tárgyak közé tartozik az angol nyelv, történet, földrajz, művészeti oktatás, matematika, biológia, zene és természetesen az amerikai iskolákban sohasem hiányzó testnevelés és atletika. Ezeket a tárgyakat a középiskolainál magasabb fokon bizonyos összefoglaló, áttekinthető jelleggel adják elő. A pedagógiai tárgyak általában a következők: Bevezetés a tanításba, neveléstani pszichológia, neveléstani mérések, a nevelés alapelvei és története, az elemi iskolai nevelés.

^s C. J. Anderson: *The Status of teachers in Wisconsin*. P. 25 és 126.

A tanyai iskolák tanfolyamában fontos tárgy, amely a falusi élet problémáival foglalkozik. Például szolgáljon a legkiválóbb Normal Schoolok egyikének, a Maryland állambeli Towsonban lévő állami intézet tanterve. Az iskolaév három időszakra, az őszi (autumn term), a télire (winter term) és a tavaszra (spring term) oszlik és ez időszakokban a tantárgyak is változnak.

I. Évfolyam.

1. Időszak:		2. Időszak:		3. Időszak:	
Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra
Bevezetés a tanításba		Bevezetés a tanításba		Nevelésügyi lélektan	
I.	5	II.	5	III.	2
Nevelésügyi lélektan		Nevelésügyi lélektan		Nevelésügyi mérések	2
I.	2	II.	2	Angol nyelv III.	5
Elemi természetleírás	4	Angol nyelv II.	2	Földrajz II.	5
Angol nyelv I.	5	Földrajz I.	5	Egészségtan II.	5
Történet I.	5	Egészségtan I.	2	Történet II.	2
Művészeti nevelés I.	5	Matematika I.	5	Zene III.	2
Atletika	2	Művészeti nevelés II.	2	Stílusgyakorlat	1
Zene I.	2	Zene II.	2	Atletika	2
<u>Összesen: 20</u>		Atletika	2	<u>Összesen: 20</u>	
		<u>Összesen: 21</u>			

II. Évfolyam.

a) Óvónői tanfolyam.

1. Időszak:		2. Időszak:		3. Időszak:	
Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra
Angol nyelv IV.	5	A nevelés története és			
Egészségtan III.	5	alapelvei	5		
Történet III.	5	Angol nyelv V.	5		
Matematika II.	5	Földrajz III.	5	Gyakorló tanítás és	
Óvodás korban lévő		Történet IV.	5	konferenciák.	
gyermeknek nevelése	4	Zene IV.	5		
Atletika	2	Testnevelés	5		
<u>Összesen: 18</u>		Atletika	2		
		<u>Összesen: 20</u>			

b) Elemi iskolai tanfolyam.

1. Időszak:		2. Időszak:		3. Időszak:	
Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra
Angol nyelv IV.	5	A nevelés története és			
Egészségtan III.	5	alapelvei	5		
Történet III.	5	Angol nyelv V.	5		
Mathematika II.	4	Földrajz III.	5	Gyakorlati tanítás és	
Művészeti nevelés III.	5	Történet IV.	5	konferenciák.	
Atletika	2	Zene IV.	5		
<u>Összesen: 18</u>		Testnevelés	5		
		Atletika	2		
		<u>Összesen: 20</u>			

c) Tanyai iskolai tanfolyam.

1. Időszak:		2. Időszak:		3. Időszak:	
Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra	Tantárgy	heti óra
Angol nyelv IV.	3	A nevelés története és			
Egészségtan III.	3	alapelvei	3		
Történet III.	3	Angol nyelv V.	3		
Matematika II.	4	Földrajz III.	3	Gyakorlati tanítás és	
Művészeti nevelés II.	3	Történet IV.	3	konferenciák.	
Falusi élet	2	Zene IV.	3		
Atletika	2	Testnevelés	3		
Összesen: 20		Atletika	2		
		Összesen: 20			

21124

Mindegyik időszak végén a hallgatók kötelesek vizsgát tenni. Egyes iskolák e téren nagyon szigorúak, például az éppen említett iskola kizárja hallgatói sorából azt, aki bármely félévben két tárgyból elégtelen osztályzatot nyert és két évnél tovább tartja vissza azokat, akiknek háromszor volt egy-egy félévben valamely tárgyból elégtelenjük. Ez a szelektív jelleg egyes intézetekben oly messze megy, hogy a jelentkezőket csak felvételi vizsgával veszik fel. Viszont vannak intézetek, amelyek meglehetősen lanyhán kezelik a szelekciót. Ez rendszeren olyan iskolákra érvényes, amelyeknek kevés a hallgatósága. A szelekció kikapcsolását egyes helyeken maguk a felső hatóságok is helyeslik, mert azt vallják, hogy a nagy tanítósükséglet mellett nem szabad elriasztani azokat, akik a pályára akarnak lépni és mindig jobb egy tanító kissé alacsonyabb képzettséggel, mint az olyan, akinek semminő szakképzettsége nincs.

Minden intézettel jól felszerelt gyakorló iskola kapcsolatos, vannak azonban intézetek, amelyeknek a környékükön levő nyilvános iskolák is rendelkezésre állanak a gyakorlati tanítás és a megfigyelés céljaira. Általánosan jelentkező hiány az Egyesült Államokban, hogy a gyakorló iskolákba nehezen, vagy alig kapnak gyermekeket. Vannak ugyan nagyon gyér számmal olyan gyakorló iskolák is, amelyekben már jóelőre jelentkeznek a szülők, hogy gyermekeik számára helyet biztosítsanak, de ez elenyészően kivételes eset. 70 Normal School alapján összeállított statisztika szerint a gyermekek létszáma a gyakorlóban 14 és 16 között mozgott. Ha ezt a számot egybevetjük a jelöltekével, akkor kiderül, hogy nagy átlagban két jelöltre esik egy tanuló és csak ritkábban fordul elő, hogy egy-egy jelöltre egynél több tanuló jutna. Ennek következménye azután az, hogy a Normal Schoolok felében a gyakorló iskolában folyó tanítást a maga egészében a jelöltek próbatanításai teszik ki. Ennek természetesen nagyon rossz következményei vannak a gyakorlóba járó gyermekek nevelésére és részben innen ered a szülők húzódása attól, hogy gyermekeiket a gyakorlóba írássák. Ezért nagyon sokszor csak oly gyermekek jelentkeznek a gyakorlóba felvételre, akik kevésbé tehetségesek és főleg olyanok, akiktől a nyilvános iskolák valamely okból szaba-

dulni igyekeznek. Hogy ennek azután ismét milyen következményei vannak a tanítóképzésre — arra fölösleges szót pazarolni.

Még egy-két szót a Normal Schoolok tanáiról. Ezek eleinte főleg azokból az elemi és középiskolai tanítókból kerültek ki, akik a környező iskolákban az átlagot felülmúló tudással és kiváló tanítási eredményeikkel tűntek ki. Mióta a Normal School kinőtt a középiskolai jellegből, mindinkább igyekeznek egyetemet és főiskolát végzetteket alkalmazni, bár itt is előnyben részesítik azokat, akiknek valamely iskolafajban eredményes tanítói működésük van. A tanárok fizetése általában a középiskolaiaké és főiskolaiaké között van, azonban sokkal közelebb áll az előbbiekéhez, mint az utóbbiakéhoz. Hivatalos elfoglaltságuk ideje is általában megegyezik ezekével. Hetenkint 22-25 órában tanítanak, azonban vezető körök nagy mértékben helytelenítik ezt a nagy óraszámot.

A Normal Schoolokban folyó tanítás módszerével kapcsolatban pedagógiai írók általában helyeslőleg, sőt bizonyos megelégedettséggel jelentik ki, hogy ez nem hasonlít az egyetemi és főiskolai tanítás előadásmódjához, hanem a szó szoros értelmében vett tanítás, amelyben a tanár és a hallgatók munkaközösséget alkotnak.

Az egyetemi és főiskolai színvonalon álló tanítóképzés szervezetéről nagyrészt már megemlékeztem, kiegészítésképpen legfeljebb csak annyit kell még mondanom, hogy az egyetem nevelésügyi iskoláiban az előkészítés tisztára tudományos jellegű. Szokott ugyan gyakorló iskolájuk is lenni, de ez nem annyira a jelöltek gyakorlati tanítására való, hanem legtöbb esetben inkább kísérleti iskola, ahol maguk az egyetemi tanárok próbálják ki újabb gondolataikat és módszertani eljárásaikat. Az egyetemeken és főiskolákon megszerezhető képesítés elenyészően ritkán szolgál arra, hogy a jelölt tanítói állásba menjen, a legtöbb esetben csak előiskolája a magasabb adminisztratív pozíciók felé törekvőknek, vagy azoknak, akik tanítóképzőintézeti tanárok akarnak lenni. Itt természetesen határozottan körvonalazott és előírt tantervek nincsenek és a hallgatók többé-kevésbé szabadon választhatják meg tárgyaikat.

Ha a felsorolt képzési módokat kritikai alapon kívánjuk összehasonlítani, akkor megállapítható, hogy a társadalmi igényeknek, nevelésügyi követelményeknek legjobban megfelel a Normal School, amelyről az említett Cubberley⁹ azonban azt tartja, hogy használhatóságának tetőpontját már elérte, sőt, túl is élte. Előtte természetesen az egyetemekkel kapcsolatba hozott képzés lebeg ideálként. A középiskolákban folyó tanítóképzés eredményeképp oly tanítók kerülnek a pályára, akiknek általános műveltsége vérszegény és pedagógiai képzése nagyon csekély. Meg kell azonban említeni, hogy időről-időre mindig születnek nagy elhatározások, ezek nyomában az egyes államokban tör-

⁹ Idézett munka P. 595.

vényben is kimondják ezek eltörlését; mindenki úgy tekinti őket, mint meg nem felelő expedienseket a tanítóhiány csökkenésére, amelynek csak addig van jogosultsága, amíg a Normal Schoolok nem tudják fedezni a szükségletet. Mindezek ellenére fennállanak és előreláthatólag fenn fognak még állani hosszú időig. A középfokú kerületi képzők termékeként kikerült tanító legfőbb hibája, hogy megfelelő pedagógiai képzése mellett nagyon szerény általános ismeretekkel rendelkezik. Azonban nagyon jól betölti helyét a kisebb falvakban és tanyákon, úgyhogy ezek lakossága nem is nagyon szereti a magasabb képesítésű tanítókat a maga iskolájában.

Aki az amerikai tanítóképzés chaotikus történetén átrágt a magát, nem hagyhatja megemlítés nélkül azt a messzemenő érdeklődést, amellyel a társadalom és ennek mindenkori vezető egyénei kísérték a tanítóképzés változásait, fejlődését, időnkint felmerült újításait. Ennek az érdeklődésnek okára talán legelőrebbiben és legáltalában a Carnegie alapítvány már említett kiadványának szerzője mutat rá, mikor azt mondja: „a tanító bár nem egyedüli, de hatásaiban legbefolyásosabb eszközé a népnek, amellyel ez saját jövőjét tudatosan irányíthatja, mert közvetlenül a tanítótól függ nagy részben az, hogy mily mélységre és mily széles körben terjednek el a társadalmat fenntartó, alapvető egészséges ideálok, amelyek a népet egyesítik és irányítják. A rosszul képzett és ennek következtében rosszul fizetett és társadalmi elismerésben nem részesülő tanító nincs teljes mértékben átitatva a nevelés ezen mélyebb értelmétől és nem szenteli magát teljes lélekkel ennek a feladatnak. Ez pedig azt jelenti, hogy a társadalom kiuzsorázza a jövőt, a jelen haszonért, mert átengedi a jövő irányítását a másodrangú elemeknek.“

Ime az amerikai tanítóképzés alapvető különbsége az európaiótól. Ez magasfejlettségű, évezredes kultúra késői szülőtte, amaz pedig egy még vajudó kultúra munkása és nagy részben megteremtője.

Dr. Loczka Alajos.

Látogatás svájci tanítóképző-intézetekben.

Valamely állam szellemi berendezkedése nagymértékben függ a népiskoláktól s azok vezetőitől: a tanítóktól. A tanítókat pedig a képzőintézetek nevelik. Így a képzőintézetek, ha nem is közvetlenül, de közvetve nagy hatással vannak az ország kulturális életének kialakulására. A tanítóképző-intézet legfontosabb középfokú szakiskola. Ezt a fontosságát azonban a másjelleű középiskolák mellett egészen a legujabb időkig nem ismerték el. Ujabb időben azonban sokat foglalkoznak nemcsak nálunk, hanem külföldön is a tanítóképző-intézetekkel s azoknak korszerű átalakításával. Nekünk, magyaroknak szükséges, hogy fogalmat

szerezzünk a művelt államokban történő tanítóképzésről is. Ezért régi óhajom teljesült akkor, amidőn múlt év július havában a svájci tanítóképző-intézeteket meglátogathattam. Ez a meglátogatás azonban nem történhetett meg minden előkészület nélkül. Svájci ismerőseimmel több levelet váltottam s ezek a következő képzők meglátogatását tanácsolták: evangélikus képző Zürichben, állami képzők Kreuzlingenben, Küsnachban és Baselben. Hogy az ember a zürichi kantonban lévő iskolákat meglátogathassa, ahhoz szükséges volt a zürichi tanügyi igazgatóság engedélyét kikérni. Ez meg is érkezett még június hóban. Előre értesítettek arról, hogy a svájci tanítóképző-intézetekben július 15-én megkezdődik a nyári szünidő s így július elején igyekezzem azokat meglátogatni.

Igy előkészülve július 6-án megérkeztem Zürichbe s még aznap délután meglátogattam az evang. tanítóképző-intézetet, amely Zürich egyik külvárosában, Unterstrassban fekszik. Az intézet hatalmas épületben van, amelyet nagyterjedelmű park vesz körül. Zeller igazgató igen szívesen fogadott s megbeszéltük a másnap teendő látogatásom programját. Zeller igazgató még igen fiatal, 34 éves s amint Svájcban szokták mondani, pedagógus-dinasztiából származik. Dédunokája annak a Zellernek, aki Pestalozzi legkedvesebb tanítványai közé tartozott, s akinek árvaházát Beuggenben az agg pedagógus életének utolsó évében, 1826-ban meglátogatta. A neveléstörténetből ismerjük ezen látogatás meghatározó jeleneit. A kezemben levő intézeti szabályzat kezdő sorai a következőképpen hangzanak: A zürichi evang. tanítóképző érdekében alakult egyesület (Képző-egyesület) célja az, hogy a tanítóképző-intézetet, amelyet Isten Országának barátai 1869-ben Unterstrassban, Zürich mellett alapítottak, azok szellemében tovább vezesse. Ennélfogva a képzőintézet feladata ifjú embereket tanítókká képezni, akik nemcsak azon tudományos és iskolatechnikai követelményeknek felelnek meg, amelyeket az állam az elemi iskolai tanítók elé állít, hanem egyúttal mint élő ker. személyiségek munkájukkal Krisztus Országának akarnak szolgálni. Az egyesület szervei: 1. közgyűlés, 2. választmány, 3. iroda, 4. igazgatóság. A választmányban a közgyűlés által választott tagokon kívül képviselve van 2—4 taggal minden kanton, ahonnan ifjú emberek látogatják az intézetet, vagy pedig adományok érkeznek. Az iroda személyzete az elnökből, jegyzőből és pénztárosból áll. A következő adatokat az intézet 1928-29-ik évi Értesítőjéből vesszük. Az intézetnek van gyakorlóiskolája is, amelynek növendékei évenként körülbelül 7000 frank tandíjat fizetnek, ami az intézet kiadásainak fedezésére szolgál. Mint minden svájci képző, úgy a zürichi evang. képző is, 4 évfolyamú s az első osztályba olyan növendékek vétetnek fel, akik a 15-ik évet betöltötték s a középiskola öt osztályát elvégezték. A gyakorlóiskolába már a másodévesek is járnak, hogy tanításokat tartsanak s a próbatanításokat megbírálják. A 3-ad évesek fél hetet töltenek a gyakorlóiskolában, a 4-ed évesek pedig 3 hétre valamelyik községbe

mennek ki gyakorlatra. Ezeknek ellátását vagy az illető tanító vállalja magára, vagy pedig az intézet költségén mennek ki gyakorlatot szerezni. Úgy a tanítókhoz, akik a növendékeket 3 hétre fogadják, mint a kiküldött növendékekhez, megfelelő utasítást intéz a tanítóképző-intézet. Birtokomban van két ilyen utasítás, amely szigorú pontossággal körülírja úgy a tanítók, mint a 4-ed éves növendékek feladatát ezen 3 hét alatt. Olvastam néhány jelentést úgy a tanítók, mint a kiküldött növendékek részéről. E jelentések igen tanulságosak. Megfontolandó, hogy vajjon nem volna-e helyes nálunk is életbe léptetni ezt a 3 hetes kiküldetést, amely nemcsak értékes gyakorlati ismeretszerzéssel járna a tanítójelöltekre, hanem egyszersmind kívánatos kapocs volna a tanítóképző-intézet és a népiskola között.

Az 1928/29-ik iskolai évben a zürichi evang. tanítóképző-intézetben 17 tanerő működött, akiknek egy része mint óraadó szerepelt. Ezek között van 2 gyakorlóiskolai tanító is. A gyakorlóiskolai tanítók szorosabban bekapcsolódnak Svájcban a tanítóképző-intézetbe, mint nálunk, mivel mindenik képzőben az egyes tantárgyak népiskolai vonatkozású módszerét a gyakorlóiskolai tanítók tanítják a tanítójelölteknek. Különbözik az egyik gyakorlóiskola 1—3 osztályú, a másik 4—6 osztályú. A tanítónövendékek száma a jelzett iskolai évben 51 volt, ami ugyan nem nagy szám, de tekintetbe kell venni, hogy a zürichi evang. tanítóképző-intézet mint magánintézet szerepel.

Nem lehet megindulás nélkül olvasni azokat a nagyszerű adományokat, amelyeket az Értesítő kimutat. Az intézet két évvel ezelőtt súlyos anyagi helyzetbe jutott, amidőn *Weldmann* kelmefestő-gyáros Thalwilban 50.000 frankot hagyott az intézetnek. Általában Svájcban az adakozási hajlam kulturális célokra jobban ki van fejlődve, mint nálunk. A zürichi tanítóképző-intézeti tanárok megfelelő szolgálat után nemcsak nyugdíjat kapnak, hanem az intézet tanárait 60—65 éves korra biztosítja. Érdekes, hogy valamennyi svájci képző biztosítja a növendékeit is bal- és jobb-ellen. Általában a humánus gondoskodásnak, a buzgó tevékenységben eltöltött munka megbecsülésének megragadó példáját látjuk Svájcban. A volt növendékek szintén nem felejtkeznek el egykori intézetükről. Ezek a volt növendékek a nevezett iskolai évben 8153 pengőt adományoztak az intézetnek.

Július 7-én egész nap az intézet látogatásával voltam elfoglalva. Dél előtt a következő előadásokat látogattam meg: módszertani óra, ahol a szemléltetés elvéről volt szó. Embertan: a tanár a szemet tárgyalt, s igen ügyesen felrajzolta azt színes krétával. A földrajzórán Spanyolországot tárgyalták főképpen a történelmi előzményeket, összehasonlították Spanyolországot Svájc-cal. Általában ezeken az órákon azt tapasztaltam, hogy a tanárok nemcsak előadnak, hanem tanítanak is. A közlendő anyagot nem készen adják, hanem a növendékekkel, amennyire csak lehetséges, kitaláltatják. Ennek aztán az az áldásos következménye, hogy a növendékek úgyszólván már az órán mindent megtanulnak s

igen nagy képzettségre tesznek szert. Természetesen ez az eljárási mód a tanárra nézve igen fárasztó.

Svájcban sehol sem láttam a kényelmeteskedő tanár típusát. Minden tanárt igazi kötelességérzet hat át. Az órákat pontosan megtartják. Mikor csengetnek, a tanári szobában mindenki felugrik és siet az előadásra. Maguk a növendékek is ezáltal a legnagyobb pontossághoz szoknak. Meglátogattam a gyakorlóiskolát is. Itt a 6-od osztályosok törtekkel számoltak. Mindent nekik kellett kitalálni. Ez a kitaláltatás, amint a tanító mondotta, egyszerűsrendű szociális érzésre való nevelés is, mert a tehetségesebb segít a gyengébbnek. Igen érdekesek voltak a gyermekek emlékezeti rajzai. Ahány gyermek, annyi felfogás. A növendékek legnagyobb része bentlakik az intézeti internátusban, amelynek az élen szintén az igazgató áll, aki feleségével együtt étkezik a növendékekkel. Velük ebédeltem és vacsoráltam én is. Az igazgató családja és a növendékek egy kedves nagy család képét mutatták. Mindenütt a legnagyobb rend, pontosság és tisztaság. A növendékek az évi ellátásért 1000 frankot fizetnek, de természetesen ez nem elegendő a költségek fedezésére, mivel Svájcban igen nagy a drágaság. A többletkiadást az intézet erre a célra szolgáló alapjából fedezi. A növendékeknek külön háló és külön dolgozó szobái vannak. Van csinos olvasótermük. Gyönyörű szép kert. Meg kell említenem, hogy ebéd után lefényképeztek bennünket az intézet egyik terraszán. Ez a fénykép mindig kedves emlékeim közé fog tartozni. Este tanári módszeres értekezlet volt, amelyen én is részt vettem. Ez alkalommal *Rinderknecht*, a gyakorlóiskola vezetője tartott igen érdekes előadást a gyermeki rajzokról s a kérdést lélektanilag is igen találóan világította meg. Az előadás után elbúcsúztam az intézet igazgatójától és tanárkarától.

Másnap reggel öt órakor Winterturon és Weinfelden át a Bódeni tó mellett fekvő Kreuzlingenbe utaztam az ottani állami tanítóképző-intézet meglátogatására. Az állomásnál a tanítóképző-intézet nagynevű igazgatója, *Schohaus* saját autójával fogadott. Schohaus szintén fiatalember, olyan 55 év körüli. De már fiatal kora dacára is közismert pedagógus az egész Svájcban. Előzőleg St. Gallen kanton tanítóképzőjében, Romanshornban működött mint a híres pedagógus, *Messmer* utóda. Ő rendezte a sajtó alá s látta el jegyzetekkel 1927-ben Pestalozzi legnevezetesebb munkáit. Igen nevezetes munkát írt a Frued-féle psychoanalízisről. Legnevezetesebb munkája azonban, mely nagy port vert fel Svájcban, 1950 májusban jelent meg ezzel a címmel: *Schatten über der Schule*. Ezen munkában az iskola árnyoldalait festi le a szerző. Ugyanis Schohaus egy pedagógiai folyóiratban körkérdezt intézett az életben működő megletebb emberekhez afelől, hogy mely dolgok okoztak nekik kellemetlenségeket az iskolában s miféle félszégeket tapasztaltak tanítójuk működésében. A körkérdésre mintegy 110 igen őszinte felelet érkezett, amelyeket Schohaus könyvében közzétett. Természetes, e könyvet több pedagógus erősen megtámadta s azt a tanítóóság magára nézve sérelmesnek tar-

totta, holott ez a könyv a tanítóságot nem akarja sérteni, hanem inkább a félszegség elkerülésére inti őket.

Úgy fél kilenckor megérkeztünk a tanítóképző-intézetbe, amely egy régebbi kolostori épületben van elhelyezve. Ez a kolostor az ágostonosoké volt s a XVI. században épült. A rend azonban felbomlott s Thurgau birtokába vette azt s 1833-ban, midőn a tanítóképző-intézet szervezetet, átadta a tanítóképző-intézetnek. Gyönyörű termei vannak. Az egész épület barokk stílusban van építve. A folyosókon még most is láthatók a szentek és püspökök képei. Az intézet első igazgatója Pestalozzi egyik kiváló tanítványa, *Wehrli* volt. Ezt az intézetet két kanton tartja fenn, Thurgau és Appenzell ausser Rhoden. Megérkezve az intézetbe a reggelinél fölkiért Schohaus, hogy 9-10-ig az ő pedagógiai óráján a IV-ed évesek előtt tartsak előadást a magyar tanítóképzésről. Ez meg is történt s az előadás végén a növendékek igen érdekes kérdéseket intéztek hozzám a magyar tanítóképzésre és a debreceni ref. tanítóképző-intézetre vonatkozólag.¹

A következő órán a német irodalmi órát látogattam meg, amelyen a növendékek grammofon segítségével tanulták meg a helyes kiejtést s egyes költemények elszavalását. Kiváló szavalókat lehetett hallani a grammofonban s a szavalókat aztán utána-mondták a növendékek, mikor a grammofont elzárták. Különösen sokszor gyakorolták a híres svájci költő, Meyer Ferdinánd Konrád egyik kiváló szép költeményét. A földrajzórán a tanár a Csendes Óceán áramlatairól, azok hőmérsékletéről s a golfáramról beszélt. A következő óra módszertani óra volt, ahol a népiskolai tanítási anyag kiválasztásáról beszélt a tanár. Ebéd után meglátogattam a gyakorlóiskola V. és VI. osztályát, ahol a IV-ed éves növendékek a gyakorlóiskolai tanító mintatanítását hallgatták meg a patokról, folyóról s ezzel kapcsolatban a pallóról és a hidról. Lehetőleg mindent a tanulóknak kellett kitalálni. Majd megnéztük az igazgatóval az intézet rendkívül gazdag gyűjteményét. Ilyen gazdagon felszerelt tanítóképző-intézetet még nem láttam. A sok anyag azonban még rendezésre vár. Van az intézetnek óriási nagy zeneterme, legdíszesebb terme pedig a növendékek számára olvasótermül van berendezve. Vannak kis apró fülkék, amelyekben zongora vagy harmónium van elhelyezve, hogy egyszerre ugyanazon időben több növendék gyakorolhassa magát. Az intézetnek két orgonája van. Meghallgattuk a növendékek orgona- és zongorajátékát. A növendékeknek, akik bentlagnak, külön hálószobájuk van és külön munkatermük. Egy hálószobában négy, a dolgozószobában két növendék van elhelyezve. Mindenik növendéknek külön ruhaszekrénye van. Általában a rend, a tisztaság igen feltűnő, ami reá vall a svájciak idevonatkozó szigorú felfogására. Az intézetben 12 tanerő működik s az 1928/29-ik iskolai évben a 4 osztályban 83 növendék volt. Ezek közül református 70, katolikus 15. Volt a növendékek között 5 leány is, mivel

¹ Ezen előadás azóta nyomtatásban is megjelent ilyen címmel: *Das Lehrerbildungswesen in Ungarn.*

Thurgau kantonnak nincsen külön tanítónőképző-intézete. Általában Svájcban kevés tanítónőt alkalmaznak. A növendékek bal- eset ellen biztosítva vannak. Az intézetben 5 ifjúsági egylet működik: 1. Tornakör (Gymnastika), amely minden évben külön nyomtatott értesítőt ad ki. A test fejlesztésére Svájcban igen nagy súlyt helyeznek. 2. Mértékletességi egyesület (Fiducia), amelynek tagjai semmiféle alkoholt nem isznak. A tagok száma évről-évre növekedik. 3. Gyorsirókör (Thurgovia). Ujabb időben a tanártestület sokat foglalkozik az ifjúság önkormányzatának kérdésével, s már bizonyos megállapodásokra is jutottak. Nagy súlyt fektetnek a tanulmányi kirándulásokra. Minden osztály minden évben Svájc más-más vidékére külön-külön tanári vezetés mellett kirándulást tesz. A kiránduláson való részvétel mindenkire kötelező. Van tekintélyes kirándulási alap, amelyből a szegényebb tanulók kirándulási költségeit fedezik. De meg a svájci vasutak és vendéglők a kiránduló ifjúságnak rendkívül nagy kedvezményt nyújtanak. Minden osztálynak legjobb fogalmazó tanulója az Értesítőben számol be a kirándulás főbb mozzanatairól. Érdekes elolvasni ezeket az ifjú lelkekből fakadó színes leírásokat. Az iskolai év egyhangúságát hangversenyek, színelőadások, a karácsonyi ünnepély szakítják meg, sőt farsangkor házi táncmulatságot is rendeznek, hogy az ifjúságot a farsang egyéb veszedelmes kinővései ellen megoltalmazzák.

Az intézet élén egy felügyelőbizottság áll, amelynek elnöke valamelyik kormánytanácsos. Képviselve van abban a lelkeszség és a tanítóság is. Végül fel kell ítenünk itt, hogy a mostani elnök, dr. *Leutenegger* kormánytanácsos 1929-ben a vizsga alkalmával az ifjúsághoz intézett buzdító beszédében érdekesen emlékezett meg a tanítóképzésről a következő szavakban: „Jelenleg, amikor őszintén örvendezünk a thurgau tanítóképzőnek, vannak német államok, amelyek feláldozták tanítóképzőiket s a tanítóképzés más útját választották. Vajjon nem hatol be egy napon ez a tanítóképzőellenes áramlat a mi kantonunkba is? Semmi sem lehetetlen. Csak az a bizonyos, hogy mi nem sietünk ezzel az újítással. Emberek jönnek és emberek mennek. De ettől eltekintve még sokáig-sokáig tiszteletben fogja tartani Thurgau az ő tanítóképző-intézetét!”

Július 9-én Küsnachban látogattam meg a zürichi kanton tanítóképző-intézetét. Az igazgató, dr. *Schälchlin* igen szívesen fogadott s azonnal a tanári szobába vezetett, ahol bemutatott a tanároknak, igen élénk eszmecsere folyt arról a fizetési különbözetről, ami a svájci és magyarországi tanítók és tanárok fizetésénél mutatkozik. Míg nálunk a tanítók kezdő fizetése 134 pengővel kezdődik, addig ott 350 frankkal s 12 év múlva 700 frankig emelkedik. A tanárok fizetése 600 frankkal kezdődik. Ezt a fizetést az állam biztosítja, azonban hozzájárul ehhez még a helyi pótlék, amelynek nagysága mindig az illető község pénzügyi helyzetétől függ. Sőt e tekintetben bizonyos versengés is van az egyes községek között, hogy minél tisztességesebben fizessék a

tanügy munkásait. Az idő rövideje miatt csak egy délelőttöt tudtam az intézetben tölteni s meghallgattam a következő tárgyakat: történelmet az I-ső osztályban, ahol vetítőképen mutatták be az ókori művészet remekeit. A III. osztályban a lélektant hallgattam meg. A IV. osztályban Jézus példabeszédeiről, illetve hasonlatairól tartott előadást népiskolai vonatkozásban maga az igazgató. Igen szép dolog, hogy úgy Küsnachtban, mint Kreuzlingenben az igazgató tanítja a vallást a reformátusoknak, jelezve ezzel a valláserkölcsei nevelés nagy horderejét. Megfordultam a gyakorlóiskolában is. Érdekes, hogy az első osztályos gyermekekkel még svájci dialektusban beszél a tanító s így felelnek rá a növendékek is, de már a második osztálytól kezdve irodalmi németiséggel folyik az oktatás. 12 órakor gőzhajóra ültem s Zürichbe mentem. Velem jött az igazgató is s útközben érdekes tanügyi kérdésekről beszélgettünk. Megkérdeztem az igazgatót, hogy milyen a kollágiális viszony a tanárok között. Erre azt felelte, hogy a lehető legjobb, ami abból a demokratikus szellemből is következik, amely az egész svájci közeletet áthatja. Itt nincsen meg, mint nálunk a különféle cím és rangjelzés. Minden tanár egyformának tartja magát s minden erejével azon van, hogy békesség és egyetértés honoljon a tanári karban. Különben Schälchlin igazgató azért utazott Zürichbe, hogy Glarus kanton kiküldötteivel értekezletet tartson. Ugyanis Zürich és Glarus kantonok közösen tartanak fenn egy tanítóképző-intézetet.

A svájci tanítóképző-intézetekben úgyszólván ugyanazok a tantárgyak, mint a magyar tanítóképzőkben. Tanítanak még könyvvezetést az I—II. osztályban. A szépíráásra és a kertészetre nagyobb súlyt fektetnek, mint mi. Kötelező tantárgy a francia nyelv. Fakultatív tantárgyak: olasz és latin. A növendékeknek, mielőtt felvennék őket az I. osztályba, felvételi vizsgát kell tenniük. Csak ha ezt a felvételi vizsgát sikerrel kiállották, vehetők fel. Felvételnél tekintetbe veszik a folyamodó jellembeli tulajdonságait és azt is, hogy hányat vehetnek fel a létező tanítói szükségletre való tekintettel. A végleges felvétel csak akkor történik meg, ha a jelölt az ¼ évi próbaidőt sikerrel kiállotta. Ha a tanító-jelölt gyöngén tanul, a felsőbb osztályokba nem bocsátható. Az egészségi ügyekre nagy gondot fordítanak. Időközönként a növendékeket megvizsgálják s ez a vizsgálat a tanulók fogaira is kiterjed. Az egyleti élet ki van fejlődve az ifjúságnál, de a tanuló csak szülei engedélyével léphet be valamely ifjúsági egyesületbe s legfeljebb csak két egyesületnek lehet a tagja. Gyöngé tanulóknem léphetnek be az ifjúsági egyesületekbe. A növendékek heti óráinak száma átlag 40, míg nálunk 50.

Svájcban a tanítóképzés nem egységes. Minden kantonnak magának kell megállapítania a tanítóképzés irányelveit s a képesítő vizsgálati szabályzatot. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az egyes kantonokban nagy különbségek volnának a tanítóképzés módjai között. Előttem fekszik a zürichi tanítóképesítő-vizsgálati szabályzat. Ennek főbb pontjait a következőkben foglalhatom

össze: tanítóképesítő-vizsgálatra szabályszerűen csak olyan folyamodó bocsátható, aki valamely svájci tanítóképző-intézetben jó eredménnyel elvégezte a négy évfolyamot, vagy pedig valamely egyetemen megfelelő tudományos és a tanítói hivatásnak megfelelő kiképzést nyert. Azok, akik a 19. évet még nem töltötték be, képesítő-vizsgálatra nem bocsáthatók. A képesítő-vizsgálati ügyekben a kanton közoktatási tanácsa határoz, amely a vizsgálóbizottságba a tanárokon, mint kérdezőkön kívül szakértőket is választ. Ilyen szakértők a lelkészek és tanárok. A mindenképp elégséges eredményt tanúsító folyamodók képesítő-vizsgálatra nem bocsáthatók. A képesítővizsgálat kiterjed mindazokra a kötelező tárgyakra, amelyeket az állami tanítóképző-intézeti tanterv előír. A vizsgálat szóbeli, írásbeli és gyakorlati részből áll. Írásbeli vizsgát kell tenni: németből, franciából, számtanból és pedagógiából. A szóbeli vizsgálat tárgyai azok, amelyeket IV-ed éven tanítanak, kivéve a számtant és fizikát, amelynél a két utolsó évfolyam anyagából kell vizsgát tenni. A gyakorlati rész a következő: rajz, írás, ének, zene, torna és gyakorlati tanítás. A gyakorlati tanítás 20 percig tart a gyakorlóiskolában. A tételt a vizsgálatot megelőző estén kapják meg a jelöltek, akik a vizsgálat kezdetén bemutatják tanítási tervüket. Akiknek gimnáziumi vagy kereskedelmi érettségijük van, különbözeti vizsgát tesznek, amelynek tárgyai ugyanazok, mint nálunk. A jelölt a vizsga sikeres letétele után kétféle okmányt kap. Az egyik az oklevél, amelybe bevételnek az egyes tantárgyakból kapott érdemjegyek, a másik a választhatósági bizonyítvány, amelyben adva van az általános osztályzat.

Július 10-én Basel város tanítóképző-intézetét látogattam meg. Ennek a tanítóképző-intézetnek köre igen szűk, csak Basel városra és Basellandra terjed ki. Eddig a tanítóképzése Baselben nem történt egységesen, mert nem volt olyan tanítóképző-intézete, mint akár Zürich, akár Thurgau kantonnak. A tanítóképzést végre egységesítette az 1922-iki törvény. E szerint minden tanítónak és tanítónőnek kiképzését az állam veszi át, egységesen szervezi s egyenesen a közoktatásügyi tanácsnak rendeli alá. Az elemi iskolai tanítók általános tudományos kiképzéséről gondoskodnak a felsőbb középiskolák. A középiskolai tanárok kiképzéséről az egyetem, a szaktanítók szakmabeli kiképzéséről (ének-, rajztanító, munkamester, gépirónó, háztartásvezető, tornatanító) a szakiskolák vagy egyéb tanfolyamok. Minden tanító, illetőleg tanárjelölt elméleti pedagógiai kiképzése a tanítóképzőben, a gyakorlati kiképzés az azzal összeköttetésbe lévő gyakorlóiskolában történik. Egyedül az óvónők kiképzésének feladata van reábizva a tanítóképzőre. Így tanítóképző elnevezés alatt Baselben nem azt értik, amit a többi svájci kantonokban értenek. Nem olyan intézetről van itt szó, amelyre az elemi iskolai tanító összes tudományos és pedagógiai kiképzése reá volna bízva, hanem olyan intézetről, amelynek tanfolyamai főképen pedagógiai területen mozognak, de amely magában foglal minden tanerőt, elkezdve az

óvónőtől a középiskolai tanárokig. A tanítóképző helyett jobban megfelelne a pedagógiai intézet elnevezés.

Július 10-én egész délelőtt a baseli tanítóképző-intézetben tartózkodtam, amelynek kiváló igazgatója dr. *Brenner*. 8—9-ig előadása volt s a növendékekkel egy érdekes pedagógiai könyvet tárgyalt, amelyben arról van szó, hogy van-e szükség egyáltalában órarendre, vagy nincsen. Ezen előadás után *Brenner* bemutatatta az intézetet, amely a csaknem ezeréves híres münster-templom mellett fekszik Basel központjában. Az intézet felszerelése igen kitűnő. Gyönyörű szép nagy könyvtárak van, amelyben valamennyi pedagógiai munka képviselve van, amelyet csak meg lehetett kapni. Az irodai teendőket külön titkár végzi. Egy darab ideig dr. *Brenner* magamra hagyott irodájában s így volt alkalmam a legújabb pedagógiai könyvekbe betekinteni. A pedagógiai könyveken kívül megragadta a figyelmemet egy német nyelven írott történelmi könyv a világháborúról. Ezen könyv első fejezetében ott látom gr. Tisza István arcképét, akinek egyéniségét nagyon találóan jellemzi a könyv. A háború kitörésével kapcsolatban előadja, hogy gr. Tisza István erősen állást foglalt a háború ellen a koronatanácson s különösen hangsúlyozta, hogy az erőbeli viszonyok mérlegelése nélkül gondolni sem lehet Ausztria-Magyarországnak a háborúra. Ezt a történelmi könyvet Herre Pál írta. 9 és 10 óra között meglátogattuk a gyakorlóiskolát, mégpedig annak az I-ső osztályát, mert a többi osztály növendékei az egyik tanítóval a fürdőben voltak. Az I-ső osztályos fiúk az á-b-c-t olvasták. A gyermekek először a nyomtatott betűket tanulják meg s erre a célra vastag papírból készített szétszedhető s összeilleszthető betűk szolgálnak. A betűk tanulásánál emlékeztető-rajzok vannak, pl. az I-nél: Igel, a nagy A-nál: Affe. Maga a tanító igen kiváló. Idősebb ember s kiváló munkát végez. Az igazgató előadta, hogy a másik tanító már az ifjabb nemzedékhez tartozik, mely ifjabb nemzedék nagyon lelkesedik a bécsi pedagógiai reformokért. Dr. *Brenner* igazgató ezekről a bécsi pedagógiai reformokról nagyon kedvezőtlenül nyilatkozott s abban a véleményben van, hogy azokban több a reklám, mint a pedagógiai mag. Egyet azonban nem lehet elvitatni a bécsiektől, hogy sokat áldoznak az iskolák berendezésére és a taneszközökre. E két célra az elmúlt években kétmillió schillinget fordítottak. A gyakorlóiskola másik távollévő tanítója az igazgató szerint nagyon is hódol a túlmodern pedagógiai felfogásnak, sokat szónokol, Tolsztoj-féle szabad mozgást enged a gyermekeknek, sokat beszél nekik Zeppelinről. Ha valami érdekes dolog van a hírlapokban, azt kivágja s kiragasztja a táblára. Ez a túlzott reform azonban a tanítás eredményének a rovására megy. 10—11-ig dr. *Brenner* tartott előadást az óvónőjelölteknek a lélektanból. Igen ügyesen, egyszerű szavakkal megmagyarázta nekik, hogy mi a képzet, fogalom, ítélet és következtetés. 11 óra után még egy darabig különféle pedagógiai kérdésekről beszélgettem *Brenner*rel. Előadta, hogy a vallásoktatás az ő képzőintézetükben azon okból van kikapcsolva,

mivel Baselben az állam és az egyház között szétválasztás (separatio) 1908 óta áll fenn. Maguk az ifjú emberek érzik a vallás-oktatás szükségességét s ezért mindnyájan résztvesznek a baseli lelkészek által rendezett vallásoktatási tanfolyamon.

Visszagondolva a svájci képzőkben tett látogatásomra, jól-éő érzéssel állapíthatom meg, hogy bennünket, magyarokat Svájc-ban sokra becsülnek és szeretnek. Bármely magyar emberre nézve hasznos tanulással jár Svájc meglátogatása, mert ott megtanulja az egyszerűséget, igénytelenséget, a kötelesség hű teljesítését s mindennekfelett az igazi emberbaráti szeretetet. *Dr. Veress István.*

Az egészségtan népiskolai anyagának módszeres feldolgozása

Minden tanult ember tudja, hogy az egészség nemcsak az egyén anyagi, szellemi és erkölcsi életének nélkülözhetetlen feltétele, hanem egyszersmind alapja a nemzetek fejlődésének és az egész emberiség haladásának is. Életünk nemesebb célja, magasabb rendeltetése, vagyis a folytonos művelődés, az állandó tökéletesedés csak egészségesen érhető el. A létért való nehéz küzdelemben is csak a testileg és lelkileg egészséges egyéneké, nemzeteké lehet a győzelem. Sokat bántott hazánknak különösen szüksége van arra, hogy annak minden tagja egészséges legyen s dolgozni tudjon, mert az erő, az egészség hatalom, a gyengeség, a betegség pedig bukás.

Ez a szellem hatotta át az utóbbi időben az oktatásiügyek vezetőit, midőn a legújabb népiskolai tantervbe — most először — rendes tantárgyak közé sorozták az egészségtant. A tantárgy tehát új, ösvényei még gyepesek, alapos kitaposásra szorulnak. Azért népiskolai anyagának módszeres feldolgozása rendkívül fontos s elmulaszthatatlan. Vétket követne az a szaktanár, aki ezt a munkát kevesebbre becsülné, mint a többi órák anyagának feldolgozását.

Miután a tanító- és tanítónőképzőkben az egészségtan az V. osztály tantárgya, népiskolai anyagának módszeres feldolgozása is ebben az osztályban, mégpedig április és május hónapokban történik. Tekintettel arra, hogy az utolsó évfolyam egy hónappal rövidebb s így az órák száma kevesebb, a tantárgy módszeres feldolgozására a jelen körülmények között 6—8 óránál több nem vehető fel.

A módszertani anyagnak óránként való részletes feldolgozása a következő:

1. óra. *Az egészségtan tanításának története.* Népiskolai szempontból az egészségtan tanításának történetéről alig lehet szó, mert e tantárgy tulajdonképpen csak az 1925. évben megjelent tanterv életbeléptetése óta szerepel az elemi ismeretek között. Addig csak itt-ott foglalkoztak egészségügyi szabályokkal, többnyire beszéd- és értelemgyakorlatokkal, olvasmányokkal, esetleg természetrajzzal kapcsolatban.

Az egészségtan története azonban az emberiség történetével egykorú s mint népegészségtan, a legősibb tudományok közé sorolható. Már a legrégebb népeknek is voltak egészségügyi ismereteik. Ezeknek őrzői és terjesztői a papok voltak.

Az őshinduk nem engedték meg a vérrokonok és a ragályos betegek házasságát. A csecsemők táplálására, a gyermekek ápolására a papok oktatták a népet. Testüket különféle játékokkal edzették.

Az egyiptomiakról tudjuk, hogy mennyire ismerték a húsevés által keletkezett betegségeket s ezért az állatot — levágás előtt — szakértőkkel megvizsgáltatták. Az idegen átvonuló betegeket állami költségen gyógyították. Nagyszerű csatornáik nemcsak a talaj öntözésére, hanem a talajvíz levezetésére is szolgáltak.

A zsidók egyiptomi műveltségű vezére valóságos tudós volt egészségügyi ismeretekben. A fertőző betegségek megakadályozására olyan intézkedéseket tett, melyek a mai időben is érvényesek. Miután tudta, hogy a szennyezett kutak és víztartók főfészkei a ragályos betegségeknek, azért azokat a vallás oltalma alá vette.

A görögöknél az állam gondoskodott polgárainak egészségi jólétéről. Aristoteles tudta, hogy az emberek egészsége jó víztől és levegőtől függ. Az első nagy orvos, Hyppokrates is görög polgár volt.

A rómaiaknál különösen a jó ivó- és a sok fürdővíz játszott szerepet az egészségügy terén. A szenny- és talajvíz levezetésére hatalmas csatornákat építettek. Halottaikat a városon kívül fekvő temetőbe temették.

Mindezekből látható, hogy az ókor népegészségügye igen szépen fejlődött. Ez a fejlődés a középkorban megakadt, sőt mondhatjuk, hogy megszűnt. A középkor egészségi viszonyai nagyon szánalomraméltók voltak s ezért történhetett meg, hogy a XIV. században Európa nem nagy számú lakosából vagy 25—30 millió a rettegett pestisben halt meg.

Az újkorban majdnem előlről kellett kezdeni az egészségügy felépítését.

Hazánk egészségügyének történetében érdekes, hogy honfoglaló hőseink egészségi tanácsadói, orvosai szintén papok voltak, mely foglalkozás a kereszténység felvétele után a keresztény papokra hárult. Egyes szerzetesek (bencések, premonstreiek) főfoglalkozása szintén a gyógyítás volt. Későbbben a főúri családaink fiai is előszeretettel mentek orvosi pályára s legszívesebben az olasz iskolákban tanultak. A török uralom véget vetett e szép fejlődésnek, a gyógyítás kuruzslássá fajult. Új lendület csak a XVII. században észlelhető, mely különösen 1769-ben emelkedik magasra, vagyis a nagyszombati egyetem születésének évében.

Ha az egészségtan tanításának történetét Magyarország népoktatásügyének szempontjából vizsgáljuk, a következőket tapasztaljuk:

Az 1777. évben megjelent Ratio Educationisban egészségtan

tanításáról nincs szó sem a falusi, sem a kisebb városi iskolákban. Van ugyan egy külön fejezet, amely a tanulóifjúság egészségi állapotának gondozásáról szól, de ez nem lendített nagyot az egészségügy terén. A fejezet így hangzik: „Ha az ifjak magukra hagyatnak és mások felügyelete alatt nem állanak, egészségüket, sőt még életüket is gyakran veszedelembé döntik. A legtöbb szülőnek szűkebbek az anyagi viszonyaik, semhogy külön nevelőt vagy kísérőt adhatnának gyermekeik mellé. Ezért javarészt az iskolának fog jutni az a feladat, hogy a távollevő szülők szerepét betöltse és gondos figyelemmel megelőzzön mindent, ami az ifjúság egészségét megkárosítaná, tagjainak épségét megronthatná, vagy épen életét veszélyeztethetné. Azonkívül gondoskodni fog alkalmas segítőszerek és eszközök beszerzéséről, melyek az egészség ápolására, a test megedzésére és erejének fönntartására közelegnek.”

Az 1868. XXXVIII. t.-cikkben felsorolt tantárgyak között az egészségtan még vonatkozásokban sem szerepel.

A kolozs-dobokamegyei néptanítók egylete nevelés-oktatásügyi bizottságának 1872. évben megjelent tanterve szerint az egytanítós népiskolában a természetrajz tanítását az emberi test szerkezetével s az ember szellemi tehetségével kezdik. Ugyanez a tanterv a több tanítóval bíró népiskolába, a 6-ik évre egészségtant vesz fel a következő tartalommal: „Az emberi test szervezetének s az életrendi szabályoknak rövid ismertetése után megtanítatnak a táplálkozás, mozgás, nyugalom, ruházat, tisztaság tekintetében szemelött tartandó szabályok, célszerű ezeket rímekbe foglalva tanítani, csak hogy a versek betanításával tüzetes értelmezés párosíttassék.” Ugyanez a tanterv az ismétlőiskolákba külön egészség- és neveléstani ismereteket vesz fel, melyek az állami tantervben nem foglaltatnak.

Az 1877. évi augusztus 26-án 21.678. sz. alatt kiadott népiskolai tanterv tantárgyai között egészségtan nem szerepel, még egészségügyi vonatkozások sincsenek benne feltüntetve.

Az 1905. évben megjelent népiskolai tanterv sem veszi ugyan külön tárgynak az egészségtant, azonban a többi tantárgyakkal kapcsolatban kívánja tanítani, mégpedig különösen a természet-tudományokkal. E tanterv foglalkozik a tanítás módszerével, anyagával s az utóbbira elég bő tájékoztatást is nyújt.

Az 1925. évben megjelent tanterv szerint az egészségtan önálló tantárgya a népiskolának, még pedig az V—VI. osztályban.

Érdemes megemlíteni, milyen szükségesnek tartotta gróf Széchenyi István az egészségtan ismereteinek tanítását már a népiskolákban is. Egyik munkájában írja: „Valóban haszon eredne abból, hogy a gyógytan (egészségtan) bizonyos pontig már az iskolázás kezdetén soroltatnék a tanulási tárgyak közé, hogy e tekintetben bizonyos „közszellem“ fejlődne ki. Így legalább a nagyobb rész átlátván, hogy annál egészségesebb valamely nemzet, minél több egészséges egyént számlál keblében, mindenki tehetsége szerint egy-egy téglát hordana a legdicsőbb célhoz —

mely nem egyéb, mint az emberiségnek testi és lelki szebbítése és amit — úgy hiszem — egyetlen „lelkes“ sem lát más színben.”

2. óra *A tantervi anyag részletes ismertetése.* Teljesen osztott népiskolákban az egészségtant az V. osztályban heti egy, a VI. osztályban is heti egy órában kell tanítani.

Az V. osztály anyaga: az egészséges test szervezete és életműködése, az egészséges táplálkozás, az egészséges lakás, a ruházat, a tisztaság, az életmód.

A VI. osztály anyaga: a betegségek okai, a betegápolás, fertőző betegségek, a csecsemőápolás, a kisgyermek gondozása, a foglalkozások egészségta, a község egészségügye és a baleseteknél nyújtandó segítség.

A négytanítós népiskolában az V—VI. osztály össze van vonva s az egészségteni ismeretek heti egy órában tanítandók. A három- és kéttanítós népiskolákban külön óra nincs kijelölve s így a természetrajz, gazdaságtan- és háztartástannal kapcsolatban kell tanítani.

Ami az anyag kiválasztását és elhelyezését illeti, legnagyobb nehézségek az osztatlan népiskolákban vannak, ahol az összes természeti és gazdasági ismeretekre hetenkint összesen csak egy óra van. Ezen ismeretek csoportjába tartozik az egészségtan is s tanítása az A. évre esik. Az osztatlan népiskolák anyagát gondosan kell mérlegelni s külön tanításra legfeljebb 10—15 olyan egységet kiválasztani, amelyek ismeretére az egyszerű népnek leginkább szüksége van. A többi lényegesebb dolgokat a természeti és gazdasági, valamint a kémiai ismeretek anyagával kapcsolatban tanítjuk.

3. óra. *Tantervi utasítások, módszer.* Foglalkozunk az egészségtan népiskolai tanításának céljával; elemezzük, magyarázzuk a célban foglalt gondolatok keresztülvitelét. Ezekhez a tantervhez írt utasítások nyújtanak felvilágosítást. A módszer tárgyalásánál kiemeljük, hogy az egészségtan tanításánál életjelenségekből, helyi szokásokból, háztartásból, iskolai életből, egyes fontosabb esetekből kell kiindulni. Okoskodás útján rávezetjük a tanulókat a megállapítandó tényekre, okokra s belátásra bírjuk, hogy az egészségügyi követelmények szerint éljenek. Ne szabályokat tanítsunk, hanem kutassuk az okot, mert így tanításunk érdekesebbé, érthetőbbé válik s eredményét más viszonyok között is tudják alkalmazni. Az egészségtan tanításánál különösen fontos az az elv, hogy a tanítás a tanuló és a tanító közös munkája legyen. Végül sohasem feledkezzünk meg arról, hogy tanításainknak nem főcélja minél több ismeretnek az elsajátítása, hanem inkább az, hogy velük megértetjük és megalapozzuk a jónak, nemesnek, szépnek, erkölcsnek, vallásnak és hazafiságnak az eszményeit. Ezek kifejtésére az egészségtan bőven nyújt alkalmat.

4. óra. *Szemléltetés, szemléltető eszközök; tankönyvek, vezérkönyvek, segédkönyvek.* Egységtan tanításánál bőven akad alkalom a szemléltetésre, a hozzávaló anyag beszerzése pedig különös gondot nem okoz. Az emberi test külső szerkezetét, egyes szervei-

nek életműködését saját magunkon s tanulóinkon lehet szemléltetni. Így a test egyes részeit, a mozgásokat, a lélekezést, a szívverést, az érlökést, a test hőmérsékletét, az érzékszervek egyes részeit s azok működését stb. Egyes szerveket, mint pl. csontot, tüdőt, szívet, májat, szemet stb. a mézáróstól, vagy a tanulók által hozott, állatokból származó példányokon is szemléltethetjük. Víz, levegő, táplálóanyagok, ruházat, tisztítóeszközök, fűtő-világító-, szellőztető-szerkezetek stb. szemléltetése nem okoz gondot. A mentőszekrény tartalma sokszor alkalmas szemléltetésre. Egyszerűbb élelmiszerhamisítások (tej) bemutatásához különös felszerelés nem szükséges. Vázlatos, színes rajzokat a tanító is készíthet megfelelő nagyságú papirosokra (erre utasításokat adunk). Táblára színes krétákkal rajzolt vázlatok nagyon megkönnyítik a megértést (gyakoroltassuk a táblán).

A tankönyveket bemutatjuk, ismertetjük, egymással összehasonlítjuk s tanulmányozásra ki is adjuk növendékeinknek.

a) Eddig megjelent *tankönyvek* a következők: 1. Angyal János: *Egészségtan az elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*. Budapest, Franklin. — 2. Bárczi-Gubacs: *Testünk és egészségünk, az elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*. Budapest, Kalász. — 3. Bexheft Ármin: *Egészségtan az osztott és részben osztott elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*, Budapest, Egyetemi nyomda. — 4. Klinda Károly: *Elemi egészségtan a katolikus elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*. Budapest, Szent István-Társulat. — 5. Szondy György: *Egészségtan az elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*. Debrecen, Városi nyomda. b) *Vezérkönyv* az egészségtan tanításához eddig még nem jelent meg. c) *Segédkönyvek*: 1. Bárczi Gusztáv: *Egészségtani próbatanítások*. Budapest, Franklin. — 2. A tárgyra vonatkozó tanítóképző-intézeti tankönyvek. — 3. Bővebb tanulmányozás céljából felsoroljuk azokat a műveket, amelyeket alkalmunk volt az egészségtan tanításával kapcsolatban bemutatni. Ilyenek: *Az Egészség Könyvtára*; Thánhoffer: *Anatómia*; Decker: *Az emberi test csodái*; Rigler: *Közegészségtan, Fertőző betegségek* stb.

5. óra. *Egy osztály tanmenetének elkészítése; lecketipusok, tanítási vázlatok*. Megbeszéljük a tanmenet készítésénél szemelőtt tartandó szempontokat (iskolafaj, helyviszonyok, koncentráció stb.). A közismert népiskolai helyi tanmenet mintája alapján a falitáblára beosztást rajzoltatunk s ebbe 1—2 mintát írunk. Készítetünk növendékeinkkel egy osztály egészségtani anyagáról népiskolai tanmenetet. Megbeszéljük az osztatlan népiskolák egészségtani anyagát s kitérünk ama részletekre is, amelyeket a természeti és gazdasági ismeretekkel kell koncentrálnunk. Osztatlan népiskolákban önálló egységnek csak 10—15-öt lehet venni. Ezek a következők lehetnek: 1. Ismerjük meg testünket, csontjainkat, izmainkat 2. A táplálócsatornán keresztül táplálkozunk. 3. Mivel és hogyan táplálkozunk? 4. Levegő nélkül nem élhetünk. 5. A víz a háztartásban, földművelésben nélkülözhetetlen. 6. A jó lakás. 7. Hogyan öltözködünk? 8. A tisztaság fél egészség. 9. Hogyan

éljük? 10. Miből ismerjük meg, hogy valaki beteg s mit csináljunk a beteggel? 11. Védekezés a ragályos betegségek ellen. 12. Küzdelem a tüdővész és más népbetegségek ellen. 13. Ápoljuk a csecsemőket, gyermekeket; erősebb, gazdagabb nemzet leszünk. 14. Hogyan védekezzünk balesetek alkalmával? 15. Milyen legyen a községünk egészségi szempontból?

Az egészségtan tanításánál általában kétféle leketípust lehet megkülönböztetni: testtanit és egészségtanit. Az előbbi inkább a test szerkezetével és életműködéseivel, az utóbbi pedig egészséges életre való neveléssel foglalkozik. Ez a megkülönböztetés azonban nem határozott, de nem is szabad a kettőt egymástól elválasztani. A szervek ismertetésével kapcsolatban tárgyaljuk az egészségügyi vonatkozásokat és fordítva.

Tanítási vázlatnak szolgáljon a következő két példa.

1. *Az ember szilárd váza.*

A csontok rendeltetése.

A csontváz részei.

A csontok alakja, alkotórészei, anyaga.

A csontok összeköttetései.

Rándulás, ficamodás, csonttörés, segítségnyújtás.

A csontváz rendellenességei: hátgerincgörbülés.

Szemléltető eszközök: állati csontváz, saját testünk, állafi hengeres csont velővel, égetett és mésztelenített csont, vázlatrajz.

2. *A lakás tisztántartása.*

Kiindulás a helyi viszonyokból, az iskola tisztántartásából.

A lakás bejáratánál rácsot, gyékényt tartunk, ruháinkat kívül tisztítjuk, így kevés por kerül a lakásba.

Folyosók, szobák padlóját kemény anyagból csináltatjuk, így kevés a kopás.

A lakásban minél kevesebb szemetet csináljunk (lakásbesztás munka szerint).

A padlót naponkint legalább egyszer óvatosan, szárazan söpörjük.

Mikor a por leülepedett, letöröljük s utána szellőztetünk.

Hetenkint legalább egyszer alaposabb tisztogatást végzünk, meleg vízben feloldott kevés szódával súroljuk a padlót s a falakat is leporoljuk.

Évenkint legalább háromszor nagytakarítást tartunk, meszelünk.

Az összegyűlt szemetet legjobb elégetni, vagy az udvarban jól zárható helyen tartani s idővel a szántóföldre kivinni.

6. óra. *Egészségtan a népművelésben.* Ez a tétel nem tartozik a szorosan vett feladatunkhoz, azonban jó szolgálatot teszünk nemcsak a tanító iskolán kívüli működésének, hanem a népegészségügynek is, ha vele foglalkozunk. Ugyanis az egészségtan népiskolai tanítása tulajdonképpen csak 1925-ben kezdődött s így népünk egészségügyi ismeretekben meglehetősen ismeretlen. Még sok a babona, tudatlanság, kuruzslás és sokan félnek az orvostól. Ezen a bajokon segíteni kell s ha azt kérdezzük, hogy ki lehet

ennek a főintézője, feleletünk önként is csak a tanítóra esik, hiszen a legtöbb kisközségben még orvos sincs. A mai tanítónak ez nem okoz különös gondot, mert az anyagot tudja s az átadás módszerét is tanulja. Természetes, hogy orvosi dolgokkal nem foglalkozik, hanem csak a legegyszerűbb egészségügyi kérdésekkel. Ezeket a nép nyelvén tárgyalja. A kiindulás és a tárgyalás vezérfonala a helyiviszonyok és szokások megbeszélése legyen s ezek alapján okoskodva, rájövünk a szükséges javításokra. Tárgyalásra vehető: az emberi testnek és működéseinek ismertetése, a táplálkozás, a jó víz, a jó levegő, az egészséges lakás, a célszerű ruházkodás, a tisztaság, a helyes életmód, védekezés ragályos betegségek ellen, megbetegedések, betegápolás, balesetknél nyújtandó segítség, csecsemő- és gyermekápolás, a közegészség ügye stb. Ezeket a tételeket úgy tartalmi, mint módszertani szempontból megbeszéljük.

*

Pótlás a „Mit tanítson a szaktanár a természetrajz, gazdaságtan és háztartástan népiskolai módszertani anyagából?” című cikk 6 órai anyagához.

b) *Tankönyvek*: 11. Kiss—Szondy: *Természetrajz, gazdaságtan és háztartástan osztatlan népiskolák V—VI. osztályai számára*. Debrecen, Városi Nyomda. — 12. Szondy György: *Természetrajz, gazdaságtan és háztartástan teljesen és részben osztott népiskolák V—VI. osztálya számára*. Debrecen, Városi Nyomda. — 13. Tolnai Pál: *Gazdaságtan, természetrajz és háztartástan az elemi népiskolák V—VI. osztálya számára*. Budapest, Kalász. c) *Segédkönyvek*: 4. Szondy György: *Természetrajz, gazdaságtan és háztartástan a népiskolák III—IV. osztálya számára*. Debrecen, Városi Nyomda.

Jaloveczky Péter.

A népiskolai számolás és mérés anyagának módszeres feldolgozása.

A számolás és mérés módszerének tanítása a többi tárgyak módszerének tanításánál kedvezőbb helyzetben van. Az V. osztályban heti 2 óra van a mennyiségtanra előírva. Az anyag, amelyet a *Tanterv* az V. osztályra előír, így szól: „A népiskolai számtan tanításának története, célja, anyaga, módszere. A számtan és geometria népiskolai tantervének és utasításának értelmezése. A vezérkönyvek szerkezete és használata, kapcsolatban az egyes részletek módszeres feldolgozásával, főtekintettel az alapfogalmakra, a helyes kifejezőmódra, a szemléltetés alkalmaira, módjaira és eszközeire. A tanítás segédeszközeinek, a kiválóbb tankönyveknek és segédkönyveknek ismertetése, felhasználásuk módja. Tanmenetek készítése. — A számtani, algebrai és geometriai ismeretek összefoglaló áttekintése.”

Hogyan jutott a *Tanterv*be a számtantanítás módszerének ilyen részletes előírása?

A *Tanterv* készítése alkalmával a mennyiségtan, mint a reál-

tárgyak mindegyike, arra volt ítélve, hogy csak az alsó négy osztályban taníttassék. Az óraszám megmaradt volna a megelőző, négyosztályos képző tantervében is felvett összesen heti 12 óra. Minden osztályban heti 5—3. A népiskolai számolás és mérés módszertana a IV. osztályba került volna. Az utolsó símitások alkalmával az Orsz. Közokt. Tanács plénuma úgy döntött, hogy egy reáltárgy is maradjon az V. osztályban és ez a tanítóképesítőnek is tárgya legyen. Ilyen módon a III. és IV. osztály heti 6 óráját 5 részre osztva, a három utolsó évfolyam heti 2—2 órát kapott. Az V. osztályba tétetett át a módszertani anyag azzal, hogy az részletesebben dolgoztassék fel, továbbá az alsó négy osztályban már elvégzett anyag ismétlése, különös tekintettel a népiskolai számolás és mérés tanításának anyagára.

Ezt a kimondott elvet részletezi a *Tantero* idézett szakasza.

A hozzákészült *Utasítás* már sokkal szűkszavúbb. Azt mondja: „A számtan és geometria népiskolai tantervét és utasításait általánosságban az oktatástan ismerteti; a mennyiségtan tanárára ennél fogva csak az a feladat hárul, hogy a számtantanítás történetét megismertesse, egy osztály tanmenetét elkészíttesse, tárgyának népiskolai anyagából vett néhány tipikus egységét feldolgozza és ezzel is előkészítse a tanulókat arra, hogy tanításuknak minden fokán a Tanterv kívánalmainak helyesen megfelelni tudjanak. Ez a feladat az V. osztályra helyeztetett át; de elkéstünk volna vele, ha mindent erre az évfolyamra halasztottunk volna, s az előbbi évfolyamokban ott, ahol erre mód és alkalom nyílik, nem terjeszkedtünk volna ki. Ha így járunk el, akkor az V.-ben már csak az útközben szerzett ismeretek áttekintése, rendezése és gyakorlati alkalmazása marad hátra, amikor ismét a tanulók önmunkássága léphet előtérbe, amely önmunkásság nélkül senkit sem lehet a tanítóságra ránevelni. A vezér- és tankönyvek ismeretetésének szempontjait a Tanterv jelöli ki. Érdekessé teheti a tárgyat a számtan- és mértantanítás történetének rövid áttekintése is.”

Nem akarok egy pillanatra sem az *Utasításnak* a Tantervről kevesebbet mondó, azzal sokszor in expressis verbis ellentétben álló kifejezéseivel foglalkozni. Csak az lehet a céloom, hogy megállapítsam a népiskolai számolás és mérés módszerének tanításánál elvégzendő anyagot, a rendelkezésünkre álló időt, az anyag elrendezését, az anyagon belül kiemelve az egyes fontosabb részek anyagának kereteit is.

Az idő és beosztása. Az V. osztály heti 2 órája egy évben maximálisan évi 60 órát jelent. Ezt úgy gondolom elosztani, hogy ebből 24 órát fordítanánk az I—IV. osztályban elvégzett anyag átismétlésére, összefoglalására. Ez teljesen elegendő is, mert ebből csak a legfontosabb tételeket, illetőleg tételesoportokat kell átvennünk, mint pl. az algebrai alapl műveletek, egyenletek, egyenletrendszerek, másodfokú egyenletek, haladványok, kamatos-kamat és járadékszámítások; mértanból idomok területe, testek felülete, térfogata, összeillőség, hasonlóság. Tehát az egész algebrai és

geometriai anyag egységes, magasabb szempontból való összefoglalása ez. Itt igazán számíthatunk a tanulók öntevékenységre, szorgalmára, mert hiszen csak elvégzett és jól begyakorolt anyag áttekintéséről van szó.

Ebbe az óraszámba még az írásbeli dolgozatokra szánt 7 órát is belefoglaltam. Az ismétlésre tehát rendelkezésre áll 17 óra. A tanár készítsen ennek megfelelően az anyagból 16—17 csoportot és azt, minden két hétben 1—1 órát fordítva rá, foglalja össze, a hátralevő órákon pedig akkor is, ha módszertant tanít, házi feladatul a már átismételt részből úgy adjon házi feladatokat, hogy azok, céltudatosan vezetve, óránként 1—2 feladat, egész évben 80—100 feladat, az írásbeli képesítővizsgálat előkészítését teljesen megadják.

Ez elvégezhető 24 órában, mert semmi új anyagunk nincs és az anyagból kivettem mindent, ami a népiskolákra vonatkozik. A módszertanra rendelkezésünkre fog állani 36 óra.

A népiskolára vonatkozó anyagot két részre oszthatjuk, helyesebben két részre kell osztanunk. Az első rész a *népiskola anyaga*. A második az anyag megtanításának *módszere* és az ezzel összefüggő történelmi vonatkozások, vezérfüggvények, tankönyvek ismertetése, tanmenet-készítés.

Ezek közül első helyre kell tennünk a népiskolai anyag megismertetését. Nem tudok ugyanis elképzelni didaktika-tanítást az anyag ismerete nélkül. Viszont az anyag ismeretével már módszertani alapfogalmakat tudunk felújítani, melyeket a IV. osztályban tanultak.

A népiskolai anyag tanítása alatt azt értem, hogy nemcsak azt veszem sorra, amit a népiskolában tanítani kell, hanem azt is, ahogyan azt tanítjuk.

Úgy gondolom ezt elvégezni, hogy a kis gyermek lelkéhez, értelméhez mért anyagot magasabb értelmi szempontból vizsgáljuk és megállapítjuk a népiskolában elérhető és elérendő célt, egyúttal csoportosítjuk a rávonatkozó ismereteinket. Olyanformán, mint azt a nagy német matematikus, *Klein Félix* teszi a középiskolai anyaggal 2 kötetes munkájában.¹

Ilyen elgondolás szerint állítottam egybe az V. osztályban elvégzendő „népiskolai anyagot és módszerét.” Az 1—1 órás fejezetek úgy vannak összetéve, hogy egyúttal az V. osztály tanmenetét is megadják.

Ezek a fejezetek a következők.

1. A számkörbővítés az egész számok körében: Az egyénekenkénti, csoportonkénti számkörbővítés, A szemléltetés módjai a bővítésnél. Természetes, mesterséges szemléltetés; szimbólikus szemléltetés. — A számok írása, olvasása. *Számjegyek*. Helyi érték, összefoglalás, felbontás. A 10-es számrendszer.

2. A szóbeli műveletek elvégzése egész számok körében. A műveletek szemléltetése. A számolási rövidítések.

¹ *Elementarmathematik vom höheren Standpunkte aus.*

5. Az írásbeli műveletek elvégzése. Az írásbeli műveletek előkészítése, fokozatai. Az írásbeli műveletek szemléltetése. Lehetne-e a műveleteket egyszerűsíteni? A Ferol-féle mód.

4. A tárgykörök. A tárgykörök egysége. — A mértékrendszerünk ismétlése. A becslés, mérés a népiskolában.

5. A mesterséges szemléltető eszközök, számoló-gépek. A számképek. A számolás és a soralkotás elve.

6. A különnevű számokkal való műveletek. A tizedes törtek bevezetése. A tizedes törtekkel való műveletek áttekintése.

7. A közönséges tört keletkezése, értelmezése, szemléltetése, nagysága, értéke. A legnagyobb közös osztó. A legkisebb közös többszörös.

8. A közönséges törtek összeadása és kivonása. — Mit kell ebből a népiskolában tanítani. — Az áltört és vegyes szám. A közönséges törtek szorzása és osztása.

9. A kettőstételű feladatok megoldása egységre hozattal. Az egységárból a többségár kiszámítása és viszont a többségárból az egységár kiszámítása. A kettőstételű feladatok tárgykörei. Az olasz gyakorlat.

10. A százalék fogalma a népiskola szempontjából. Kerek összegek százaléka. A százalék számítás gyakorlati alkalmazásai és ezek alkalmazása a népiskolában.

11. Az egyszerű kamatszámítás. Az egyszerű kamatszámítás tárgyköre.

12. A négyzet és tulajdonságai. Mérések, papirhajtogatások. A négyzetből összerakható téglalap. A területmérés egységei. A terület felrakás útján. A téglalap és a háromszögek területe. A négyszögöl, területek mérése □-ölel.

13. Térmértan a népiskolában. A kockáról leolvasható tulajdonságok. A kocka térfogata. A négyzetes oszlop térfogata. A téglalapalapú hasáb térfogata. A felülete. A térfogatszámítás népiskolai gyakorlati alkalmazása.

14. A szögek, a kör és kerülete, területe. A körberajzolható hat-, nyolcszögű sokszög. A kör kerület és terület gyakorlati alkalmazása.

15. A helyes beszéd a népiskolai számolás és mérés tanításánál.

16. A népiskolai számtantanítás lélektani alapjai. A jó és rossz számoló. Hogyan segítsünk!

17. A feladatok készítésének és megoldásának menete. — A különféle megoldási módok a gyermeknél.

18. Az I. osztály anyaga és utasítása. Fontosabb elvek: 1—5 számkör, becslés, 10-es, 10-es átlépése.

19—20. Az I. osztály tanmenetének összeállítása. A tanmenetet az osztályban állítsuk össze. Heti felosztás szerint.

21. A II. osztály anyaga és utasítása.

22. Az 1×1 összeállításának módszere. Az 1×1 megtanítása. Könnyebb és nehezebb esetek. Táblák. Az osztó táblák.

25. A II. osztály tanmenete havi felosztás szerint.

24. A III. osztály anyaga és utasítása. Az írásbeli műveletek.
 25. A III. osztály tanmenete havi felosztás szerint.
 26. A IV. osztály anyaga és utasítása.
 27. A IV. osztály tanmenete havi felosztás szerint.
 28. Az V. osztály anyaga és utasítása.
 29. Az V. osztály tanmenete havi felosztás szerint.
 30. A VI. osztály anyaga és utasítása. Az ismétlőiskolák anyaga és az iskolán kívüli oktatás a számtantanításban.
 31. A VI. osztály tanmenete havi felosztás szerint.

32. A mennyiségtani ismeretek kialakulása az ősebertől a kultúrnépekig. A görögök, rómaiak számolása. A középkor. A 10-es számrendszer. (Pethes János: *Vezérkönyv a számtantanításhoz.*)

33. Ryse Ádámtól Pestalozziig. Az első számtankönyvek. Az első magyar számtankönyvek. (Pethes János: *Vezérkönyv a számtantanításhoz.* Dr. Kiss Áron: *A népisk. tanítás története I. kötet.*)

34. Pestalozzitól napjainkig. Különös tekintettel Grubera, Disterwegre. (Beke M. és Pethes J. *Vezérkönyvei.*) A legújabb módszertani irányok kritikai ismertetése. Az új tanterv alapelvei.

35. Pethes-, Sziklás-, Beke-, Vadász-Straub-féle vezérkönyvek kritikai ismertetése. Használatuk.

36. A magyar népiskolai számolási és mérési példatárak ismertetése és alkalmazásuk, használatuk. A számtantanítás külföldön. A népiskolai mennyiségtani szertár.

Minden egyes jellemzőbb fejezetnél arra kell törekednünk, hogy annak elvégzése után, ha lehet, rögtön tanítási anyag, akár bemutató tanítás, akár növendék tanítása, tűzessék ki.

Ez, amit elmondtam, egyúttal a tanmenetszerű felsorolása az anyagnak, úgyhogy ezen felsorolás közé bevéve az algebrai és geometriai anyag ismétlését, megkapjuk az V. osztály teljes anyagát és tanmenetét.

Az elvégzett anyagot, miután tankönyvünk nincs, vezérszavak- és mondatokkal eredménytárban állítjuk össze. Az így összeállított eredménytár, különösen ha a házi feladatul adott módszertani feladatokat is ott oldjuk meg, felér egy vezérkönyvvel.

Mit tanítson a népiskolai számolás és mérés módszertanából a pedagógia tanára? A pedagógia tanárának a IV. osztályban a számolás és mérés tanítására összesen 5—4 óra állhat rendelkezésére. Ennek felhasználását úgy találnám legcélszerűbbnek, ha a mennyiségtan tanárával történt megállapodás alapján úgy állítaná össze az elvégzendőket, hogy itt megtanulnák a növendékek a mennyiségtan-tanítás célját, alkalmazzák az általános didaktikai elveket a mennyiségtanra, kiemelve a mennyiségtanon különösen szem előtt tartandókat és a mennyiségtan különleges didaktikai elveit megállapítanak.

Megállapítanak továbbá, hogy melyek a tanítás szempontjából előforduló tanítástípusok, pl. számkörbővítés, művelet-ismertetés, gyakorlás, mértanból idomok vagy mértani test ismertetése, terület vagy térfogat megállapítás.

Ennél többet nem is kívánhatunk a pedagógia tanárától és nem is szükséges, mert ha úgy is van rá más mód és alkalom, ahol megtaníthatjuk, ne végezzünk kétszer el egy munkát.

A házi feladatok között lehetnek-e módszertaniak? Ez a kérdés azért vetődhet fel, mert az V. osztály után mennyiségtanból, a kép. vizsgálati szabályzat szerint, írásbeli vizsgálat teendő, még pedig külön a számtani és mértani részből. A házi feladatul feladott 1—2 példa tehát általában azt a célt szolgálja, hogy az írásbeli képesítő-vizsgálaton megoldandó feladatok megoldására készítsen elő. Ezt így is szoktuk felhasználni.

Ez azonban nem zárja ki azt, hogy módszertani vagy népiskolai anyag is ne lehessen a házi feladat. Ilyen tételeket bőségesen találhatunk az egyes módszertani részek és a népiskolai anyag tárgyalásánál. Főként olyan kérdéseket értek ez alatt, amelyeket az órán nem akarunk részletesen tárgyalni, vagy amelyeket el tárgyaltunk, de az önálló alkalmazását akarjuk kipróbálni. Ilyenek lehetnek pl. az I. osztályban. Az egyes számkörök bővítésénél az abban a számkörben végezhető összes lehetséges alpműveletek összeállítása. — Számképek készítése. — Egy-egy megadott számkörben adott tárgykörből vett feladatok készítése.

A II. osztályban. Egy számkör kibővítése után, ebben a számkörben elvégezhető szóbeli műveletekre fokozatok szerint nehezedő típus-feladatok. — A négyzet hajtogatásával nyerhető idomok.

A III. osztályban. Az írásbeli műveletek bevezetésének fokozatai példára, esetleg adott tárgykörökre aplikálva. A különnevű számokkal való műveletek elvégzésére való feladatok. A területmérés szempontjából a népiskolában alkalmazható téglalapok.

A IV. osztályban: számok írására, olvasására szolgáló, fokozatosan nehezedő számok

A népiskolai tanításban használható olyan kockák és hasábok összeállítása, melyek éle egész szám.

Az V.—VI. osztály anyaga még inkább alkalmas erre a törekkel végezhető műveletek, százalék- és kamatszámítás, a kettős-tételű feladatok, az olasz gyakorlat által, továbbá a mértani anyagból a sokszögek, csillagidomok szerkesztésével.

Házi feladat tehát a népiskolai és módszertani anyagból is adható.

Iskolai feladat adható-e a módszertani vagy a népiskolai anyagból? Erre, úgy gondolom, nincs is külön időnk, mert az V. osztályban összesen 7 iskolai dolgozat van, amelyet az írásbeli képesítő-vizsgálatra előkészítő feladatok megoldására használjunk fel. Néhány intézet értesítőjében láttam az ötödik osztály írásbeli iskolai dolgozatai között olyan címeket is, melyek tisztán a módszertan vagy a népiskolai anyagból valók voltak. 1—2 ilyen feladatot ugyan megengedhetők tartok, de inkább azt ajánlanám, hogy csak az iskolai dolgozatul kitűzött 2—3 feladat egyikét vegyék a módszertan vagy a népiskolai anyag köréből.

Képesítő írásbeli feladat, természetesen, a vizsgálati szabály-

zat értelmében, nem tűzhető ki a népiskolai anyagból, vagy a módszertanból. — Ez nem azt jelenti, hogy ezek között nem lehetne a számrendszerekkel összefüggő, továbbá százalék- vagy kamatszámítási feladat, sőt kettőstételő feladatok is, de természetesen a tanítóképző V. osztályát végzett növendékek szellemi színvonalának megfelelően.

Az elvégzett anyag szerepeljen-e és ha igen hogyan a szóbeli képesítővizsgálat tételei között? Arról, hogy az elvégzett anyagnak a szóbeli képesítő-vizsgálati tételek között szerepelni kell, nem is kell beszélni. Hiszen módszertani tételek ezek, melyeket külön csoportokban, a módszertani tételek között kell felvenni. Körülbelül 12—15 tételben összefoglalva azt, aminek tanításáról most szó volt. Ilyenek lehetnek:

1. A számolás és mérés népiskolai tanításának céljai és didaktikai elvei.

2. A számkörbővítés módja az egyes osztályokban. — A számképek. A számológépek.

3. A tárgykörök. A feladatok összeállításának és megoldásának módja.

4. A számtantanítás története *Pestalozziig*. Maróthi György.

5. A számtantanítás története *Pestalozzittól*.

6. A népiskolai mértantanítás céljai, elvei, anyaga.

7. A népiskolai mennyiség-tanítás lélektani alapjai. Eljárás a kiváló, a közepes és a gyenge számolókkal.

8. A szóbeli és írásbeli műveletek elvégzésének fokozatai, módjai a népiskolában.

9. A közönséges és tizedes törtek a népiskolában.

10. Az I. oszt. anyaga. Feldolgozása, az egyes fontosabb részek 10-es, 10-es átlépés stb. Kiemelések. Soralkotások. A tárgykörök, mértékek. Mérések, becslések.

11. A II. osztály anyaga. Az egyszeregy. A római számjegy. A négyzet.

12. A III. osztály anyaga. Az írásbeli műveletek előkészítése, bevezetése. A terület fogalma. A terület felrakása.

13. A IV. osztály anyaga. A tizedes tört bevezetése. A kocka. A térfogat fogalma.

14. Az V. osztály anyaga. A közönséges tört. Olasz gyakorlat. Kettőstételő feladatok. A kör kerülete és területe.

15. A VI. osztály anyaga. Százalék- és kamatszámítás módszere. A szabadban való területmérés.

16. Egy számtantanítás ismertetése.

17. Egy mértantanítás ismertetése.

Ki kérdezzen a szóbeli vizsgákon? Természetesen elsősorban az, aki az anyagot tanította. Tehát a mennyiség-tan tanára kérdezze a népiskolai számolás és mérés tanításának módszerét. Az osztályzatot, miután módszertani jegyet kap, a módszertan tanárával való megbeszélés alapján, a mennyiség-tan tanára javasolja.

Irodalom. A régebbi magyar vezérkönyvek a népiskolai számtan- és mértantanításhoz elavultak. A még mindig használhatók közül felemlítem a következőket.

Pethes János: *Vezérkönyv a népiskolai számtantanításhoz.* Különösen értékes, bár túlságosan részletes a történelmi része, továbbá a szemléltető eszközökről, számoló-gépekről szóló rész. Gyakorlatilag kevésbé használható, de egyes fejezetei, pl. a számtalányok, mértékrendszerek értékesek.

Beke Manó dr.: *Vezérkönyv a népiskolai számtantanításhoz.* Legjobb benne a Pestalozzi után következő idők mennyiségtan-tanításának története. Felhasználhatók, bár nincsenek példákkal szemléltetve, az általános didaktikai elvek. Még mindig használható és jó, bár az új iskolák modernebb szellemének meg nem felelően mechanikus az I. oszt. anyagának teljes részletes összeállítás.

Sziklás Adolf: *Vezérkönyv a népiskolai számolás tanításához.* Ebben elég jó az I. osztály anyagának részletes kidolgozása. Az egyes osztályok anyagának tanmenetszerű összeállítása.

Vadász-Straub: *Vezérkönyv a népiskolai számtan és mértan-tanításhoz.* — Ebből is főként az I. osztály anyagának tanításához vehetünk mintát.

A mértantanításhoz a Bittenbinder-Dékány-féle *Vezérkönyv* a régi tanterv alapján, az V. és VI. osztály mértananyagához készült. Ma nem használható.

Az új tantervhez az utasítások nem jelentek még meg, bár az O. K. T. már letárgyalta. Így az új tanterv szellemének megfelelő utasításokat még nélkülözzük, a régi utasítások pedig már csak bizonyos óvatossággal használhatók, mert az új tanterv némely részében lényegesen különbözik az 1905-iki tantervtől.

A tanmenetek készítéséhez a tanár számára vezetőül szolgálhatnak:

1. az 1916-os részletes gyakorlóiskolai tanmenetek;
2. a székesfőváros nyomtatásban közzétett, heti felosztású tanmenetei;
3. a Kalász által kiadott tanmenetek és
4. a saját intézetének gyakorlóiskolájában használt tanmenetek.

Ezekben gondoltam a népiskolai számolás és mérés tanításának anyagát, módszerét, tanmenetét összeállítani. Így láttam legcélszerűbbnek a rendelkezésünkre álló idő beosztását és az anyag kiválasztását, csoportosítását.

Kiss József.

Mit tanítson a szaktanár a földrajz népisk. módszertani anyagából?

A tanító- és tanítónőképző-intézetek *Tanterve és Utasítása* a következőkben sorolja fel a IV. osztály földrajzi anyagát: tanítandó heti 1 órában a szülőföldismertetés és a földrajz népiskolai tanításának története, célja, anyaga és módszere. Ugyanez az anyag részletezve: a népiskolai tanterv, utasítások ismertetése és tanmenet készítése; a kép, fénykép, diapoziatív, domborúmű, kézi

atlasz, falitérkép, földgömb. A tankönyv. A rajz alkalmazása. A kirándulások technikája. Útmutatás a lakóhely ismeretéhez szükséges anyag egybegyűjtésére.

A heti 1 óra összesen 35 órát jelent. Ezt az időt a közokt. minisztériumtól approbált egyedüli tankönyv, a Fodor Ferenc-féle úgy osztja fel, hogy a könyv 65 lapjából 30 foglalkozik a földrajztanítás módszertanával és 32 lap a szülőföldismerettel. Ebből arra lehet következtetni, hogy írója a rendelkezésre álló idő pontos megfelezésével állapítja meg a kétféle stúdiumra eső óraszámot. Ha azonban meggondoljuk, hogy a tanítóképző növendékei már a II. éven test- és élettani, a III. évfolyamon lélektani tanulmányaik folyamán ismételten átdolgozzák nevezett tárgyak egyes részeinek pedagógiai vonatkozásait, továbbá a IV. osztályban heti 4 órában neveléstannal, tanítástannal és módszertannal is foglalkoznak, akkor kissé sokallanunk kell ezt az időt. Ha még tovább menve meggondoljuk azt, hogy szaktárgyaink tanítási egységeknél kínálgató lehetőségeket felhasználjuk módszeres megjegyzések, utasítások elejtésére és megbeszélésekre, akkor még inkább sokallanunk kell a fenti óraszámot. Ne feledjük végül azt sem, hogy a módszertani résznek a tanterv által kitűzött utolsó követelménye, az „útmutatás a lakóhely ismeretéhez szükséges anyag egybegyűjtésére”, tulajdonképpen a szülőföld- és honismeretetéshez kívánkozik, annál is inkább, mert a Fodor-féle tankönyv a szülőföldismertetés egész körét az anyaggyűjtés mikéntjére hangolja. Ilyenformán véleményem szerint bőven kielégítjük a szaktárgy módszerének követelményeit, ha összesen 12-14 órát fordítunk erre a célra. Ennyivel bizvást megelégedhet a földrajz tanára, mert amint látni fogjuk, ezalatt az idő alatt az előírt anyagot alaposan elvégezheti. A pedagógia tanára is meg kell, hogy elégedjék, hiszen sok más tárgynál ennél kevesebb órát fordíthatnak erre a célra. A tanterv különben e téren nem ismer semmiféle korlátozást, hiszen épen a földrajzi részben olvassuk egyik alapelvét, hogy a tanároknak teljesen szabadkezet akar biztosítani.

Felvetődhetik az a kérdés is, hogy mi módon hozható összhangzásba a szaktanár és a pedagógia tanárának munkája a módszertani anyag tanításában. Erre nézve három fontos elvet kell állandóan szemünk előtt tartani. 1. A két tanár sohase jusson ellentmondásba egymással, az egyes módszertani problémákról szóló felfogásuknak egyeznie kell. 2. Inkább mind a ketten tanítsanak el egy-egy kérdést, minthogy a növendék egyik órán se hallja azt. 3. A pedagógia tanára a földrajztanítás célját, az anyag kiválasztás általános szempontjait és az általános módszeres elveket fogja tanítani, az anyag többi része a földrajz tanárára marad.

A módszertani órákat a földrajztanítás történetével kezdem meg, mégpedig a következő beosztással. 1. óra. A földrajztanítás története általában. 2. óra. A magyar földrajztanítás történetének

kiemelkedő mozzanatai. 5. óra. A népiskolai földrajztanítás, kapcsolatban a tantervekkel.

1. A földrajztanítás szó szoros értelemben vett történetéről és módszeréről tulajdonképen csak az időtől fogva beszélhetünk, mikor a földrajz tantárggyá lett. Természetes, hogy a tanítás céljait szolgáló kézi- vagy tankönyvek a módszeres eljárás hű tükörképei. A belőlük megállapítható elvek azonban nagy mértékben különböznek azoktól a módszeres eljárásoktól, amelyek elméleti pedagógusok rendszeréből hámozhatók ki.

Elmélet és gyakorlat talán sehol sem állnak oly idegenül egymással szemben, mint ezen a téren. Századokkal ezelőtt nem egy olyan elvet fejtettek ki, amelynek a gyakorlati életben való megoldása csak a legújabb időkben sikerült.

A kézikönyvek felosztása és taglalása alapján megállapítható, hogy a földrajz hosszú időn át az antik kor geográfiai íróinak hatása alatt állt. A középkor kolostori és városi iskoláiban a földrajzot a geometriával kapcsolatban a quadriviumban tanították, teljesen az ókori geográfusok felfogása szerint. Ugyanígy az első tankönyvek, a XVI. század úgynevezett kozmográfiai, a klasszikus *Strabo*, *Ptolomaeus* és *Pomponius Mela* újabb feldolgozásai. Közös vonásuk, hogy az antik földrajz a túlnyomó bennük, a hegy- és vízrajzot elhanyagolják, fődolog a városok és kuriózumok felsorolása, mindent összehordanak, amit csak tudnak. A kozmográfusok századokra megállapították a földrajz anyagát és a tanítás módszerét; még napjainkban is kísért egy-egy részlet tankönyveinkbe, amely rájuk vezethető vissza.

A földrajz tanítása ebben az időben csak néhány iskolában folyik. A jezsuiták e korból való tanterve a földrajzot meg sem említi és ignorálják tárgyunkat a protestáns iskolák is.

Változást jelent a XVII. század. A földrajzi felfedezések és a természettudományok fejlődése fellendítik a földrajz tanítását. *Comenius* a saját ország ismeretét helyezi a középpontba és a tanítást a szülőföld ismertetésével kezdi, a francia *Brietius* (1648) kifejti a földrajz formális képző erejét, *König* (1677) pedig a természetes tájegységek fogalmát. Mindkét elv csak a legújabb időkben jutott be a földrajz tanításába. *Jámbor Ernő* gothai herceg *Methodusában* a földrajz is benne van, *Francke* pedagógiumában már rendszeres földrajztanítás folyt, nyáron kirándulásokat, derült estéken égi megfigyeléseket végeztek. Azonban a fizikai földrajzot a pietisták is teljesen elhanyagolták a politikai mellett. Utóbbi főképen külsőségek alapján tanították belső kapcsolatok nélkül. Hatásukra a földrajztanítás elemei már a népiskolába is bevonultak.

Lényeges javulást hozott a XVIII. században *Rousseau*, aki kárhóztatja a pusztán térképek, föld- és éggömbök alapján történő földrajztanítást. Szerinte tanításunk kiinduló pontja az a város legyen, amelyben a tanuló lakik és apjának vidéki háza. Aztán jönnek azok a helyek, amelyek a kettő között vannak, majd a szomszédság, a Nap állása és a tájékozódás módja. A tanuló a

megismert terület fekvése és méretei alapján maga készítsen térképet.

Rousseau földrajztanítási elveit a filantrópisták foglalták rendszerbe. Iskoláikban a földrajz tanítását ugyan *Salzmann* honosította meg, a tárgy legfőbb képviselője azonban *Schütze*. A filantrópisták fontosnak tartják a fogalmak világos és pontos meghatározását, a tanítandó anyagot az iskolától való távolság szerint arányosan taglalják, az országokat felkeresik a térképen és összehasonlítják más területekkel. Még tovább megy *J. Chr. Gatterer*, akinél az eddig uralkodó történeti és statisztikai anyag szintén szóhoz jut ugyan, de erősen törekszik arra, hogy az egyes területeket természeti viszonyaik alapján ossza fel, bevezeti a vízterület fogalmát és az egyes földrajzi tényezők közötti összefüggések feltárását szorgalmazza.

A földrajztanítás módszerével foglalkozó elmék a XVIII. század végéig meglehetősen sok és értékes elvet fejtettek ki. Ezeknek szélesebb rétegekben való elterjesztését *Pestalozzi* és tanítványai végezték el. *Pestalozzi* szerint a földrajztanítás a környezet viszonyainak szemléletéből indul ki. Az így szerzett ismereteket fokozatos és rendszeres összefüggésben földrajzi szempontoknak kell alárendelni, hogy ilymódon a tanulókat a föld jelenségeinek egységes felfogására vezesse el. A gyakorlatban azonban *Pestalozzi* meg sem közelítette ezeknek a gondolatoknak a megvalósítását és így tanítványai, különösen *Tobler* és *Heming* gondoskodtak a rendszer további elterjedéséről.

Pestalozzival párhuzamosan lép fel *Ritter Károly*. Földrajzi felfogását egy 1804-ben megjelent művének előszavában fejtette ki. A tárgyalandó vidéket mint élő szervezetet fogja fel, a rajta talált természetet lakójával, az emberrel együtt egységes, összefüggő egésznek tekinti. Mindenütt előtérbe helyezi a fizikai tényezőket, továbbá a földön található különböző jelenségek szerves összefüggését és belső kölcsönhatását hangsúlyozza. Óriási jelentősége abban van, hogy a műveiben lefektetett elveket a gyakorlatba is beleviszi és majdnem négyévtizedes egyetemi tanársága folyamán a tanítványok ezreit küldi ki. A XIX. században mindinkább a kontinens egészének közkincsévé válik minden, amit egyes országok tudósai, így a német *Ratzel Frigyes*, *Richthofen Ferdinánd* báró, az osztrák *Suess Edvárd*, a magyar *Lóczy Lajos*, a francia *Brunhes*, *Vidal de la Blache* és *E. de Martonne*, az amerikai *W. M. Davis* és mások a földrajznak, mint modern tudománynak kifejlesztésében tesznek. A gyakorlati pedagógusok köztudatába kerülő elvek ilyenformán az iskolába is bevonulnak, az elmélet és gyakorlat között évszázadokon át fennálló diszparitás, ha nem szűnik is meg egészen, jelentékenyen enyhül, kialakul a mai modern földrajzi oktatás, amely arra törekszik, hogy a tudomány strukturájában beálló legkisebb rezdülést, változást és fejlődést lehetőleg átvigye az iskolai földrajzba is.

Néhány évtized óta hazánk földrajza is ebben a szellemben fejlődik. *Ritter* irányát a földrajz első egyetemi tanára *Hunfalvy*

János honosította meg; *Lóczy Lajos* a fizikai földrajz, *Czirbusz Géza* pedig az antropogeográfia irányának szóvivői. Ma pedig az egyetemek és főiskolák professzorai tudományos segédszemélyzetükkel együtt azon dolgoznak, hogy a földfelszíni életet okozó összes tényezőket felderítsék és azokat a föld egységes képében foglalják össze. Az általuk képviselt irány pedig tanítványaik révén az ország összes iskoláiban igyekszik érvényre jutni.

2. A magyar földrajztanítás multjáról *Márki Sándor* találóan jegyzi meg, hogy nem volt rosszabb sorsa, mint Európa többi országaiban. Arról, hogy a tárgyat hol, mikor, milyen mértékben és hogyan tanították, egyes elszórt adatokból, majd a kézi- és tankönyvek tartalmából és szerkezetéből következtethetünk. Hogy a középkorban nálunk is tanítottak valamelyes földrajzi ismeretet, arra *Békefi Remig* könyvében olvasunk nagyon érdekes adatot. E szerint V. László királyt *Vendel Gáspár* nevelte. Az ő kérésére készült *Aeneas Sylvius* tollából egy *Tractatus* a magyar király nevelése számára. Alapelveiben a királynak hasznos tanulmányok között a csillagászat is szerepel.

Tudjuk, hogy *Honter János* az 1544-ben alapított brassói evangélikus gimnáziumban tanította a földrajzot és a tanulóik iskolai kirándulásait is meghonosította. *Szenczi Molnár Albert* 1622-ben közli *Agricola Rudolf* 1484-ben írott levelét, amelyben nagyon ajánlja hegyek, tengerek, folyamok és földrészek természetének és a népek erkölcsének megismerését. Ebben az időben jelenik meg az első magyar nyelven nyomtatott és a szó szoros értelmében vett földrajzi munka 1620-ban Kassán. Ez *Szepsi Csombor Márton* *Europica* varietas-a. Címében mondja, hogy a „budosásában látott-hallott külömb-külobmféle dolgoknak rövid leírása. Mely minden olvasónak nem csekély gyönyörűségére, sokféle hasznára is szolgálhat.” Könyvének megírására a következő ok készítette: „hogy azért kibocsátanám ez kis könyvecskét, kényszerített engem reá efféle idegen országoknak törvényekről, szokásokról, folyóvizekről, cselekedetekről írt könyveknek nálunk szűk volta”, célja pedig az, hogy „kicsinyek, nagyok, ifjak és vének, férfiak, asszonyállatok, leányok és gyermekek — az természet nagyságos dolgairól — jobb értelemben legyenek.” *Comenius* 1650-ben a földrajz tanítását belevitte a sárospataki kollégiumba, de tárgyunkat a század közepe táján meglelhetjük Debrecenben is; Eperjesen 1667, Sopronban pedig 1695 óta már rendes tárgyként szerepel. Hogy azonban az itt közölt ismeretek nem lehettek túlságosan nívósak, azt *Mikes Kelemen* törökországi leveleinek egyik kitételéből következtethetjük. A nemes úrról ugyanis azt mondja: „Annyi deáksága után csak azt is tisztartójától kell megkérdezni, hogy a szölleje délre vagy éjszakra fekszik-e? ... Nem hogy azt tudná, hogy miben áll az ország haszna, de azt sem tudja, micsoda országok szomszédai Erdélynek? Hogyha a Maros a Tiszába foly-é elsőben vagy a Dunába? De hol — a már más kérdés volna.” Támogatja *Mikes* véleményét az a körülmény, hogy ezidőben a nagyszombati egyetem rendes tár-

gyai között megtaláljuk ugyan a földrajzot, de ezen a címen nagyon kezdetleges dolgokat tanítanak. *Hidi György* 1701-ben Magyarország nevezetesebb városairól tartja felavató értekezését, 1717-ben ugyanitt a baccalaureusok feladata abban állott, hogy a glóbuszon Magyarország térképét kellett kimérniök. Az egyetemen tankönyvül a Lipcsében 1726-ban német nyelven névtelenül megjelent könyvet használták, amely Magyarországot öt kérdésben tárgyalja le. 1. Hol fekszik a magyar királyság? 2. Kié a magyar királyság? 3. Miként van Magyarország felosztva? 4. Mi említésre-méltó van Felső- és 5. Alsó-Magyarországon? Épen nem nevezhető túlbő anyagnak az egyetemen!

Viszont, hogy egyes helyeken a földrajztanítás meglehetősen magas szinten állt, azt *Bél Mátyás* bizonyítja, aki 1708 óta Besztercebányán, majd Pozsonyban tanított földrajzot és munkájának középpontjába Magyarországot, a földrajz alapjává pedig a szülőföld ismertetését tette. Sok évtized után új dolog gyanánt könyvelték el ezt külföldön és idehaza egyaránt. A későbbi földrajztanítás egy másik kívánságát is megelőzte: tanítványaival térképet rajzoltatott.

A középiskola inkább hozzájárult a földrajz népszerűsítéséhez, mint az egyetem. 1738 óta Debrecenben *Maróthi György* matematikus geográfiát is tanított. 1742-i tanításterve szerint a bölcsesznet mindhárom évfolyamán tanítani kívánta. A csillagászati földrajzot kívül a földrészek politikai leírásával is törődött. A XVIII. század közepe körül valószínűleg már számos középiskolában tanítottak földrajzot.

Ez időből származik az első magyar nyelvű földrajzi tankönyv *Várad* *Baranyi* Lászlóé, amely „A geographiai tudományoknak első kezdete” címen Németországban Hálában (Halle) 1749-ben jelent meg. A kiselakú, tizenkettedrétű könyv 378 lapot számlál, 18 lapnyi előljáró beszéddel kezdődik és névmutató táblával fejeződik be. A XVII. és XVIII. század fordulóján Németország máris kitűnő tankönyvekkel rendelkezett. A legelterjedtebbek egyike *Hübner* könyvecskéje volt. Ez 1746-ban „Kurze Fragen aus der neuen und alten Geographie” címen Regensburgban jelent meg. *Várad* *Baranyinak* annyira megtetszett, hogy magyar nyelvre ültette át.

Érdekes dolog, amit ezzel kapcsolatban *Márki Sándor* egyik a földrajztanítás történetéről szóló értekezése mond. Ugyanis a XVIII. század első felében *Csécsey János* sárospataki tanár néhány éven át az esti órákban múzeumában gyűjtötte össze tanítványai közül azokat, akik geográfiát akartak tanulni. Itt tollba mondta „Magyarország földrajzát, statisztikáját és történetét.” Állítólag ma is őrzik Sárospatakon a kéziratot, amelyet *Csécsey* egyik tanítványa *Vecsei Pap István* 1757-ben saját neve alatt ki is adott. Úgy látszik, *Szepsi Csombor Márton* és *Várad* *Baranyi László* fent ismertetett könyveiről *Márkinak* nem volt tudomása. Csak ilyenformán érthető következő kijelentése: „Be kell vallanunk, hogy a magyar nyelvű geographiai irodalom plágiummal, de legalább

magyar szerzőnek plagizálásával kezdődik." Ez tévedés, mert földrajzi irodalmunk első terméke Szepsi Csombor Márton könyve és épen eredetiségével tűnik ki. Hisz szerzőnek „Lengyel, Mazur, Pruz, Dánia, Frizia, Hollandia, Zelandia, Anglia, Gallia, Német- és Csehország, viszontag az Prussiai, Pomerániai, Sueciai, Norvégiai, Friziai, Zelendiai, Britanniai tengeren való budosását" írja meg. Párizs a „szép ámulások szent városa" őt is elszédíti. Megható, amit erről ír! „Bizony az egész ez ideig való budosásomat és annak terhét ez az egy város elfelejtette vala velem oly igen, hogy mint szintén szerelmes hazámból kellett viszontag innen kijönnöm."

Váradai Baranyi-László könyvének egyik nagy érdeme abban van, hogy a tanítást térkép olvasásával kezdi meg. Minthogy a könyv használata térkép nélkül nem lehetséges, magyar atlasz kiadásáról kellett gondoskodni. Ennek a feladatnak a megoldása a század végére maradt. Az első magyar atlaszt ugyanis debreceni tógátus diákok munkájának köszönjük. 1797—1804-ig négy atlaszsal ajándékozták meg az országot. Ezek *Oskolai Ó és Új Átlás*, a *Gatterer-féle kis új Átlás*, végül az 1804-ben megjelent *Oskolai magyar új Átlás*. Míg az első három tulajdonképpen csak kísérletnek tekinthető, amely alig terjedt el és néhány év múlva eltűnt, addig a legutolsó termék a serény ifjak kiváló alkotása és a mult század negyedik évtizedéig ismert, széles körben használatos atlasz volt. Csinosság és teljesség tekintetében kiállja a versenyt az 1845-ban megjelent *Fényes-féle* atlaszsal, utóbbi csak modernebb volt. Hogy az akkori kezdetleges földrajzi irodalom mellett, kezdetleges eszközökkel, gyors tempóban dolgozó diákok adják ki ezeket a térképeket magyar földön és magyar nyelven, az, *Ecsedi István* találó megjegyzése szerint, valóban a magyar kartográfia örök hálájára méltó tett volt.

Ami azonban a földrajz-tanítás érdekében eddig történt, az csak elszigetelt törekvés volt. Az első általános érvényű tanterv a *Ratio Educationis 1777*-ből, amely elrendelte, hogy már az egy-szerű (három-osztályú) latin iskolában tanítsák Magyarország és a szomszéd országok földrajzát, továbbá, hogy ezt a két humanisztikus osztályban az általános földrajz kövesse. „Sőt már mintegy előkészítésül szolgált a gymnasiumban végzett tananyaghoz, hogy a normában is rendkívüli tantárgyul tanították a földrajz elemeit."

A magyar népiskolában már 1750-ben volt egy tankönyv, a Szebenben *Lázár János gróftól* megjelent gyermekek geográfiája, amely térképek kíséretében, 52 leckében adja az elsajátítandó ismeretek vázlatát. Ennél sűrűbben használták a Nagykarolyban 1765-ban megjelent „Magyarország versekben való rövid leírása az iskolákban tanuló nevendékeny ifjacsokak taníttatásokra" című könyvet, amelyet *Szatmárnémeti Pap István* írt. A modern tantervek és tankönyvek sokszor emlegetett vádját, a túlterhelést valóban nem lehet erre a könyvre ráfogni, mert mindössze hét levélben nyújtja a földrajzban megtanítandó anyagot, mégpedig versekben. Pap István Európát leánynak nézi és ezt mondja róla:

Három ország ült fel térde kalácsára,
Dánia, Svécia és Norvég határa,
Muszkák szoknyájára ragadtak s lábára;
Ne tágíts e szűzön; jutsz Magyarországra.

A verses modorban írt földrajz nemsokára óriási sikereket ért el. 1771-ben jelent meg *Losontzi István* a nagykőrösi híres professzor *Kis Tüköre*. Három részből áll. Az 1. szent történetek és bibliai földrajz, a 2. Magyarország, a 3. Erdély földrajzát, történelmét és alkotmánytánát tárgyalja. A földrajzi rész vármegyénként halad és mindegyikről egy négy-nyolcsoros versikét mond. Pl. Borsod vármegyéről:

Borsod vármegyének jó földét meg ne vedd,
Hol Borsod, Diósgyőr, Miskoltz, Ónod, Kövesd,
Szendrőt Keresztúrral, Szent-Pétert itt keresd,
Ihatsz bort; de meg-lásd, magad megne veresd.

A versike után az egyes említett helységek ismertetése következik, de prózában.

Ma már szinte meghatódva gondolunk arra, hogy eleink ezekből a csetlő-botló versecskékből tanulták meg mindazt, amit hazájukról tudniok kellett. Korában azonban nagyon népszerű volt. *Losontzi* életrajzírója *Kiss Áron* a *Kis tükör* 71 kiadását ismeri, de lehetett kétannyi is. Nemcsak a protestánsok iskoláiban, hanem a nemzeti, sőt apáciskolákban is tanították. Használatát a helytartótanács 1854-ben betiltotta, de sok helyütt továbbra is az iskolákban maradt. Utolsó kiadása 1868-ban jelent meg.

Az 1791. évi XV. törvénycikk alapján 1806-ban kiadták az új *Ratio*t. E szerint a falvak, mező- és kisebb városok iskoláiban nem követelték a földrajzi ismeretek tanítását, a nagyobb városok elemi iskoláiban azonban már némi tájékozódást kellett szerezni a kereskedelmi földrajzból. Minden hétfőn és szerdán reggel, félóránál földrajzot tanultak a gyermekek. A gimnáziumok tanterve szerint használni kell az ég- és földtekét, térképeket, kis földrajzi kirándulásokat kell rendezni, néma térképeket használni, térképeket rajzolni, összefoglalásul táblázatokat készíteni.

A kormány vezetése alatt álló róm. kath. iskolákban a második *Ratio* intézkedéseit több-kevesebb sikerrel általánosan végrehajtották, de nagyjában az önkormányzattal rendelkező iskolák is alkalmazkodtak hozzá.

Nagy akadályja volt a földrajz népszerűsítésének, hogy a térképeket drágaságuk miatt a tanítóknak és tanároknak kellett rajzolniuk és a taneszközök általában nagyon hiányosak voltak. Így nagy örömet keltett *Nagy Károly* Bécsből 1840. szeptemberéből kelt jelentése, hogy az iskolai célokra szánt első magyar földteke elkészült. *Gr. Batthyány Kázmér* a glóbuszból azonnal rendelt 1-1 példányt minden iskola számára ajándéku, *Vállas Antal* pedig utasító füzetet írt „a tekék használatáról.”

A népoktatás törvény útján való szervezésének első kísérletét *br. Eötvös József* tette meg. 1848. augusztus 5-án benyújtotta az első magyar közoktatási javaslatot, amely az 1848/49. események miatt sem *Eötvös*, sem utódja *Horváth Mihály* idejében nem

emelkedett törvényerőre. Nemsokára a szabadságharc leverése után kihirdetik az *Organisations Entwurf*-ot és megjelenik a rendeletek egész sora. Minthogy azonban az 1849-től 1867-ig terjedő időszak rendelkezései legnagyobb részükben csak papíron maradtak és ha itt-ott el is jutottak a nemzet szélesebb rétegeibe, maradandó hatás nélkül, nyomtalanul eltűntek, közelebbi ismertetésüktől eltekintünk.

5. Rátérünk tehát az első népoktatási törvény és a belőle sarjadzó népiskolai tantervek földrajzi vonatkozásainak tárgyalására.

Az 1868. évi 58. törvénycikk, mind a községi, mind a hitfelekezeti népoktatási tanintézetekben kötelezővé teszi a földleírás tanítását, egyben a községi iskoláknak földrajzi szemléltető eszközökkel való felszerelését mondja ki.

A törvény alapján kiadott első tanterv az 1869. évi. Címe: *Függelék a népiskolai törvényhez. A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter által az 1868-ik 58. törvénycikk értelmében kiadott tanterv a nép- és polgári iskolák valamint a képezdék számára, Pest, 1869.* Ebben a földrajz mint önálló tárgy a III., IV. és V. osztályban szerepel heti 2-2, tehát összesen 6 órában. A földrajzi előfogalmakat a beszéd- és értelemgyakorlatok körében kell tanítani a II. osztályban. A III. osztály földrajzi anyaga Magyarország és tájékoztatás az egész földön. Lényegében ugyanez az anyag a IV. osztályban, de tárgyalása részletesebben és vidékenként történik, sőt az V. osztályban is, állandó ismétlésekkel, kapcsolatban a mértani földrajz legszükségesebb elemeivel. Az ismétlő iskolában a földrajzot olvasókönyv szolgálja.

A modern Magyarország ezekben az időkben teszi meg első, tapogatózó lépéseit annak az útnak, amely meredeken felfelé vezetve a háború előtti magyar birodalom kifejlődéséhez vezet. Ha tekintetbe vesszük, hogy az 1868. évi 58.t.-c. az első törvényes intézkedés Magyarország népoktatásának egységes és szerves kiépítéséhez, akkor respektábilis teljesítménynek kell mondanunk mindazt, amit a földrajz népiskolai tanítására a törvény és az első népiskolai tanterv kimond. A földrajzi alapfogalmaknak a beszéd- és értelemgyakorlatok keretében való tanítása, a leíró földrajz anyagának vidékenként (ma úgy mondanánk tájanként!) való tárgyalása olyan elvek, amelyek ma is érvényben vannak. Lényegében azonos, de koncentrikusan táguló anyagnak három osztályban való elhelyezése nyilván azzal a körülménnyel számolt, hogy az iskolák túlnyomóan nagy többsége osztatlan volt. A tanterv más vonatkozásban is gondolt erre azzal, hogy az 1-, 2-, 3-, 4- és 6-tanítós iskola óratervét is megadja. Az állami tantervet a felekezeti iskolák is használták. A róm. kath. iskolák számára a püspöki kar 1876-ban külön tantervet adott ki.

A legelső tantervet kilenc év múlva az 1877. tanterv váltotta fel. Címe: *Tanterv a népiskolák számára az 1868. 58. tc. értelmében.* Kiadott a VKM. 1877. évi rendeletével.

Az iskolák legnagyobb része még ebben az időben is osztat-

lan. Ezért ez a tanterv fővonásaiban megegyezik az első tantervvel. A beszéd- és értelemgyakorlatok földrajzi anyaga a két tantervben szóról-szóra azonos, az 1869-es tanterv III., IV. és V. osztályainak földrajzi anyagát az 1877-es a IV., V. és VI. osztályok anyagául tűzi ki, ugyanabban az óraszámban. Lényeges újítása az, hogy a III. osztályban térképolvast és szülőföldismertetést ad heti 2 órában, a földrajz tanítását tehát egy osztállyal kiterjeszti, a heti órák száma összesen 8.

Az 1877-es tanterv hibái: 1. nem jelöli meg a tárgy tanításának célját, 2. hiányzanak a módszeres utasítások és 3. teljességgel elhanyagolja a gazdasági vonatkozásokat. Ezek a hibák azonban csak a pedagógiai elmélet és gyakorlat fokozatos fejlődésével a század végén váltak tudatossá és a következő tanterv kiadására vezettek.

Ez *Tanterv és utasítás az elemi népiskolák számára* címen jelent meg Budapesten 1905-ben. A földrajzi anyagot következőképpen osztja el: III. osztály, heti 2 óra. Az első két osztályban tanultak átisméltése és rendezése. A lakóhely vidéke, a vármegye. A haza fogalma. — IV. osztály, heti 2 óra. Az ország részei vidékenként. Európa általános áttekintése. A hazai éghajlati viszonyok kapcsolatban a gazdasági élettel. — V. osztály, heti 2 óra. Magyarország politikai földrajza. — VI. osztály, heti 2 óra. Magyarország gazdasági földrajza. Ezenkívül mindkét osztályban: Európa, az idegen világrészek, a Föld felszíne, a Föld, mint égitest.

A tanítási anyag részletes felsorolása határozottabbá teszi a tantervet az eddigieknél. „Nemcsak a tanítási anyagnak jóformán teljes felsorolását adja, hanem ahol szükségesnek mutatkozott, a tanítás szempontjait is magában foglalja.“ Megszünteti tehát a tanító bizonytalanságát és szilárd alapot ad a tanmenetek megállapításához. Integráns része a hozzáfűzött *Utasítások*. Az 1877-es tantervhez képest határozott és jelentékeny haladás mutatkozik a IV. és VI. osztályok anyagában. A IV. osztályban kizárólag Magyarország tanítandó, ami hazánk földrajzának tanítását intenzívebbé teszi. A VI. osztályban az eddigi ismétléssel szemben az új tanterv szintén átismélti ugyan a kontinenseket, de a rövid általános földrajzi anyag mellett hazánk gazdasági földrajzát teszi a legfontosabb helyre. Minthogy az V. osztály Magyarország politikai földrajzát adja, azt kell mondanunk, hogy a magyar hazának mint központi földrajzi anyagnak ennyire hangsúlyozott tárgyalása méltó előfutára volt annak a kiváló szerepnek, amelyet az 1925-ös tanterv Magyarország földrajzának ad és amelyet a legújabb tanterv egyik legsikerültebb részének szoktunk mondani.

A három egymásután következő tanterv a földrajz anyagnak elosztásában és felépítésében határozott fejlődést mutat. Ez a fejlődés teljességgel szerves: minden tanterv közvetlenül az őt megelőző tantervből folyik és végeredményben mindegyik az ősforrásra, az 1868. évi 58. teikkre vezethető vissza. Ennek alapján épült fel — amint láttuk — az 1869-es első tanterv, melynek

földrajzi részét csekély változtatással átveszi az 1877-es. Ámbár az 1905-ös tanterv a letelt negyedszázad óriási fejlődésének megfelelően máris bevezet a XX. század új, modern légkörébe, mégis azt olvassuk bevezető részében, hogy „az új terv se tárgyak, se tananyag tekintetében nem különbözik lényegesen a régitől.“

A fejlődésnek ez a megnyugtató láncolata ezután sem szakad meg. Az 1925. évi legújabb tanterv bevezető rendelete az 1905. évi Utasítás általános részét csekély módosítással további használatra kiadja. Sőt felhívja a tanítóságot, hogy a vezérkönyvek, módszertani tankönyvek és a szaklapokban megjelenő módszertani cikkek és tanítási tervezetek mellett az 1905. Tanterv részletes utasításait is kísérelje figyelemmel. Mert „Az új tanterv a régi tanterv szerves továbbfejlesztése. Mindkettő megfelel a népiskolai törvény követelményeinek és az új a régiben kijelölt irányokat építi tovább.“ Ne feledjük el, hogy a fejlődés útján nincs megállás. Ahogyan egymásután elavultak és kiegészítésre szorultak sorban az 1869-es, 1877-i és az 1905-ös tanterv, épúgy el fog avulni idővel a ma még ifjúi ereje teljében ragyogó, modern 1925-ös tanterv is. A jövő reformereitől azt kívánjuk, hogy újításaik folyamán őrizzék meg az értékes hagyományok olyan tisztelétét, amilyen mértékben ezt az eddigi munkálatok során láttuk.

A vázolt fejlődés bemutatása indokolja a különböző tantervektől néha bizony csak száraz elsorolásban feltüntetett földrajzi anyag ismertetését.

Ezzel a magyar földrajztanítás történetét befejeztem és áttérek a módszertani rész többi óráinak, de most már csak *vázlatos* ismertetésére.

4. óra. A legújabb, 1925-ös tanterv. Címe: *Tanterv az elemi népiskola számára*. Budapest 1925.

Az 1925. évi tanterv a földrajz anyagát a IV., V. és VI. osztályokra osztja el. Az I.—III. osztályokban a tanulók a beszéd- és értelemgyakorlatok keretében az *otthon*, a *szülőközség* és a *szülőtáj* fogalmát szerzik meg, mint önálló tantárgy azonban csak a IV. osztályban lép fel.

Az *osztott* iskolák tanterve: IV. osztály, heti 2 óra. Alapfogalmak kibővítése és rendezése, térképolvasás. Csonka Magyarország és az elszakított területek tájai. Európa áttekintése. — V. osztály, heti 2 óra. Magyarország természete, élete, kultúrája. Európa országai. Kontinensek és óceánok áttekintése. — VI. osztály, heti 2 óra. Magyarország gazdasági élete az európai országokkal való kapcsolatában. A kontinensek hazánkkal való vonatkozásokkal. Az általános földrajz elemei.

Részben osztott iskolákra a tanterv a 2-, 3- és 4-tanítós iskolák óraszámait sorolja el.

Az *osztatlan* iskolákban a IV. osztály heti 1, az V. és VI. osztály összevontan szintén heti 1 órát kap a földrajzból. A IV. osztály anyaga ugyanaz, mint az osztott iskolákban, az V.—VI. osztály pedig az első évben az V., a másodikban a VI. osztály

anyagát tanulja. Az anyagot csak úgy szűkíthetjük, hogy nagyobb általánosságban ismertetjük.

Az új tanterv Magyarországot teszi a tanítási anyag középpontjába. Mind a három osztályban hazánkkal foglalkozunk és az idegen tájak tanítási anyagának kiválasztásában is állandóan Magyarország szempontja vezérel bennünket. Így valóban sikerülhet a nemzeti önértet felébresztése és ápolása, amit a földrajztanítás célja tűz ki.

5. óra. Az utasítások és a földrajztanítás módszere.

A Tanterv és utasítás kormányrendelettel megállapított intézkedések, amelyeknek pontos és következetes betartására a növendékek figyelmét nyomatékosan fel kell hívni. Minthogy az utasítások az egyes tárgyak tanításában követendő módszeres eljárást tartalmaznak, a módszerből elsősorban azt kell tanítani, ami az utasításokban benne van. Ennek az anyagnak vázlatos felsorolására sem vállalkozhattam, mert a készülő utasítások egyetlen, kézirat gyanánt kezelt példányát nem tudtam megszerezni.

6. óra. A földrajzi szemléltetés és eszközei.

A szemléltetés elvei általában.

Természetes szemléltetési eszközök: a természetben való megfigyelés, a kép, a fénykép, a vetített kép, a mozgókép, a homokasztal, ipari és művészeti készítmények (mag-, kőzet-, ásványgyűjtemény, nyersanyagok sorozata).

Szimbolikus kartográfiai szemléltetési eszközök: a glóbusz, a relief, a térkép, a rajz. Hozzájuk csatlakozik a tágabb értelemben vett szemléltetés eszköze, a tanító élő szava.

Az összes szemléltetési eszközökön végigmenve bemutatjuk a szemléltetés módját.

Végezetül felhívom a növendékek figyelmét néhány tantergyárra és üzletre, ismertetek néhány árjegyzéket.

7. óra. Séták és kirándulások.

Fontosságuk a földrajzi ismeretek megszerzésében.

Minden sétát és kirándulást alaposan elő kell készíteni. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hová, hogyan és mikor fogunk menni? A tervezett kirándulás útvonalát bejárjuk és pontosan számbavesszük mindazt, amit a tanulókkal meg akarunk szemlélni.

Adjunk részletes útbaigazítást a tanulóknak a ruházat, a lábbeli és ételmezés tekintetében még akkor is, ha rövidebb útra megyünk. Az indulás és érkezés idejét pontosan be kell tartani. Ne feledkezzünk meg térképről és iránytűről.

Amint a tethelyre érünk, először megfigyeljük az egész panorámát, mint tájat, azután rátérünk az egyes részletek megfigyelésére. A kirándulást követő legelső órán gondoskodjunk a szemlélt fogalmak rendezéséről és begyakorlásáról.

Többnapos kirándulás vezetését a kezdő tanító lehetőleg ne vállalja addig, amíg hasonló munkában legalább egyszer mint segítő részt nem vett. A tanulók ételmezése és fekvőhelye a kirándulás vezetőjének figyelmét el ne kerülje.

Rossz időjárás esetén a kisebb kirándulásokról feltétlenül, a hosszabbakról esetleg le kell mondani.

Nagyon ajánlatos az egyes osztályok, sőt az egész iskola számára a kirándulások hosszabb, néhányéves ciklusának kidolgozása.

8. óra. Tanmenetek készítése.

A tanmenet fogalma.

A földrajz tanításának az iskola székhelyéből kell kiindulnia, Magyarország tájai közül is azon kell kezdeni a tanítást, amelyen az iskola van. Ezért nem lehet egységes, az egész országra, vagy csak kisebb területekre érvényes földrajzi tanmeneteket készíteni. Minden iskolának külön tanmenete van, teljesen a helyi viszonyokhoz alkalmazva.

Ismertetjük a tanmenet nyomtatványait, megmagyarázzuk az egyes rovatok célját és feladatát, valamelyik élő tankönyv alapján elkészítjük egy osztály vázlatos tanmenetét, majd a növendékek saját szülőföldjük iskolája számára készítenek részletes tanmenetet. Ebbe a munkába lehetőleg az összes engedélyezett tankönyveket vonjuk be. A kész tanmeneteket a növendékekkel megbíraltatjuk.

9. óra. Tankönyvek, atlaszok, vezérkönyvek.

Bemutatom a hazai iskolákban használatos tankönyveket, lehetőleg teljes felsorolásban. Minthogy az engedélyezett tankönyvek száma elég tekintélyes, nem mondható ki azoknak a tanár költségén való beszerzése. Erre nincs is szükség. Levelezőlapon írt kérésemre a kiadók (egy kivételével!) postafordultával elküldték címemre a kiadásukban megjelent elemi iskolai földrajzi tankönyveket.

A különböző tankönyvekkel kapcsolatban felhívom a növendékek figyelmét arra, hogy az egyes tankönyvírók hogyan érvényesítik a tanterv által adott, szigorúan körülhatárolt kereteken belüli a maguk tudományos és pedagógiai felfogását.

Részletesen ismertetem az 1925-ös tanterv alapján készült egyedüli földrajztanítási vezérkönyvet, a *Fodor Ferenc-félet*, bemutatam továbbá *Vaday József*, *Velösy* és *Szabó, Márton Béla* és *Farkas Sándor* vezérkönyvét, utóbbit nem ajánlom. *Rovó Lajos*ét csak megemlítem. Felhívom a növendékek figyelmét a *Vargha György* szerkesztésében megjelent „*Modern földrajz és oktatása*” című könyvre, bemutatam irodalmunk két földrajzi olvasókönyvét. Az egyik *Lasz Samu*, a másik *Karl János* és *Vargha György* szerkesztésében jelent meg és végül ismertetem *Bardócz Pál Séták és kirándulások* című könyvecskéjét.

10. óra. Segédkönyvek.

A növendék tartsa meg azokat a könyveket, amelyekből tanult és vigye ki magával az életbe. Az iskolában használt tankönyvsorozat az a könyvminimum, amellyel a tanítónak rendelkeznie kell. Minden kínálkozó alkalmat — nemcsak az iskolában, hanem növendékeinkkel folytatott magánérintkezés folyamán is —

fel kell használnunk arra, hogy a továbbképzés, az önművelés, az olvasás fontosságára kitérjünk.

A tanító igyekezzék az iskolában szerzett ismereteit kiegészíteni és a fejlődés színvonalán tartani. Ezt csak úgy éri el, ha könyveket vesz és olvas. Alább összeállítottam ama könyvek jegyzékét, amelyek aránylag csekély pénzáldozattal megszerezhetők, itt-ott könyvtárakban vagy magánosoknál megvannak és megadják a lelkiismeretes készülés és továbbgondolkozás lehetőségét az elemi iskolai földrajzi anyag bármely részében.

Magyarország földrajzára:

György Aladár (szerkesztő) *A föld és népei* című mű *Magyarország* kötete (14 P).

Lóczy Lajos: *A magyar Szent korona országainak leírása* (13,50 P).

Leíró földrajz:

Hettner Alfréd: *A leíró földrajz alapvonalai* I.—II. Az I. kötet Európát, a II. a külső világrészeket tartalmazza. (28 P).

Általános földrajz:

A Műveltség könyvtára *Világegyetem* és *A Föld* kötetei. (Antiquarice.)

Cholnoky Jenő: *Általános földrajz* I.—II. kt. (8,80 P).

Számbeli adatokra:

A Magyar Statisztikai Közlemények sorozatból:

Az 1910. évi népszámlálás; Az 1920. évi népszámlálás. (Mind-egyikből az I. kötet.)

Ezeket a könyveket bemutatom; anyagukat röviden ismertetem és közlöm beosztásukat és tárgyalásuk menetét.

Ismertetem a magyar földrajzi irodalom időszaki orgánumait, a *Földrajzi közlemények*, a *Föld és ember* című folyóiratokat, azok előfizetési árát, a *Földrajzi évkönyv*-et, közlöm a Magyar Földrajzi Társaság-ba való belépés körülményeit, előnyeit és a tag-sági díjat.

11. óra. *Lecketípusok, leckevezételek.*

A legújabb rendelkezések értelmében a tanár nem kötelezhető arra, hogy szaktárgyának valamelyik tanítási egységét a gyakorló iskolában mintatanítással mutassa be. Szükséges azonban, hogy néhány lecketípust kiválasszon és ezeken, mint mintákon ismertesse az anyag módszeres feldolgozását.

Az eljárást alábbi példák illusztrálják:

a) Tanítási egység: *A Balaton keletkezése, leírása és haszna.*

Hangulatkeltés a Balatonról tanult olvasmánnyal kapcsolatban.

A medence egyes részeinek lezökkenése.

Honnan származik a tó vize?

A tó nagysága, mélysége; a víz színe, íze.

Balatoni halászat.

Fürdőzés, üdülés.

β) Tanítási egység: *Afrika összefoglalása.*

Fekvés, tagozatlan alak.

Egyhangúság a felszín kialakulásában.

Folyórendszerek; nem tárják fel a földrész belsejét.

Éghajlat: az éghajlati övek részarányos elhelyezkedése az egyenlítő mindkét oldalán.

A növényzet övszerű kiterjedése.

Az állatvilág elterjedése; arany, gyémánt.

Lakosság, megélhetésének forrásai, kultúrája.

7) Tanítási egység: *A Hold fényváltozásai.*

A Hold, Föld és Nap helyzetének bemutatása rajzon és a glóbusz segítségével.

A Hold keringése a Föld körül.

Együttállás, szembenállás, első és utolsó negyed.

A fényváltozatok bemutatása tejüveg ernyőjű lámpával és fekete gömbbel.

Beszámolás a látottakról.

A mozgás időtartama, fényváltozatok periódusa.

12. óra. *A földrajz a népművelésben.*

A népművelés fontossága. A földrajz természeténél fogva alkalmas a nagyközönség érdeklődésének felkeltésére.

Az előadás tárgya lehetőleg aktuális legyen. Pl. a magyar gazdasági életet fenyegető búzaválság földrajzi körülményei; a világ gabonakamrái, Canada. Vagy az Atlanti-óceán átrepülésével kapcsolatban a tengeren uralkodó éghajlat, főképen a légáramlások ismertetése. Adva van Amundsen halála, vagy Nobile expedíciójának balsikere. Ezzel kapcsolatban ismertethető a földrajzi kutató-vállalkozások módja, fejlődése, történetének egyik-másik állomása, vagy Byrd expedíciójának idején az Antarktisz kontinense. Biztos érdeklődésre számíthatnak az éghajlat egyes kérdései, mint pl. a Medárd-napi esőzések, vagy a fagyos szentek problémája.

Gondoskodni kell megfelelő szemléltetésről. Térkép mindenkor legyen, lehetőleg készítsünk grafikont. Az előadások feltétlenül díjtalanok legyenek. Ne feledjük az ismeretterjesztő előadások fűszerezését szavalattal, zenével, esetleg a rádió bekapcsolásával.

Növendékeink az ilyen előadásokra mintát kapnak egyrészt az oktató filmek során, másrészt az egyes intézetekben rendszerezett népművelési estékkel. Ahol ezek hiányzanak, a földrajz tanára akár az önképzőkör, akár a sportkör vagy más ifjúsági egyesület keretén belül ejtse módját néhány mintaelőadás tartásának. A nem szakszerű helyettesítés is jó alkalom ennek a feladatnak az elvégzésére.

Meg kell adnunk a forrásokat is, amelyekből a tanító a népművelési előadások anyagát megszerzi. Ismertetjük a *Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára* című vállalatot, amelyet jelenleg Cholnoky Jenő szerkeszt, bemutatjuk a *Halász Gyula* szerkesztésében megjelent *Hat világrész* című sorozatot, kitérünk a *Világjárók* gyűjteményre, amelyben *Utazások és kalandok* bő leírását találjuk, végül felsoroljuk a *Természettudományi Társulat Könyvkiadó Vállalatának* néhány földrajzi kötetét.

Az elmondottak után úgy érzem, hogy a nagy erdőtől nem látjuk az egyes szálfákat. Ezért még egyszer felsorolom a földrajztanítás módszeréről tartandó órák sorrendjét:

1. A földrajztanítás története általában.
2. A magyar földrajztanítás történetének kiemelkedő mozzanatai.
3. A népiskolai földrajztanítás, kapcsolatban a tantervekkel.
4. Az 1925. évi tanterv.
5. Az utasítások és a földrajztanítás módszere.
6. A földrajzi szemléltetés és eszközei.
7. Séták és kirándulások.
8. Tanmenetek készítése.
9. Tankönyvek, atlaszok, vezérkönyvek.
10. Segédkönyvek.
11. Lecketípusok, leckevezérlatok.
12. A földrajz a népművelésben.

Befejezésül felsorolom a hazai elemi népiskolákra engedélyezett földrajzi tankönyveket és vezérkönyveket.

Albrecht—Jovicza—Máté: Földrajz az elemi népiskolák IV. osztálya számára. Singer és Wolfner. (Segédkönyv.)

Asztalos Gyula: Földrajz az osztott és részben osztott elemi népiskolák számára. Egyetemi nyomda. (Segédkönyv.)

Asztalos—Mihalik: Földrajz a székesfővárosi elemi népiskolák IV. osztálya számára. Egyetemi nyomda. (Segédkönyv.)

Ferenczi István: Földrajz az osztatlan elemi népiskolák IV. osztálya számára. Egyetemi nyomda. (Segédkönyv.)

Horváth Károly: Földrajz az osztott elemi népiskolák IV. osztálya számára. Franklin. (Segédkönyv.)

Kiss—Nagy: Földrajz az osztott népiskolák IV. osztálya számára. Kókai. (Segédkönyv.)

Marikopszky—Szarvas: Földrajzi segédkönyv az elemi népiskolák IV. osztálya számára. Kalász.

Asztalos Gyula: Földrajz az osztott és részben osztott elemi népiskolák V.—VI. osztálya számára. Egyetemi nyomda.

Asztalos—Mihalik: Földrajz a székesfőváros és környéke osztott elemi iskolái V. és VI. osztálya számára (2 kötet). Egyetemi nyomda.

Csontea—Lenhartovics: Földrajz az elemi népiskolák V. és VI. osztálya számára. Kalász.

Erődi—Albrecht—Jovicza—Máté: Földrajz az elemi népiskolák V. és VI. osztálya számára (2 kötet). Singer és Wolfner.

Ferenczi István: Földrajz az osztatlan népiskolák V.—VI. osztálya számára. Egyetemi nyomda.

Horváth Károly: Földrajz az osztott népiskolák V. és VI. osztálya számára (2 kötet). Franklin.

Kiss—Nagy: Földrajz az osztott elemi népiskolák V.—VI. osztálya számára. Kókai.

Ficza Gyula és Homor Imre: Földrajz a katolikus elemi népiskolák V.—VI. osztálya számára. Budapest, 1927.

Dr. Ecsedi István: Földrajz az elemi népiskolák IV.—VI. osztálya számára (5 kötet). Debrecen. (A magyarországi református egyház egyetemes konventje által elfogadott egységes népiskolai kiadvány.)

Fodor Ferenc: A magyar elemi népiskolai földrajzi oktatás. (A népiskolai egységes vezérkönyvek 2. kötete.) 8° 105 l. Budapest, é. n. (Az előszó 1926. Szent István napján kelt.)

Dr. Márton Béla: A földrajztanítás módszertana. Kis 8° 152 l. Debrecen—Budapest, 1927. Gaea.

Vaday József: A földrajztanítás vezérkönyve. Tanító- és tanítónő-képzőintézeti növendékek számára. I. rész. 135 l. II. rész 139 l. III. rész 187 l. Nagyvárad, é. n.

Modern földrajz és oktatása. Gr. Teleki Pál dr. közreműködésével. Szerkesztette *Vargha György dr.* 8° 189 l. Budapest, 1923.

Farkas Sándor: Vezérkönyv a népiskolai földrajz tanításához. 8° 111 l. Budapest, 1910.

Bardócz Pál: Séták és kirándulások. Kis 8° 192 l. Budapest, é. n.

Velösy Lipót és *Szabó Dezső*: Vezérkönyv a budapesti elemi népiskolák III. osztályának földrajztanításához. Budapest, 1907.

Rovó Lajos: A népiskolai földrajztanítás módszere. Budapest, 1913.

Felhasznált irodalom. Az első népoktatási törvény (1868. évi 58. t.-c. és a belőle kisarjadzó tantervek (1869., 1877., 1905., 1925.).

Dr. Kiss Áron: A magyar népiskolai tanítás története. Budapest, 1881—1885.

Dr. Kiss Áron: Losontzi István életrajza. Budapest, 1905.

Rothe—Weyrich: Der moderne Erdkunde-Unterricht. Wien, 1912.

H. Kerp: Methodisches Lehrbuch einer begründend-vergleichenden Erdkunde. Trier, 1908.

Dr. Békefi Remig: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906.

Dr. Erdélyi László: Magyarország legrégebb földrajza. Földrajzi Közlemények. 1915.

Dr. Márki Sándor: A földrajztanítás története Magyarországon. Földrajzi Közlemények. 1891.

Kemény Lajos: Szepsi Csombor Márton. Földr. Közl. 1916.

Ecsedi István dr.: Az első földrajzi tankönyv magyar nyelven. Földrajzi Közlemények. 1911.

Ecsedi István dr.: A debreceni első magyar iskolai atlaszok értékéről, kulturális és didaktikai fontosságáról. Földrajzi Közlemények. 1912.

Dr. Prochaska Ferenc.

EGYESÜLETI ÉLET.

I. Elnökségi értekezlet. A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöksége 1930 október 9-én elnökségi értekezletet tartott, melyen a következőket tárgyalta meg, illetve a következő határozatokat hozta:

1. Tanulmányozva az új alapszabályokat, megállapította a taggyűlések menetét és tárgyát, a választmányi ülések anyagát, az elnökségi értekezletek tárgyát és hatáskörét és körvonalozta az egyesület egész évi programját.

2. A legközelebbi taggyűlést október 20-ra hívja egybe, melyen elnöki előterjesztések, Kiss József előadása az olasz tanítóképzésről és indítványok szerepelnek.

3. Minden taggyűlés határoz a következő taggyűlés helyéről, mely lehetőleg a 5 budapesti állami tanítóképzőben felváltva történjék.

4. A taggyűléseken indítványokat elfogad az elnökség, de határozatokat csak az évenként két ízben (rendkívüli gyűlés bármikor) tartandó választmányi ülés hozhat.

5. Az egyesület tagjai kívánságára az elnökség tagsági igazolványokat ad ki, de csak azoknak, akik előző félévi tagdíjaikkal rendben vannak.

6. Az elnökség elkészíteti a házalap kezelését szabályozó ügyrendet.
 7. Az egyesület anyagi helyzetének feljavítása céljából az egyes tanítóképzőket hangversenyek rendezésére kérjük fel, melyek tiszta jövedelmének bizonyos részét azok engedjék át egyesületünknek.

8. Az egyesületi közlöny kiadásának biztosítására államsegélyt kérünk.

9. A nyári kath. kongresszus tanítóképző intézeti tanárai által ott előadottakat anyagiak hiánya és az amúgy is túlszűfolt rendelkezésre álló anyagtömeg miatt egyesületi közlönyünkben nem jelentethetjük meg.

10. A polgári iskola 60 éves jubileuma alkalmából rendezendő ünnepségeken egyesületünk képviselteti magát.

11. Főtitkár lemondását egyelőre nem fogadja el, hanem a munka megosztására valami módot fog keresni.

12. A jövő esztendei programmba az elemi iskolai tárgyak tanítási módszerének letárgyalása után lehetőleg az egyes tanítóképző-intézeti tárgyaknak képzői tanítási módjáról fog megbeszéléseket folytatni.

II. Taggyűlés. A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete 1950 október hó 20-án a budapesti II. ker. állami tanítónőképző-intézetben taggyűlést tartott. Jelen voltak: *Párvy* Endre elnökle alatt *Molnár* Oszkár, *Pócza* József, *W. Lajos* Mária dr., *Kiss* József, dr. *Frank* Antal, dr. *Becker* Vendel, *Lux* Gyula, *Sarudy* Ottó, *Tabódy* Ida, *Grynaeus* Ida, *Szontagh* Katalin, dr. *Zsindely* Katalin, *Jaloveczkyné Czinkovszky* Kornélia, *Fehér* Aranka, *B. Braun* Angela, *Riesz* Janka, dr. *Simonyi* Kálmánné, *Erdélyi* Olga, *Váradi* József, *Fekete* József, *Éber* Rezső, *Prochaska* Ferenc, *Schön* István, *Tscheik* Ernő, dr. *Szemere* Samu, *Mesterházy* Jenő, dr. *Novy* Ferenc, *Nagy* Ferenc, *Csukás* Zoltán, dr. *Csada* Imre, *Németh* Edith, *Doby* Ida, *Pfeiffer* Ilona, *Farkasdy* Zoltán, *Frigyes* Béla és *Mihalik* József.

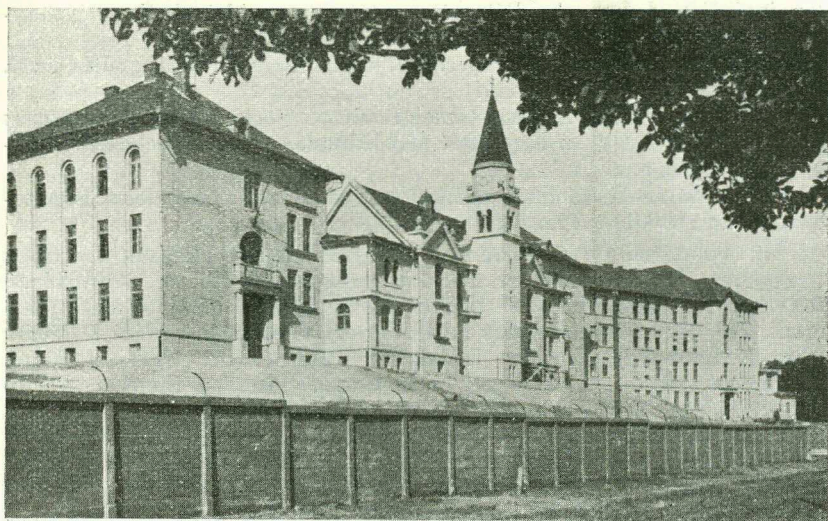
1. Elnök megnyitó beszédében vázolta az egyesületnek az új alapszabályok életbeléptetésével keletkezett szerveinek működési terét és körét. A minden hónapban megtartandó elnökségi és taggyűlések, az évi két (esetleg több) választmányi ülés és az évi rendes közgyűlés legalább átmenetileg azt a látszatot adják, hogy az egyesületi rendes tagok tulajdonképpen csak a közgyűlésen informálódhatnak az egyesület életéről. Ezt elkerülendő bizonyos közléseket tesz majd a taggyűléseken, melyek azonban nem képezhetik vita tárgyát, tisztán csak informatív jellegűek lesznek.

Bejelentései során:

a) Mint az egyesület ujonnan választott elnöke ígéretet tesz, hogy az egyesület zavartalan munkálkodását minden erejével biztosítani igyekezik és az egyesület érdekeit mindig szívén fogja viselni. A tagok részéről szíves fogadást és lelkes támogatást kér.

b) Méltó szavakkal emlékezik meg a nyár folyamán elhunyt *Gyertyánffy* Istvánról s jelenti, hogy a temetésen egyesületünk részt vett, a sirra koszorút helyezett. A megboldogult emlékét a jegyzőkönyvben megörökítjük.

c) Képet ad az egyesület anyagi helyzetéről s megállapítva annak egyáltalán nem kedvező állapotát, bejelenti az elnökség azon szándékát, hogy a tanítóképzőket olyan hangversenyek stb. rendezésére fogja felszólítani, melyek tiszta jövedelmének egy részét azok országos egyesületünknek engednék át. Az egyesületnek, különösen a közlöny megjelenítésére anyagiakra van szüksége s ennek biztosítása végett ismét támogatásért fordultunk a minisztériumhoz.

— A Notre Dame női tanítórend zalaegerszegi nőnevelő-intézete és tanító-nőképzője. — Utcái homlokzat.

d) A kartársi együttérzés fejlesztése és elősegítése céljából az elnökség október 2-án Budafokra kirándulást rendezett, mely felölelte a város és környéke, a börpincék, a pezsgőgyár és az éppen akkor ott megrendezett ipari és kertészeti kiállítás megtekintését. A kirándulás a lehető legjobban sikerült. Elnök indítványára a taggyűlés a szívélyes fogadtatásért köszönő iratot intéz *Záborszky* Nándor polgármesterhez, *Mihalik* Sándor polgári iskolai szakfelügyelőhöz és *Völgyi* László polgári iskolai igazgatóhoz.

e) Október 9-én egyesületünk nevében üdvözlő beszédet mondott a 60 éves polgári iskola jubileumi ünnepélyén.

f) A közgyűlés által tiszteleti tagokul megválasztottak részére a díszoklevelek elkészültek és azokat a jövő hét folyamán fogják a küldöttségek átnyújtani.

g) Ujjáépített kecskeméti testvérintézetünknek üdvözlő iratot küldöttünk.

h) Tudomásul hozza, hogy a Polgári Iskolai Tanárok Országos Egyesülete Budapestre utazó tagjaink részére jutányos áron (1 P. 60 f.) szállást biztosít, ha az illetők Molnár István titkárnál (Szentkirályi-u. 1.) érkezésüket előre bejelentik és tagságukat igazolják. Bejelenti, hogy elnökségünk kívánságára ilyen igazolványt kiszolgáltató, ha a tag az előző félévi tagdíj fizetésével rendben van. A tagsági igazolvány a főtítkárnál igényelhető.

i) Jelenti, hogy az elnökség nagy figyelemmel kíséri a közalkalmazottakat fenyegető veszedelmeket és amennyire szükségét fogja látni, adandó alkalommal közbe fog lépni. Megállapítja, hogy új dolgokat a mai időkben kivívni nem lehet, de legalább azt kell megvédenünk, ami bennünket jogosan megilletve eddig még kezünkben van.

j) A Tanárok Háza alapja ez év végére mintegy 40 ezer pengőre fog növekedni és maholnap itt az ideje, hogy annak biztos és gyümölcsöző elhelyezéséről gondoskodjunk. Ebből a célból fel fogja kérni a ház-

alap intézőjét, *Jaloveczky Péter* igazgatót, hogy a házalapkezelés ügyrendjét a novemberi taggyűlésen terjessze elő.

k) A legközelebbi (novemberi) taggyűlés helyéül a taggyűlés az I. ker. áll. tanítóképzőt mondja ki.

l) Elnök felkérésére *Kiss József* tanár megtartja előadását az olasz tanítóképzésről, mely az Egyesület folyóiratának egyik közelebbi számában fog megjelenni.

Elnök hálás köszönetet mondott az előadónak a részletes ismertetésért s ezzel az ülés véget ért.

III. **Választmányi ülés.** A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete 1950. november hó 22-én a budapesti I. ker. áll. tanítóképző intézetben választmányi ülést tartott. *Páry* Endre elnöklete alatt jelen voltak: *Tabódy* Ida, *Jaloveczky Péter*, *Sarudy Ottó*, *Répay* Dániel, *Révész Györgyi*, *Marczéllly* Kornél, *Jaloveczky Péterné*, dr. *Szemere* Samu. jr. *Harmos* Sándor, *Éber* Rezső, *Lux* Gyula, *Szalatsy* Richard, *Bartal* Alajos, *Balázs* Béla, *Molnár* Oszkár, *Tscheik* Ernő, *Schön* István, *Pócza* József, *Grynaeus* Ida, *Szontágh* Katalin, *Roda* Mária, *Haitsch* Ella, W. *Lajos* Mária dr., *Várad* József, *Sebestyén* Erzsébet, dr. *Frank* Antal, *Kerekesné Lacher* Erzsébet, *Horpáth* Jolán és *Mihalik* József.

1. Elnök üdvözlő a választmányt és tájékoztatja az új alapszabályokból fakadó munkaköréről. Elnökké választásáért köszönetet mondva, ígéretet tesz az egyesület ügyeinek lelkes vezetésére; minden erejét, tudását az egyesület nivójának emelésére, a munkakedv növelésére és az egyesületi élet élénkké tételére szándékozik fordítani. Kéri a választmányt, mint a legfőbb egyesületi szervnek támogatását.

2. Elnök az ülést megnyitva, bejelenti a következőket: a) *Gyertyánffy* István főigazgató temetésén, valamint síremlékének felavatásán egyesületünk méltóképpen képviseltette magát, az elhunytat egyesületünk nevében elnök búcsuztatta el, aki a ravatalra koszorút is helyezett. Kifejti a megboldogultnak a tanítóképzés, tanárképzés stb. körül kifejtett óriási tevékenységét és örök érdemeit. Gyertyánffy István emlékét a választmány jegyzőkönyvileg megörökíteni határozza; b) A polgári iskola 60 éves jubileuma alkalmával tartott díszgyűlésen egyesületünket elnök képviselte és azon üdvözlő beszédet tartott; c) *Barkáts* Mária és *Bertha* Ilona Erzsébet főiskolai igazgatók arcképleleplezési ünnepélyén elnök megjelent és egyesületünk nevében szerencsekívánatait fejezte ki; d) dr. *Petri* Pál államtitkár urat a II. rangosztályba való előléptetése alkalmából, mint a tanárság jóakarátú és azt támogató férfiát üdvözölte; e) Ugyancsak üdvözölte dr. *Kornis* Gyula államtitkár urat a Corvinkoszorúval történt kitüntetése alkalmából; f) Egyesületünk október hó 2-án a kartársi összetartozás erősítése céljából Budafokra kirándulást rendezett. A város által történt fogadtatás, a borpincék, pezsgógyár és kiállítás megtekintése feledhetetlen emlékek maradnak; g) A kultuszminisztérium egyesületünk közlönyének támogatására ez évre 2000 pengő támogatást adott, melyért a választmány hálás köszönetet mond. Kifejti a *Magyar Tanítóképző*nek, mint pedagógiai közlönynek és mint összekötő kapocsnak a nagy fontosságát; megállapítja, hogy neves emberek véleménye szerint is a legsikerültebben szerkesztett folyóirat megjelenésének biztosítására azonban nem elég az egyesületi tagdíj, sem az egyesületi intézetek által esetleg rendezendő hangversenyek jövedelme. Éppen ezért nagy értékű a kormány anyagi támogatása. A lapszerkesztéssel kapcsolatban mondott szavaira a választmány kimondja, hogy a közlönyben elsősorban az egyesületi életben történt dolgok jelenjenek meg s ha ezen kívül marad még hely, csak akkor jöhessenek másféle cikkek; h) Az állami

tanítók országos egyesületének XI. hó 8-án tartott közgyűlésére meghívták egyesületünket és elnök meg is jelent. Jelenti, hogy a tanítói szakfelügyelettel kapcsolatban az előadó a tanítóképző-intézeti tanárságról kritikát mondott; i) A középiskolai tanárság november hó 29-iki közgyűlésére egyesületünk meghívott; j) Elnök felolvassa Woyciechowskyné Lajos Mária dr. főtitkár levelét, aki nagymérvű elfoglaltsága miatt lemond a főtitkárságról. Elnök igyekezett lemondásának visszavonására rábírni. Szép szavakkal bucsuzik a volt főtitkártól, kinek távozását az egyesületre nézve csapásnak mondja. Megállapítja, hogy a távozó főtitkár tisztségét 10 éven át fáradszóról, nagy hozzáértéssel, áldozatkészen, lelkesedéssel és önfeláldozóan töltötte be és a legnehezebb időkben jóformán csak ő és a volt elnök tartották a zászlót és bízott egy szebb jövőben. Mint a legmelegebb lelkű tisztviselőt bucsuztatja. W. Lajos Mária dr. meghatva mond köszönetet az elnök meleg szavaiért, mely után a választmány, csatlakozva az elnök szavaihoz, a lemondást tudomásul veszi. Ezzel kapcsolatban elnök megvilágítja az alapszabálynak a főtitkári tisztség megüresedése alkalmával felmerülő kötelező intézkedéseit, melyek következményeként bejelenti, hogy az elnökség Kiss József tanárt hozza a főtitkári tisztségre javaslatba. Mivel ellenveés nem történik, elnök Kiss Józsefet az egyesület főtitkárának jelenti ki. k) Elnök indítványára a választmány felhatalmazza az elnököt a tisztviselők tiszteletdíjának kiutalására; az írói tiszteletdíjakat oldalanként 2 pengőben állapítja meg; a nagy gondal elkészített tisztelet-tagsági oklevelekért pedig *Farkasdy* Zoltán és *Zala* Mária tanároknak 50—50 pengő tiszteletdíjat szavaz meg. A határozat után *Sarudy* Ottó főigazgató bejelenti, hogy az ő díszoklevelének kiadásaitól az egyesületet megszabadítja, amennyiben azt ő rendezi. Elnök ezért köszönetet mond. l) Elnök jelenti, hogy most jutott tudomására *Rohn* József volt paedagógiumi tanár elhunyt. A 77 évet élt és számos generációt tanárrá képző kiváló szakembert nagy szeretettel parentálja el, akinek emlékét a választmány jegyzőkönyvileg örökíti meg. m) *Eber* Rezső ellenőr jelentést tesz pénztárvizsgálatáról és az egyesület anyagi helyzetéről. Megállapítja, hogy a pénztáros az egyesület vagyonát kifogástalanul kezeli és a könyvek vezetése ellen semmi kifogás nem emelhető. Az egyesület összes bevétele 1950. november 15-ig (360 tétel) 14.794 pengő és 27 fillér, az összes kiadás 12.751 pengő és 91 fillér; az egyesület vagyona tehát 2042 pengő és 36 fillér, melyből 58 pengő és 85 fillér a kézipénztárban van, míg a többi a Magyar Kir. Postatakarékpénztár számláján van. A választmány a jelentést tudomásul veszi, az ellenőrnek és a pénztárosnak munkájukért köszönetet mond, a jelentést pedig a jegyzőkönyvhöz csatolni határozza. n) Elnök bejelenti, hogy *Jaloveczky* Pétert, mint a házalap kezelőjét felkérte egy házalapi ügyrend elkészítésére. *Jaloveczky* Péter előterjesztésében kifejti, hogy ügyrendet csak akkor készíthet, ha már lesz házunk, jelenleg csak egy kis tervvázlatot adhat a pénz mikénti befektetésére. Javasolja, hogy a rendelkezésünkre álló mintegy 40 ezer pengőt telekvételbe fektessük be. *Sarudy* Ottó és *Tabódy* Ida, akik házavétel mellett vannak; *Párvy*, aki telket venni óhajtana; *Lux* Gyula, aki a pénzt biztos helyre tenni akarja és *Jaloveczky* zárószavai után a választmány úgy határoz, hogy *Sarudy* Ottó, *Tabódy* Ida, *Mihalik* József, *Pócza* József, *Eber* Rezső és *Jaloveczky* Péter tagokból bizottságot alakít, melynek kötelességévé teszi, hogy az ügyet tanulmányozza és hozzon javaslatot a választmány elé.

3. Elnök jelenti, hogy hírek jelentek meg, melyek szerint a tanárság munkásságát és anyagi helyzetét megint veszély fenyegetné. Egyes társ-

egyesületek a szóbanforgó kérdésre reagáltak is már. Mielőtt a dolgot tárgyalás alá bocsájtaná, kijelenti, hogy a tanárság át van hatva annak szomorú tudatától, hogy a haza nehéz helyzetben van és hazafias érzéstől áthatva, kész a legmesszebbmenő áldozatokra is. Ezt megmutattuk már a múltban is elég alkalommal. Azonban, ha az áldozat nem feltétlenül szükséges és van más mód is a nehéz helyzet elhárítására, egyesületünknek mindig hallatni kell szavát, ha anyagi helyzetünket veszély fenyegeti. Bejelenti, hogy az egyes aktuális kérdések előadóiul *Mihalik, Novy* és *Mesterházy* kartársakat kérte fel.

Mihalik József előadásában az óraszámnak 18-ról 22-re, illetve 24-re való emelésének tervével foglalkozik. Kifejti, hogy a tanítóképző tanárság az óraszám felemelését nem helyeselheti és az ezirányú munka megindulását minden szó nélkül nem hagyhatja, hanem minden erejével oda kell hatnia, hogy ez a nem praktikus és a tanárok lelkesedésére és ambíciójára deprimálólólag ható terv elejtessék. Számszerű adatokkal igazolja, hogy a legújabb Rendtartás úgyszólván burkolt óraszámemelési tartalmaz, amennyiben a dolgozatjavításokat, a tanításra való előkészületeket, a növendékek gyakorlati tanításainak órákon kívüli előkészítését, az osztályfőnöki munkát, a szertári elfoglaltságot, az ünnepélyek előkészítését, a vöröskereszt és ifjúsági egyesületek vezetését stb. nem is véve számításba, egy tanítóképző intézeti tanár máris heti 28 órára van kötelezve. Így a hospitálási órát heti egy; a gyakorlati kiképzést heti 2; az egyfolytán előforduló 4 óra közé beiktatott és teljesen hasznavehetetlen órák fejében heti 2; a köteles inspekciós órák heti 2; a dolgozatjavításokra fordított idő legalább heti 2; az intő és módszeres tanári ülésekre fordított idő heti 1 órát számítva, a tanár tényleg 28 órát van kötelezve az iskola elmaradhatatlan ügyeivel foglalkozni. Kidomborítja, hogy a tanárság eddig is munkateljesítményének maximumát adta s mindezt nem részesült a megérdemelt elbánásban. Az iskolán kívül kifejtett társadalmi és népművelő munkáját is önzetlenül teszi; de ezt a jövőben nem fogja végezhetni, ha kevés szabad idejét, melyet meghagy az elégtelen fizetéshez szerzendő kiegészítés előteremtése, elveszíti. A tanárság mely soha semmiféle külön jutalomban nem részesült, karácsonyi pótlékot, osztalékot és december havi dupla fizetést nem kap, a kultúráért való munkájában akadályoztatnék meg az óraszám emelésével; a tanárság szempontjából az óraszám emelésének terve tehát kultúrromboló. Indítványozza, hogy a tanítóképző intézeti tanárság többsége előtt fejezze ki aggodalmát és elsomorodását afelett, hogy a tanári munkát nem értő és így azt nem is értékelhető tényezők ismét a tanárság anyagi és lelki nyugalmát megzavaró tervvel foglalkoznak és kérje, hogy ezt a tervet, amelynek a kultúra emelkedésére nézve okvetlen káros hatása lenne, ejtsék el. Balázs Béla főigazgató helybenhagyja Mihalik megállapításait és maga is aggodalommal látja az óraszám emeléséből fakadható károkat. A javaslatba még szakszerűségi szempontok felvételét is ajánlja. — A választmány a szakszerűségi szempontok felvételével az előadó indítványát egyhangúlag elfogadja és elhatározza, hogy annak értelmében a főtitkár memorandumot készítsen, mely sürgősen felterjesztendő. Dr. Novy Ferenc távollétében Párvy E. elnök felolvassa dr. Novynak a tanárok 40 éves szolgálatára vonatkozó javaslatát. A tervre vonatkozólag ajánlja, hogy a választmány a teljes elutasítás álláspontjára helyezkedjék, mert a tanárok szolgálati idejének meghosszabbításában nemcsak egyes személyekre nézve lát sérelmet, hanem veszélyeztetve látja az iskolai nevelést is. Rávilágít a tanárok szolgálati idejének történelmi fejlődésére, valamint arra a határozatra, mellyel a tanár-

ság 1926. évi közgyűlésén ismételten leszögezte, hogy mind a 30 éves szolgálathoz, mind az ötödöves korpótlékhoz ragaszkodik. Kidomborítja a tanári szolgálat milyenségét és arra a megállapításra jut, hogy azt 40 évre nem lehet emelni, ha a közszolgálat egyéb ágazatainál emelnék is. Megvilágítja a tervezet életbelépésével előálló helyzetet a szülők és a növendékek szempontjából is és úgy a fegyelmezésre, mint a nevelésre nézve káros eredménynek mondja annak megvalósulását. Példákkal illusztrálja a 60—65 éves tanár és 10—19 éves növendék között előálló furesza helyzetet és félszázados korkülönbséget, amely csupán a félszázad természetben való szemléltetésére lenne alkalmas, de nem arra, hogy mind a két érdekelt fél egy közös cél felé irányítsa tekintetét. Megállapítja, hogy a harctéri szolgálatot teljesített tanárok szolgálati idejét morális okok miatt sem lehet felemelni, viszont az itthonmaradottakét sem, akik az alatt az idő alatt zúgolódás nélkül végezték megszaportított munkájukat. Végül szólva arról, hogy akik nem bírnák ki a hosszú szolgálati időt, erősen károsodnának anyagiakban is, indítványozza, hogy, márcsak az új nemzedék elhelyezkedési lehetősége miatt is, a tanárság tiltakozzék a lehetetlen terv ellen. — A választmány a javaslatot egyhangúlag magáévá tette és a megfelelő lépések megtételére az elnökséget felkérte.

Elnök rövid képet ad *Mesterházy* Jenőnek a tanárság fizetésescsökkentésére vonatkozó tervezet elleni javaslatáról, melynek kapcsán a választmány elhatározza, hogy minden, a fizetés csökkentését célozó tervezetnek ellene van és megbizja az elnökséget, hogy minden erre vonatkozó érvet összeszedve, egy memorandumban fejtse ki tiltakozását a tervezettel szemben és egyúttal hangoztassa a tanárság ötödöves korpótléka visszaállítására vonatkozó kívánságát.

4. Elnökség előterjesztésére a jövő évi közgyűlés előkészítésével a választmány az elnökséget bizza meg; a közgyűlés helye Győr.

5. Elnökség jelenti, hogy *Bartal* Alajos neve a választmányi tagok névsorában tévedésből kétszer fordul elő és így még egy választmányi tag beiktatására van szükség. A választmány a megüresedett helyre *Irtzing* Ferenc tanárt hívja be.

Elnök, megköszönve a jelenlétet, az ülést berekeszti. A tagok figyelmét felhívja közvetlenül a választmányi ülés után megtartandó taggyűlésre, melyen *Mesterházy* Jenő tart előadást: „*Mit tanítson a történelem szaktanára tárgyának népiskolai módszeréről?*” című témáról.

Mihalik József, titkár.

Emlékirat a szolgálati idő, a tanítási órák száma és a kereseti adó tervbevett felemelése ellen.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk!!

A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya f. évi november hó 22-én tartott ülésén foglalkozott azokkal a tervekkel, melyek az utolsó időben felmerültek oly célból, hogy az ország nehéz gazdasági helyzetén a tanárok szolgálati idejének, kötelező heti óraszámának és a köztisztviselők kereseti adójának felemelésével is segítsenek.

Kegyelmes Urunk! A választmány a tervek beható megbeszélése után arra a megállapításra jutott, hogy azok megvalósítása az iskolák, a nevelés és az oktatás eredményének veszélyeztetése, a tanítóképzőintézeti tanárok nehéz anyagi helyzetének még súlyosabbá tétele nélkül nem vihetők keresztül. Azért úgy határozott, hogy a tervek megvalósítása ellen Nagyméltóságodhoz felterjesztéssel él, kérve, hogy azok megvalósításától eltekinteni, illetve az azok megvalósítása ellen tett felterjesztésünket magáévá tenni kegyeskedjék. Egyesületünk választmánya fenti határozatát a tervek mindenre kiterjedő, részletes megvitatása után hozta.

Kegyeskedjék megengedni, hogy ezen határozatunk indokait is előterjeszthessük.

1. *A szolgálati idő.* Erre legjobban rávilágít a szolgálati idő történeti fejlődése. Húsz évvel ezelőtt a középiskolai és a tanítóképzőintézeti tanárok szolgálati ideje 30 év volt. 30 évi szolgálat után mehettek teljes nyugdíjjal nyugalomba. 1912-ben, mikor a többi főiskolai végzettséggel bíró tisztviselők 40 éves szolgálatát 35 évre szállították le, ugyanakkor a tanárok szolgálatát 30 évről felemelték 35 évre. Ekkor azonban még lehetett választani. Aki ragaszkodott szerzett jogához, a 30 évi szolgálatához, az 30 évi szolgálat után megkapta utolsó fizetésének 100%-át, de ehhez nem kapott lakbérpótlékot. Aki 35 évi szolgálatra kötelezte magát, az bizonyos befizetések ellenében nyugdíjához lakáspénzt is kapott. A háborús évektől kezdve azonban már nem tekintették többé sem a szerzett jogot, sem a 30 éves szolgálatra személy szerint benyújtott nyilatkozatokat, hanem mindenkit egyaránt 35 évi szolgálatra köteleztek. Ezt a tényt a tanárság, hazafias belátással, tudomásul vette. A háború utáni idők nehéz viszonyai között még némi előnnyel is járt ez, mert az adott helyzethez képest, a legalább számszerűleg emelkedő fizetésekkel a nyugdíj is emelkedett. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság a 30 éves szolgálatához való elvi ragaszkodását, melyet pedagógiai és szociális okok támogatnak, feladta volna. A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete az 1926-ban tartott közgyűlésén leszögezte, hogy úgy a 30 éves szolgálati időhöz, mint az ötödéves korpótlékhoz továbbra is ragaszkodik. Ezt az álláspontját ma is fenntartja, mert azok az okok, melyek erre az elhatározásra birták, ma is változatlanul fennállanak, a korpótlékok megadása pedig a tanárok rendkívüli nehéz anyagi helyzetének jogos és a tanárságot megillető könnyítése lenne. A többi tisztviselők szolgálati idejének 35-ről 40 évre való felemelése rájuk nézve az 1912. előtti állapotokhoz való visszatérést jelentené. A tanítóképzőintézeti tanárokra ellenben azt jelentené, hogy az 1912-es és a mai állapotok között az iskola, a tanítás és a nevelés szempontjából nemcsak nem indokolható, de határozottan káros 10 év különbség állana elő. Ha nem is merünk ma, az ország nehéz gazdasági helyzetében arra gondolni, hogy a 30 éves szolgálat visszaállítását kérjük, de arra sem merünk gondolni, hogy a tanárt is éppenúgy 40 évi szolgálatra kötelezzék, mint a közigazgatási és egyéb tisztviselőket. A tanár katedrai szolgálata más, mint a tisztviselők irodai szolgálata. Nem akarjuk ezzel egy tisztviselő munkájának értékét sem kisebbiteni, de lényegesen könnyebb helyzetben van az a tisztviselő, aki csendben dolgozva intézi aktáit, mint a tanár, aki a népes osztályban tanít, nevel, fegyelmez és egyúttal példát kell, hogy mutasson tanítványainak. A hosszú szolgálati idő alatt minden tisztviselő megöregszik, de amíg más tisztviselői kategóriába tartozók rangban, külső tekintélyben, beosztásban és munkakörben jobb helyzetbe jutnak, munkájuk lassan irányító, felügyelő munkává válik, a beosztott tisztviselők egész serege teljesíti rendelkezéseit, a tanár megmarad mindig tanárnak, ugyanazon munkakört tölti be, pedig a korrallal mindjobban eltávolodik attól az ifjú nemzedéktől, mely a gondjaira van bízva. A 15 éves serdülő gyermek és a 65 éves tanár között félszázadévi különbség van. Ezt a különbséget rendkívül nehéz áthidalni és a szolgálati idő újabb felemelése ezt a távolságot még inkább megnövelné. Az utolsó években más tisztviselőknél gyakran fordult elő úgynevezett szolgálati idő lejártá után való visszatartás. A tanári pályán ilyenről alig volt szó. Sem a tanár maga, sem a felettes hatóságok nem tartották kívánatosnak a tanárok 35 szolgálati év után való visszatartását. A 40

éves tanári szolgálat azt jelentené, hogy a tanár legkorábban 65 éves korában mehetne nyugdíjba. Sőt a legújabb tanári generáció között olyanok is lennének, akik a háborús évek, a nehéz kinevezési viszonyok folytán 70 évet is meghaladó korban töltenék be 40 éves szolgálatukat. Az idősebb emberen általában sok félszegség, a korral járó gyengeség ütközik ki. Más pályán ez könnyen leplezhető, a tanári pályán, az ifjúság előtt nem lehet leplezni. A nevelés komolyságát veszélyeztetné az, ha a tisztos öregkort kitennők az ifjúság éretlenkedésének. Ez megalázó lenne a tanárra és az emberre egyaránt, de erkölcsi bajok kútforrásává is válna az ifjúságra is. Ehhez senki, aki a tanár és az ifjúság érdekeit, akár külön-külön, akár együttesen szemelött tartja, nem járulhat hozzá. A háború előtt már a 35 évi szolgálat bevezetése ellen is nyomós érveket hoztak fel. A ma működő tanárnemzedék legnagyobbbrésze vagy végigküzdötte az ötéves világháborút, vagy pedig itthon, nélkülözések között és idegölő munkában néha heti 50 órában is tanított. A szolgálati idő felemelése tehát éppen ennél a tanárságnál lélektanilag is indokolatlan lenne. De indokolatlan lenne azért is, mert ez a nemzedék a hazafias munkában és Trianon minden szenvedésében is kivette a részét. A háború utáni évek súlyos gondjainak hordozója lett. Hősiesen küzdött maga és a családja megélhetéséért, és emellett nevelte és neveli azt az ifjúságot, melynek nevelése a háború és az azt követő évek erkölcsi válságában meghatározott munkaerőt követel. Hogy jól teljesítse kötelességét, azt mutatja az, hogy a tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetünk igen magas színvonalon állanak.

A 40 éves tanári szolgálat egyébként anyagi károsodást is jelentene a tanárookra. Az, aki nem érezne magában elég erőt arra, hogy 35 éven túl is tanítson, 10%-ot veszítené nyugdíjából. Már pedig nagyon sokan lennének olyanok, akik magasabb nevelési szempontból tekintve a tanári hivatást, erkölcsi kötelességüknek tartanák, hogy 35 évi szolgálat után nyugalomba vonuljanak. Ilyen módon, igaz, az állam 10%-os megtakarítást érne el, de ezt az összeget a 35 évi munkával kiérdemelt tanári nyugdíjból vonná le, éppen azoktól, akik önmaguk megítélése által erre nem szolgáltak rá.

Még egy nagyon fontos, az állam, a nemzet, a társadalom és a család szempontjából szinte beláthatatlan jelentőségű része van a kérdésnek. Egyetemeink évről-évre képezik, tudással, oklevéllel ellátva, újtárra bocsátják a fiatal tanárokat. Mennyi küzdelembe került ez a tanári diploma a mai gazdasági viszonyok között. És ez az ifjú nemzedék ott állana évekig, minden remény nélkül, hogy álláshoz jusson. A várakozás éveit elkedvetlenülének, elvonnék kedvét azoktól a studiumoktól, melyekkel egyetemi éveit alatt oly sokat és szívesen foglalkozott. A magyar tanítóképzésnek, mint minden iskolának, szüksége van tanári utánpótlásra, akik friss szellemmel és tudással emeljék intézményünk színvonalát. Ez az utánpótlás, a terv keresztülvitele esetén, éveken keresztül elmaradna.

Mindezeket megfontolva, a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének választmányja úgy látja, hogy a 35 évi tanári szolgálati időnek 40 évre való felemelése nemcsak nem kívánatos, de általános és pedagógiai okokból is veszedelmes lenne. Kéri tehát Nagyméltóságodat, hogy ennek megvalósításához ne méltóztassék hozzájárulni.

2. *A heti órák számának emelése.* A második terv, mely nyugtalanítólag hat a tanítóképzőintézeti tanárságra, a kötelező heti órák számának 18-ról 22-re való felemelése. Ugy érezzük, ez a terv sem indulhatott ki az iskolák, a tanítás eredményeit és a tanárság érdekeit szemelött

tartó vallás- és közoktatásiügyi minisztériumtól. Ezt a tervet két szempontból kell tekintenünk. Az egyik az általános nevelői szempont, mely minden középfokú iskola tanárára áll, a másik a tanítóképzőintézeti tanárság speciális szempontja.

A kötelező heti órák számának felemelése már több ízben tervbevetetett, de megvalósításától, az ellene felhozott pedagógiai okok miatt, a vallás- és közoktatásiügyi minisztérium mindig elállt. Az okok ma is fennállanak. A tanár munkája a legintenzívebb szellemi munka. Egy-egy órai tanítás a tanárt testileg és szellemileg igénybeveszi. A tanítványok szorgalmának, tudásának, előmenetelének ellenőrzése figyelmét, ítélőképességét állandóan leköti. A testi, értelmi és erkölcsi nevelés folyton szem előtt tartandó elveinek a tanítványok egyéniségéhez és a pillanatról-pillanatra változó nevelési helyzetekhez való alkalmazása a legnehezebb szellemi munkák egyike. Aki a tanítást megpróbálta, tudja, hogy milyen kimerítő a több egymásután következő órában való tanítás. Ezért intézkedik a tanítóképzőintézeti Rendtartás úgy, hogy a tanárnak 3 óránál több tanítási órája egyfolytában ne legyen. A tanítás és a nevelés értéke veszt a tanár fáradtsága által. A napi negyedik óra már észrevehetően fáradtabban telik el és pedagógiai értéke is jelentősen kisebb. Ha pedig, kivételes okok miatt, egyszer-egyszer egymás után következő 5 órában kell tanítani, minden tanáron észrevehető a nagy fáradtság és kimerültség és ennek az ötödik órának a pedagógiai értéke is kevés. A legideálisabb elgondolás volt tehát az, amely a tanár napi óraszámát 3, heti óraszámát $6 \times 3 = 18$ órában állapította meg. Ha az órarend elkészítésének nehézségei nem is engedik meg, hogy ez a napi 3 óra mindig betartassék, de arról már rendeletek intézkednek, hogy napi 4 óránál több órája ne legyen és a 4 óra között legalább egy órai pihenője, u. n. ablak-órája legyen. Ez az ablak-óra is már tulajdonképpen óraszámemelés, mert a tanár az intézetben marad, esetleg helyettesít vagy hospitál. A 22 órára való felemelés által négy napon át legalább négy és két napon legalább három órája lenne a tanárnak. De éppen az órarend összeállításának nehézségei miatt igen gyakori lenne az az eset is, hogy napi 5 órán át kellene tanítania. Ezenkívül minden tanárnak szüksége van arra is, hogy hetenként legalább egy olyan napja legyen, amikor 10 vagy 11 órától kezdve szabad, hogy elintézendő hivatalos ügyeit a hivatalokban elintézhesse. Minden tisztviselő könnyebben elmehet ilyen ügyekben egy-egy órára a hivatalából, mint a tanár, akit, ha olyankor megy el, mikor órája van, azonnal helyettesíteni kell. A mai óraszám és egyéb elfoglaltság mellett így is csak nehezen jut hozzá a tanár, hogy olyan könyvtárakat, múzeumokat, melyek csak délelőtt vagy d. u. 2 óráig vannak nyitva, látogasson. Pedig ez is hozzátartozik a tanári munkához. De a tanár ma is több órát tart, mint a kötelező heti 18 óra. Egyrészt, mert neki kell helyettesíteni a betegség, vagy más ok folytán előálló mulasztásokat, másrészt, mert a dolgozatok javítása, a különböző szakcsoportok szerint, heti 5—8 órával emeli óráinak számát.

Mindezekhez a tanítóképzőintézeti tanároknál még különleges körülmények is hozzájárulnak. A heti 18 órába nincs beleszámítva a gyakorlati kiképzés heti 3 órája. Minden szaktanár résztvesz a növendékeknek a szaktárgyához tartozó előkészítésén, tanításán és bírálatán. Erről a legújabb tanítóképzőintézeti Rendtartás úgy intézkedik, hogy ez nem számítható be a rendes óraszámába. Pedig ez heti 3 óra, melyet külön díjazással sem honorálnak. Ez szintén óraszám-emelés. Ilyen módon a tanítóképző-intézeti tanárok valóságos heti óráinak száma már is 21. A 3 órást többlet még a tanítási tervezet javítását is maga után vonja.

A Rendtartás, ha nem is rendeli el kötelezőleg, de kívánatosnak mondja, hogy a tanárok egymás óráin hospitáljanak. Ezt a legtöbben ma is legintenzívebben végzik, mert a tanítóképzés harmónikus munkájának, a növendékek minden irányú megismerésének és saját tárgyuk más tárgyakkal való koncentrációjának, a gyakorlóiskola munkájába való bekapcsolódásnak hathatós eszközüül tekintik. Ha ezt heti 1 órának vesszük, már is elértük a tanítóképzőintézeti tanárnál a heti 22 óraszámot. Ehhez járul még, hogy hetenként 2—3 órában helyettesnek van beosztva. Ha nem is kell minden alkalommal bemenni az órára és azt megtartani, de ott kell maradnia az iskolában. Ezzel együtt a tanítóképző-intézeti tanár heti óraszám az ablak-órák és a dolgozatjavításra szükséges idő nélkül eléri sőt túlhaladja a heti 24, azaz a napi 4 órát, melynek túllépése már felülmúlná a tanár munkabírását és veszélyeztetné a tanítás és nevelés eredményét is.

A fenti elfoglaltsághoz még hozzá kell számítanunk azt is, hogy a növendékek gyakorlati tanításra való előkészítése, az előkészítési órán kívül is, még igen gyakran órákat foglal el a tanár idejéből. A tanári értekezletek pedig havonként 1—2 délutánt foglalnak le. Ezenkívül a tanártól elvárják, hogy a tudományos, pedagógiai és tanári egyesületekben is tevékenykedjék, a gyűléseket látogassa. Ebben a tekintetben a tanítóképző-intézeti tanárság mindenkor a legnagyobb buzgalmat tanúsította és mindent elkövetett úgy a saját ismereteinek gyarapítására, mint arra, hogy felolvasások, előadások tartásával hozzájáruljon a tudomány és az általános műveltség terjesztéséhez.

Van még egy igen figyelemreméltó ok az óraszámok emelése ellen. A Tanterv úgy készült, hogy egy vagy két rokon-szak óraszámának összege kiadja egy-egy szaktanár kötelező heti óráinak számát. Ha már most az óraszámot emelnék, ez a tanítóképző-intézeteknél azt jelentené, hogy egy, esetleg több tanár feleslegessé válna az intézetnél. Abból a szakcsoportból tehát nem lenne tanár és óráit a többiek látnák el, szaktudás nélkül. Ez a tanítás szakszerűségének akkora kárára lenne, hogy ennek még a pusztá gondolata is megdöbbenően kell, hogy hasson a mai korban, mikor minden egyes szakcsoport tárgyainak tudása egész embert kíván.

Mindezek alapján kérjük Nagyméltóságodat, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok heti óraszámának emelésére vonatkozó esetleges javaslatot ne méltóztassék magáévá tenni. Ez a terv csak olyanok által javasolható és olyanok által látszik elfogadhatónak, akik a tanári munka nagy nevelő értékét nem akarják elismerni és akik a tanári munka különösen nehéz voltát nem látják és akik a tanárt is be akarják sorolni a csendesebb, nyugodtabb tisztviselői munkát végzők kategóriájába.

3. *A kereseti adó felemelése.* Míg a 40 évi szolgálat és a kötelező heti óraszám felemelése egyelőre csak terv, addig a kereseti adó 100%-os pótléka talán már a szeretet ünnepére valósággá válik. Magában véve a kétszeres adó, mint pénzösszeg, talán nem is sok, de viszonyítva a jövedelemhez, elég tekintélyes százaléka annak. És mindenesetre csak még jobban súlyosbítja a tanárság amúgy is nehéz helyzetét. Elég súlyos anyagi csapás érte a tanárságot már azzal is, hogy a törvényhozás megszüntette az ötödéves korpótlékok fizetését. Ezek után a korpótlékok után az államkinestár évek során át nyugdíjjáruelüket szedett, nem törölhette el tehát az ehhez való jogunkat, különösen mikor a tanárság látja, hogy más tisztviselői kategóriák részére új, működési, képesítési pótlékokat rendszeresít a törvényhozás. Ez alkalommal is a legmélyebb tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék a tanári korpótlékok kiutalására

vonatkozó törvényjavaslatot az országgyűlés elé terjeszteni. A tanárság nagy örömmel és hálával fogadná szerzett és meglevő jogainak törvényes elismerését.

A mai fizetések a békebelinek csak 60-70%-át teszik. Vásárlóértéke folytán még sokkal kisebb százalék ez. Időleges segítség címén a tanárság soha sem kapott karácsonyi vagy egyéb segínyt. A tanár végzi köztudomásúlag a legtöbb anyagi díjazás nélküli munkát az iskolában és az iskolán kívül is. A társadalom ezenkívül elvárja tőle, hogy minél több kulturális és tudományos egyesületnek legyen tagja. Folyóiratokat járasson, könyveket vásároljon. És az erre szükséges pénz a létfenntartás szűkreszabott minimumából igazán fillérenként tehető csak félre. Mindezek után nem csoda, ha a tanárság az adó felemelését is súlyos tehernek érezné, mert csekély fizetése mellett valóban rászorul erre a számszerűleg talán nem nagy összegre, de amelynek levonásakor már mérlegelni kell, melyek lesznek azok a szükségletek, melyekről ezután le kell mondanania.

Kérjük tehát Nagyméltóságodat, hogy a kereseti adó pótlékolása alól bennünket mentesíteteni kegyeskedjék.

Kegyelmes Urunk! Mindezek után ismételve kérjük Nagyméltóságodat, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok szolgálati idejének, kötelező heti óraszámának és kereseti adójának felemelésére vonatkozó javaslatokhoz ne méltóztassék hozzájárulni. A tanítóképzőintézeti tanárság tudja, hogy Nagyméltóságod a tanárság megértő jóakarója és úgy érzi, hogy kérése ezúttal is meghallgatásra talál.

Budapest, 1930. november hó 25-én.

Legmélyebb tisztelettel: *Párvy Endre* elnök; *Kiss József* főtítkárs.

IRODALOM.

Dr. Olay Ferenc: *A magyar művelődés kálváriája az elszakított területeken.* Előszóval ellátta *gróf Apponyi Albert.* Bpest, 1930. A Magyar Nemzeti Szövetség kiadása. 242 képpel és térkép-illusztrációkkal. 460 lap. Ára fűzve 12, kötve 15 pengő. Megrendelhető bármely könyvkereskedésben vagy a M. N. Szövetségnél, V., Géza-u. 4.

Szerző a legfájdalmasabb magyar kérdés mélyreható tanulmányozója s egyik legkiválóbb ismerője. Trianoni gyászunk tízéves évfordulóján hatalmas és értékes kötetten lepte meg a magyar közönséget. Az utóbbi években folyóiratokban, hirlapokban és tudományos testületekben tartott előadásaiiban nemcsak magyar, hanem francia nyelven is állandóan felszínen tartotta nemzeti kultúránknak az elszakított országrészekben való végzetes sorsát, most ebben a klasszikus értékű nagy könyvben foglalja össze és tárja a világ elé azokat az érgő sebeket, amelyeket a megszálló hatalmak szerencsétlen testvéreink testén-lelkén s mindnyájunk legdrágább kincsén: a magyar kultúrán ütöttek.

Szívetfacsaró fájdalmas ütések ezek, sőt még ennél is többek: fojtogató, sorvasztó halálos kínzások, amelyeket a legkönyörtelenebb kitarfással folytatnak ellenünk ott túl a határon, mintha csak a nekiszabadult hétfejű sárkány torkosságával nemcsak a prédájukba került véreinket, hanem minket is fel akarnának falni égbekiáltó igazságunkkal és évzredes kultúránkkal egyetemben.

Ám, a hétfejű sárkány torkosságával szemben fegyverkezniünk kell! A ránkcsavarodó óriáskigyó szorításától szabadulnunk kell! Hogy tudnánk azonban szabadulni, védekezni, fegyverkezni, ha a veszedelmes

ellenség támadó eszközeit, gyilkoló fulánkjait nem ismerjük? *Olay* széleskörű tárgyismerettel és igazi történetírói pontossággal megírt kitűnő könyve éppen ezért nagyjelentőségű. Minden különösebb érzelmi húrok pengetése nélkül, pusztán a fajtestvéreieért aggodó lélek őszinteségével feltárja a sebeket és megcáfolhatatlan statisztikai adatok támogatásával rámutat a magyarság veszendő kincseire, a magyar kultúra pusztulására s általában arra a szörnyű hadjáratra, amelyet a nagyobb műveltségű magyar kisebbség ellen az utódállamokban indítottak.

Megdöbbenő és megrázó ezeknek a meztelen igazságoknak az olvasása. S *Olay* könyvében ezek az igazságok nemcsak szavakban, hanem képekben is gyakran megszólalnak. A feltört Rákóczi-sírbolt, összerombolt honvédemlékek, Kossuth, Bem, Petőfi s annyi halhatatlanunk szobrai, a megcsúfolt magyar templomok, elárvult iskolák, üldözött mártírok stb. fényképei szomorúan bár, de lelkünk gyökeréig hozzánk szólnak a könyvből. Régi szép történelmi helyeink, Marosvásárhely, Brassó, Segesvár, Arad, Pozsony, Kassa, Lőcse, milyen szomorú most a képetek! Szép tereitekről a szobrok eltűntek, de lelkünk oltárán azért örökre ottmaradtak!

Ezek a képek és a fényképhitelességű megbízható adatok csalahatalan bizonyítékai a kisebbségi jogok kijátszásának s nem csoda, ha a felsorakoztatott száz és száz arculcapás szemlélése közben itt-ott még a könnyünk is kicsordul. Hátha még az *Olay* szépen folyó, közvetlen előadásában megvilágítva nézzük ezeket a hiteles forrású adatokat és történelmi nevezetességű szomorú képeket! Valóban csak mély megindulással és megdöbbenéssel haladhatunk át ezeken a lapokon, de az érthető honfiúi fájdalomtól mégis felülkerekedik bennünk egy erősebb akaratú, tette serkentő érzés: valamiképen segítségére lenni szenvedő honfitársainknak s az idegen hatalmaktól veszélyeztetett magyar kultúra váltóságának. Ezért fontos hát *Olay* könyvének megismerése és az abban lefektetett igazságoknak iskolákban, egyesületekben s a társadalom minden rétegében való terjesztése. Barátokat kell tehát szerezni a könyv számára s ezáltal minél több barátot a legfájdalmasabb magyar ügynek, lehetőleg külföldön is. Ismeret, tudás és alapos elmélyedés nélkül nem lehet igazi irredenta-propagandát kifejteni. Aki azonban az *Olay* könyvét áttanulmányozta, annál nem lesz többé az irredenta-gondolat üres szólam, hanem olyan *bázis, amelyre építeni lehet s amely megingathatatlan alap a fenyegetett magyar jövő és a magyar kultúra védelmében*. Méltán mondja tehát Magyarország „great old man“-je, a magyar igazság világhírű apostola, gróf Apponyi Albert az előszóban: „Ez a könyv valóban méltó arra, hogy minden magyar ember annak tartalmáról tudomást vegyen és azáltal tisztán lássa faji fennállásunk veszélyeit.“

A szép kiállítású mű értékét és jelentőségét ez a közvetlen pár szó és „a legnagyobb örömmel“ írt előszó eléggé aposztrofálja. Részünkről csak azt tartanók kívánatosnak, hogy trianoni sorsunknak ez a beszélő lexikona a tanári szobák és ifjúsági olvasótermek asztalán állandóan közkézen forogjon. De nem is hiányozhatik ezekről a helyekről. A trianoni szerződés megalkotása és előzményei, Wilson 14 pontja, egyházak helyzete, a közoktatásügy, kulturális alapítványok, múzeumok, könyvtárak, emlékművek, a színészet s általában az egész szellemi élet áttekintése, valamint a békerevizio szükségességének a megvilágítása mind olyan kérdések, amelyek iránt lépten-nyomon érdeklődnünk elengedhetetlen kötelességünk. És ezekre a történelmi fontosságú kérdésekre nagy horizontú áttekintéssel és a legtökéletesebb statisztikai precizitással *Olay* Ferenc könyve tíz érdekfeszítő fejezetben ad feleletet.

Az igazság felelete ez a kendőzött hazugságokkal szemben, s az igazság útján előbb-utóbb csak elérjük a célt: a nagy magyar fel-támadást!

Nagy Ferenc.

*

Barsai Károly és Barsai József: *Népiskolai Módszertani Közle-mények.* (Segédkönyv tanítóképző-intézetek számára. Eddig megjelent 9 füzet. Győr és Baja 1950.)

Ha a háború után meginduló széleskörű tanügyi újítások nem hoz-tak volna új tantervet a tanítóképző-intézeteknek, akkor is szükségessé tette volna legalább pár tankönyvünk felfrissítését az 1925-i népiskolai tanterv. Célszerűbb azonban, ha a népiskolai tanterv jelenik meg előbb s ezt követi a képzőintézeti. A tanítót a népiskola számára neveljük, a képzésnek tehát a népiskolához kell igazodnia. A közműveltségi tárgyak anyaga és beállítása aránylag nincs alávétve nagy változásoknak, így legjobban kell regisztrálniok a népiskola megváltozását a tanítóképzők neveléstudományi tárgyainak s ezek közül is a népiskolai gyakorlathoz igen közel álló gyakorlati kiképzésnek, neveléstannak, tanítástannak, módszertannak és szervezettannak.

Az anyagi nehézségek, a tanítóképző-intézeti könyvfogyasztás aránylag kis mértéke és az egészséges versenyt kizáró tankönyvmonopólium a tankönyvek megjelenésének tempóját nagyon lassúvá tette. Pedig a tankönyvekre nagy szükség volt. Végre kézhez kaptunk hivata-los tankönyveket és a szerzők költségén kiadott segédkönyveket. Ez utóbbiaknak azonfelül azért örültünk, mert némileg megszabadítottak az egyoldalúságtól és megkötöttségtől.

Az előttiünk fekvő kiadványsorozat is elsősorban tanítóképző-intézeti segédkönyv. De nagy haszonnal forgathatják működő tanítók és a tan-ügy más munkásai is. Megírásában alapvető, irányadó a mi tantervün-kön kívül a népiskolai tanterv, ennek szelleme, célkitűzései, anyaga és módszeres követelményei. 16-20 oldalas színes táblájú füzetkékben eddig megjelentek: I. Az új népiskolai tanterv alapelvei. — A beszéd- és érte-lemgyakorlatok tanítása. — II. Az olvasás és olvasmánytárgyalás taní-tása. — III. A fogalmazás tanítása a népiskolában. — IV. A magyar nemzet történelmének, alkotmányának és az állampolgári ismereteknek tanítása. — V. A helyesírás és nyelvi magyarázatok tanítása. — VI. A földrajz tanítása. — VII. Az olvasás és írás tanítása. — VIII. A számolás és mérés tanítása. — IX. A természeti és gazdasági ismeretek tanításának történeti fejlődése. — A vegytan és természettan tanítása. (Könnyen lehe-tett volna a füzetek számozását teljesen a tárgyak tantervi sorrendjéhez szabni!)

a) Először a tárgyak tanításának történetéről szólunk. Ennek taní-tása a szaktanárok feladata. Így összegyűjtve és elrendezve másutt hiába keresnek. Ennyire összeszedni az adatokat nagyon fáradtságos, érdemes, de hozzátesszük, hogy tankönyvi kereteket meghaladó munka volt. Ma már a sok adat megrostálására való törekvés szükségszerűen általános. S a jó tanítói munka érdekében nincs sok lexikális ismeret szüksége az amúgy is elfoglalt tanítónövendéknek. A feldolgozás nem történt elég következetesen. Míg u. i. egyes tárgyak tanításának történetét hiába keressük (beszéd- és értelemgyakorlat, fogalmazás), addig másoknál ép erre esik a súlypont és a füzetnek felénél nagyobb részét betölti. (Term. ism.) Elismerjük, hogy ez némileg okolható. A csatolt gazdag történeti irodalom jó utmutatás a részletek kutatójának.

b) A tantervi célkitűzést szószerint közlik, majd boncolásnak vetik alá a szerzők. Az új tanterv erősen követeli a célok vizsgálatát.

c) A tantervi anyagot jobban megrögzíthető, áttekinthető anyag-tömbökbe foglalják. Minthogy az új tanterv a gyermeket körülvevő, az általa élt életre támaszkodik, azért az anyagkiválasztás nagy része a tanító feladata. Ennek a kiválasztásnak a szempontjaira útmutatásokat kapunk.

d) A módszer. Ilyen munkában erről kell a legtöbbet mondani. Amit itt találunk, komoly, mégis könnyű és gyakorlati. A követendő módszeres eljárások lényegét szerencsésen építik szerzők a tantervi célokra és az új pedagógia vezérmotívumaira. A három fokozat szerint való eljárás lépésein, azaz a tárgy tanításának valamilyen általános vázlatán kívül közölnek konkrét mintalecke-vázlatokat is. Ezek alapos lélektani és logikai elemzésével igyekeznek a tanítói eljárást öntudatosá tenni. Összehasonlítják a tanítás régebbi és újabb módját. Minden összehasonlítás sok okulást nyújt. Hibáink tiszta látása visz javulásra. A népiskola munkája nem szakad szét tantárgyakra. Ezért igen hasznos, hogy a szerzők rámutatnak az egyes tárgyaknak egymáshoz való kapcsolataira. Majd sorra veszik a taneszközök használatát s végül gazdag népiskolai tankönyv- és vezérkönyvjegyzéket és módszertani irodalmat csatolnak. A tanítás gyakorlatában felvetődő sok kérdést elsorolni mind nem lehet. Átfogó, összegező mű nem elégíthet ki minden részleges kívánalmat. Ez a vezérkönyvek feladata. Mégis helyenkint az iskolai élet szólal meg a szövegben a maga aprólékosságával. Szeretnénk még 1—2 mintát látni a táblai rajzra, írásra, számolásra.

A füzetek nyomása gondos, az értelmet teljesen kiemelő. A vastag betűkkel szedett fontos fogalmak szinte kiabálnak: megállj!

A szerzők sok év óta tanítják a neveléstudományt tanítóképző-intézetekben. Elvileg is igaz, de a tapasztalat is mutatja, hogy jó tankönyvet csak az írhat, akit állandóan tanít az iskola mindennapi élete. Jelen vállalkozáson a gyakorlat adta tisztánlátás és könnyedség mellett meglátszik az az alapos elmélyedés, amely nélkül még a pusztán gyakorlati útmutatás is sekélyes lenne. Az elméleti gyökerektől: a gyermektanulmánytól, lélektantól, logikától és elméleti pedagógiától, meg a szaktudományoktól a népiskolai módszertant nem lehet elvágni.

A sorozatot örömmel fogadjuk.

Rozsondai Károly.

*

Fekete József: *A magyar népművelés körvonalai.* (Dolgozatok.) A szerző kiadása. Bpest, 1950. Hollósy János könyvnyomtató műhelye. 176 l. Ára 4.50 P.

„A magyarnak, hogy valami legyen Európában, egyedül magyarnak kell lennie; ez dicső és nemes öröksége” — olvassuk a *Világ*-ban. Abban a könyvben, amelyben a legnagyobb magyar maga tárta fel nemzetreformáló tevékenységének indítékait, s ezen indítékoknak csodálatos gondolati szövődékét, mégpedig úgy, hogy a humánusért rajongó, a folytonos tökéletesedést szomjazó és fajunkért lángoló nagy szive ragyogóvá lelkesítette és cselekvésre indító erejűvé hevítette azt.

Hogy Széchenyi ezen igéjében örökös intelem szól hozzánk, azt most, lesújtott, széjjelmarcangolt és kiszípolyozott helyzetünkben különösen érezzük. S be is látjuk, hogy ma már minden egyes honfitársunknak valóban embernek és igazán magyarnak kell lennie. Különben elveszünk.

Itt az idő, amikor semminek sem lehet nagyobb értéke és ennél fogva semminek sem lehet oly nagy tekintélye, mint a nagyra fejlett tiszta léleknek. Ezért minden egyéni törekvésnek erre kellene irányulnia és minden társadalmi összefogással ezt a legemberibb versenyt kellene előmozdítani. Ahogy Széchenyi kívánta ebben a fenséges szózatában:

„Egyesült erővel iparkodjunk azon, hogy Magyarországon egy ember se legyen kenyér és ruházat nélkül, fedél és szakismeretek nélkül és az erkölcsi műveltséget senki se nélkülözze.“

Ezt hímeztük a nagy összeomláskor a szabadoktatás zászlajára, hogy felnőttoktatásunk, a társadalmi gondozással kiegészülve, egész népünk fölemelésére hivatott népműveléssé mélyülhessen.

Úgy éreztük, hogy valóban csak így menthetjük meg nemzetünket és csak ezzel építhetjük fel újból hazánkat. Mert mi segítené ki népünket elmaradottságából, mi eszmélthetné rá emberi méltóságára és magyar mivoltára, mi vezethetné a munka önzetlen szeretetére, mi emelhetné a különben természetes, de alacsony haszonvágyát a használat vágyára, mi fejthetné ki a magyarság népi erőit és mi lelkesíthetné nemzeti erényekké és mi tárhatná fel a kereszténység páratlan társadalmi értékét, ha nem a népoktatást betetőző és minden iskolának munkáját összefogó és kiegészítő népművelés?

Innen van, hogy a népművelés problémaköre 1920 óta természetesen kiterjedt és mind céljai tekintetében, mind művelődési anyagában, módszereiben és eszközeiben hatalmas változáson ment keresztül.

Ezen, teljes jelentőségében ma még át sem tekinthető változásnak egyik hivatott és nagyszorgalmú előidézője *Fekete József*. Tevékenységében, amint ezt maga írja, az emberi lélek mindenekfelett való becsülése és drága magyar fajtánk hűséges szeretete irányította. Ez ösztönözte ezen kötetnek saját költségén való kiadására is, amelyben összegyűjtötte folyóiratokban közölt népművelési tárgyú írásait. Ezek között a legelső 1917-ben, a „Magyar Tanítóképző“-ben jelent meg. Rövid írás. Csupán egy, a tanáregyesületünk közgyűlésén előterjesztett határozati javaslat. De itt különösen értékes. Mutatja, hogy a tanítóképző tanárság régóta szükségét érezte annak, hogy a tanítóképzés népművelőképességgel egészítessék ki, mégpedig azért, hogy végzett növendékei valóban a nép tanítói lehessenek. De azt is mutatja ez az írás, hogy szerzőnket nem a minisztériumba történt beosztása tette népművelővé, hanem arra egyéni rátermettségénél fogva hivatottat el. Erről győzi meg az olvasót az előszótól a záróhangig a kötetnek minden lapja.

Az előszóval és záróhanggal együtt harminc írást kapunk ebben a könyvben. Ezek közül 18 cikk, 6 ismertetés, 4 pedig javaslat, amelyeket 1917 óta írt és az *Ifjúsági Vezető*, *Iskolánkivüli Népművelés*, *Magyar Paedagogia*, *Magyar Tanítóképző*, *Néptanítók Lapja*, *Pestvármegyei Népművelés és Társadalomtudomány* című folyóiratokban, továbbá a *Magyar Tanítók Évkönyvé*-ben publikált. S tette ezt azért, hogy elősegítse népművelési mozgalmunk belső fejlődését és óvjon az egyhelyben való taposás veszélyétől.

A könyvben megtaláljuk a népművelés problémakörének valamennyi fontosabb kérdését. S miután minden kérdést elvi szempontból fejteget és, az elméleti tájékoztatáson kívül, gyakorlati tekintetben is útbaigazít, hiányt pótló segédeszközt jelenthet minden népművelő számára.

A gyakorlati népművelés szempontjából nagyértékű könyvet tanárok, tanítók és levanteoktatók közvetlenül a szerzőtől (Budapest, II., Hattyú-u. 7. IV. 1.) 3 P 50 fillérért rendelhetik meg.

Váradi József.

*

Descoedres Alice: *Nevelő játékok*. Fordította *Éltes Mátyás* áll. ki-segítő iskolai igazgató. Budapest, 1950. A *Kisdiednevelés* kiadása. 17 l.

A fogytékos képességű gyermekek nevelésének, de az új iskolák-

ban a normális gyermekek nevelésének is alapgondolata az érzékszervek nevelése és gyakorlása. Ezek a nevelő játékok is ezt a főcélú tűzik maguk elé, de e mellett, a játékok kombinációs lehetőségei által, az értelmet és a gondolkodást is fejlesztik. Nem is játékok ezek tulajdonképpen, hanem játékszerűen alkalmazott nevelő eszközök.

Két sorozatban összesen 50 játékot közöl a füzet. Az első sorozat kisebb gyermekek, vagy nagyon fogyatékos tehetségű gyermekek részére való, a második sorozat a számlálás és az olvasás alapfogalmainak elsajátítására és gyakorlására szolgáló játékokból áll. Vannak ezek között szín, alak, súly, hosszúság stb. összehasonlításán alapuló játékok. A számlálást kapcsolatba hozza színekkel, formákkal. Felhasználja a gyermek minden irányú aktivitását, hogy ezáltal a gyermek értelmét fejlessze és az elsajátítandó ismereteket mélyebben a gyermek lelkébe véssze. A játékok összeállítása ügyes, rendszeres, mindenki maga megcsinálhatja a játékszereket és felhasználhatja a gyermekek hasznos foglalkoztatására. A jó fordítás a játék készítését és alkalmazását könnyen érthetővé teszi.

Kiss József.

*

Dr. Sághelyi Lajos: *A magyar polgári iskola hatvan éves múltja.* Budapest, 1929. Kiadta az Orsz. Polgári Isk. Tanáregyesület. 292 l. 15 lapnyi statisztikai ábra.

Polgári iskoláink történetében igen jelentős változást hozott az 1927: XII. t.-c. A 6 osztályú polgári fiúiskolát négy osztályúvá tette s egyben az iskola eredeti célját, a Csengery célkitűzését is megváltoztatta. Az 1928/29. tanév már a megcsonkítottság jegyében folyt le.

Az Orsz. Polg. Isk. Tanáregyesület iskolájának megcsonkításába s eredeti céljának megváltoztatásába fájó szívvel ugyan, de kénytelen belenyugodni. Hiszen a törvény az életre hivatkozik. Az élet faragta ki az új törvény indokolása szerint a polg. iskola mai formáját. „A polgári iskola feladata az, hogy az ifjúságot vallásos, erkölcsös és nemzeti szemlemben gyakorlati irányú általános műveltséghez juttassa és ezzel közvetlenül a gyakorlati életre, vagy pedig a középfokú szakiskolákra előkészítse.”

A Csengery koncepciója szerint azonban a polgári iskola tudományos pályákra, azaz az egyetemi tanulmányokra előkészítő, általános műveltséget adó középiskola mellett gyakorlati irányú általános műveltséget adó középfokú iskola, amely a maga feladatát legalább 6 évfolyammal oldhatja meg.

A polgári iskolai tanárság előtt ez az ideál lebegett. S most, hogy bekövetkezett az iskola törvényes megcsonkítása, megírta az iskola történetét, hogy bizonyítsa a maga igazát, a Csengery által elgondolt s gyakorlati irányban általános műveltséget adó középfokú polgári iskola létjogosultságát.

Vitéz Sághelyi Lajos dr. derekasan megfelelt a megbízatásnak. Értékes iskolatörténeti munkája az előszó és a bőséges forrásművek jegyzéke után nyolc fejezetben s a függelékben tárja elénk a polgári iskola 60 éves múltját. Az első fejezet a polgári iskola megalkotásával (1868—1869) foglalkozik és élesen rámutat az alapító törvényben (1868: XXXVIII. t.-c.) leledző mindazon alapvető hibákra, fogyatékoságokra, amelyeket a polgári iskola 6 évtizedes múltjában mint születési hibákat magával hurcolt, s amelyek miatt napjainkban amputálni kellett. Ha akkor Eötvös oldalán Csengerynek a népoktatási törvény keretén kívül, külön törvényben sikerült volna az iskola pontosan meghatározott célját és jogosítványát lefektetni, bizonyos, hogy

hazánk eme legnemzetibb iskolája a magyar polgárság frontját még szilárdabban, nívósabban kiépíthette volna.

A második fejezetben az iskola kijelölt útján való megindulását és megerősödését (1870—1882) tárgyalja, majd eredeti hivatásától való eltérítését (1885—1895), a reformtörekvéseket (1896—1906), extenzív és intenzív fejlődését (1907—1914) ismerteti. A hatodik fejezetben arról beszél, hogy a világháború s a kommunizmus miként bénította meg a polgári iskola belső életét, virágzó fejlődését. Az utolsó két fejezet 1920-tól tárgyalja az intézmény eseményeit.

Ezekbe a keretekbe van szöve a tanár egyesületnek, a tanárképzésnek, a tanárság anyagi küzdelmeinek, az iskola felügyeletének s általában minden oly kérdésnek történeti alakulása is, ami a polgári iskola sorsának változásával szorosan összefügg.

Nem száraz, unalmas, hanem egyenesen érdekesítő, egyik-másik lapján a szakembert egyenesen izgató iskolatörténeti mű ez. A könyvből érezhető, hogy írója alapos forrástanulmányt végzett s helyesen látta meg a polgári iskola egyes korszakaiban a fejlődését biztosító feltételeket. Az iskola kifejlesztése érdekében a Lád Károlyok, Donszky Lukácsok, Ballagi Aladárok, Volenszky Gyulák, Kovács Jánosok, Imre Sándorok és Havas Istvánok szinte mérhetetlen energiát áldoztak fel s Csengery szellemében igyekeztek a polgári iskola s ezzel együtt a művelt magyar polgárság megerősödésének ügyét a megváltozott viszonyokra való tekintettel diadalra juttatni.

S mikor minden jel arra vallott, hogy egy-egy reformküzdelmet (pl. a jogosítványért 1879-ben) már-már siker koronáz, a következő évek (1885. I. és XXX. t.-c.) csakhamar megghiúsítják azt. Művében igazolja előttünk a szerző azt, amit könyve előszavában mond: „A magyar polgári iskola sorsa a magyar sors.” Azért idézi a költőt: „Hogy mindig vessünk, de mindig hiába; hogy amikor már érik a vetés, akkor jöjjön rá írtó jégverés...” Még a bécsi hadügyminisztérium is szerepelt a polgári iskola ügyének kerékkötői között.

Vitéz Sághelyi rámutat arra, hogy a polgári iskolától azt a csodát várták, hogy felső tagozataiban is kiépüljön, közben azonban életképességétől, jogosítványaitól fokozatosan megnyirbálták. Az ipariskolák, felsőkereskedelmi és felsőmezőgazdasági iskolák a polgári iskola testéről váltak le. A jogosítványokat e hajtásoknak adták.

A mai kultuskormány már csak törvénybe foglalta a jogosítványaitól tetemesen megnyirbált 6 osztályú polgári iskolának azt az alakját és célját, amit az élet faragott belőle. Elavulhatatlan érdemeket szerzett azonban a tanárképzés egyetemi színezetű reformálásával, az iskolának a kir. tanfelügyelőségek felügyeleti hatásköre alól való felszabadításával s ezzel kapcsolatban a polgári iskolai kir. főigazgatóságok megszervezésével, végül pedig a polg. iskolák számának örvendetes gyarapításával.

A Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszus új reményekkel töltötte el az iskolájának megconkításában megnyugodni alig tudó polgári iskolai tanárság lelkét. Az ott elhangzott nagy lelki tusák után összeállított reformgondolatok ismét arra engednek következtetni, hogy a polgári iskola derék tanársága újra felvette a régi zászlót, amire a magyar polgárság oly magasabb nívójú kiművelődése van felírva, amit csak a négyosztályú polgári iskolák jóval magasabb osztályszámú, gyakorlati irányú középfokú iskola falai között lehet biztosan megalapozni.

Ismétlem: ez az összefoglaló iskolatörténeti mű komoly, alapos munka s egyaránt rávilágít írójának nagy munkabíráására, alapos felkészültségére és kiváló szellemi erejére.

Dr. Tóth Antal.

*

Polgári iskolai kis enciklopédia. Szerkesztette *Molnár János*. Budapest, 1950. Athenaeum r.-t. nyomása, 149 l.

A polg. isk. tanári státus a polgári iskola 60 éves fennállásának ünnepét ülte. S nemcsak szóval ünnepelt, hanem tettekkel és alkotásokkal is. Budapesten tető alá hozta hazánk egyik legszebben berendezett diákinternátusát, amely egyúttal a vidéki tanárság szállója is. Ezen felül három olyan könyvvvel gazdagította pedagógiai irodalmunkat, amelyek a legtávolabbi jövőben is emlékeztetnések majd ezt a szép ünnepet. Ez a három könyv: *A polgári iskolai gondolat kialakulása*; *A magyar polgári iskola 60 éves múltja* és a *Polgári Iskolai Közlönyök repertórium*a. A három mű természetszerűen kiegészíti egymást s ezért méltán nevezhetik „Háromkönyv“-üknek polgári iskolai kartársaink.

Az ő cselekvő szellemük azonban még ezzel sem érte be. Nem álltak meg a küzdelmes évtizedek tanulságainak leszűrésénél, hanem ebben a könyvben kidolgozták jövő programjukat is, hogy annak iránymutatása mellett még határozottabban folytathassák eddigi munkájukat. Ez a kötet tehát több, mint évkönyv, jóllehet az egyszerűtől áthatott szerkesztő eredetileg annak szánta. A jövőre irányuló tendenciájánál fogva valójában még a jubileumi évkönyvek kereteiből is kinő. Mindenképpen indokolt volt tehát egy gyakorlati használhatóságot jelző címnek a választása.

A szerkesztő maga kis enciklopédiának nevezi. Valószínűleg azért, hogy ne keressünk benne sem rendszertani teljességet, sem pedig a rendszer kívánta szigorúan logikus osztályozást. Gyakorlati útmutatónak szánta, amely a polgári iskola külső és belső életében eligazítja az olvasót.

A mű bevezető részében *Gyulai Ágost* A tanár örök feladatairól, *Kolthay* Alajos pedig a Hivatásszeretet — emberszeretetről elmélkedik. *Vitéz Sághegyi* Lajos a magyar polgári iskola történetét, *Szenes* Adolf meg a tanárképzés fejlődését vázolja. Itt találjuk a polgári iskola nagynevű pártolójának ünnepi nyilatkozatait is, valamint a polgári iskoláról szóló 1927. évi XII. törvénycikk teljes szövegét. Végül *Havas* István elnöki szövege a polgári iskola jövőjébe nyújt betekintést.

Ez a lelkes elmélkedés vezet be közvetlenül a könyv főrészét. Ennek első cikkében *Szenes* Adolf munkaiskolát sürget a régi helyébe. A módszertani cikkek írói pedig oly lelkesedéssel fejtegetik ezt a kérdést, hogy egyik-másik cikket, — pl. az anyanyelvi oktatásról szólót, — érdemes lenne különnyomatban terjeszteni. Tanító, tanár sokat okulhat belőle.

A polgári iskola belső életét 15 tételben ismerteti a könyv, mégpedig haladó szellemben. Ezek előtt viszont *Nagy* László ad tájékoztatást az újabb pedagógiai és lélektani irányokról.

A kis enciklopédia kiterjeszkedik a polgári leányiskolát végzett tanulók gyakorlati irányú továbbképzésére is és eligazít a polgári iskolával kapcsolatos szervezeti kérdésekben. Végül ismerteti a polgári iskolai tanáregyesület történetét, jóléti intézményeit, a haza oltárán hozott áldozatait, a mostani vezetőséget és a polgári iskolák jegyzékét.

A kis enciklopédia ezen vázlatos áttekintése is meggyőzhet arról, hogy itt úttörő munkáról van szó. Ez a főérdeme.

Váradai József.

Tóth Ferenc: Heidelbergtől Rügenig. Különlenyomat az *Ifjúság és Élet* V. évfolyamából. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája. 1929.

Szerző 50 lapra terjedő kis munkájában saját élményeivel tarkított érdekes útleírást ad a Neckar völgyétől fel egész az Északi-, illetőleg a Keleti-tengerig.

Heidelbergből, az ősi diákvárosból indul ki, amelynek a helyén már a rómaiak virágzó műveltséget teremtettek, megvetvén a szőlőművelésre alapját. Erdő, mező, szőlőhegy, pompás művelt területek kísérik a Neckar tarka homokkő talajú völgyét mindenütt. Eleven képekben, mintha mozigép pergetné, vonulnak el előttünk az Odenwald hatalmas erdőkkel borított lejtői, a külső és belső eróktól egyaránt megviselt Spessart nevű röghegység, a németek Tiszájának, a Wesernek kanyargós völgye, az oldenburgi ingó talajú lápvidék, a természeti erők és az ember munkájának legfenségesebb örök küzdőtere, a Nordsee partjairól leszakadt Friz-szigetek, majd a Németbirodalom alig 500 éves *multa* visszatekintő, ragyogó fővárosa: Berlin, Potsdam, a dahlemi tündérsziget magyar erdei iskolájával, a Pomerániai-tóvidék, Stettin szabad kikötőváros, Pyritz s végül a kirándulás végállomása, a Keleti tenger gyöngye: Rügen.

Az utirajz minden során meglátszik, hogy írója vérbeli geográfus. Éles szemével azonnal észreveszi a legérdekesebb, legfontosabb földrajzi jelenségeket s a jelenségek közötti logikai kapcsolatokat. Elsősorban is mindenütt, mint a földrajzi jelenségek végoka, a táj geológiai felépülése érdeklí s ebből igyekszik megmagyarázni az elébe táruló geográfiai igazságokat. „A Rajna völgye felé már gránit a talaj s más a település is mindjárt. Ahol tarka homokkő a talaj, ott túlnyomó az erdő. 100 km² területre átlag 19 telep esik, ezzel szemben a gránittalajon már 29 község esik 100 km²-re. A gránit málladéka jobb talajt ad, mint a homokkő. A klíma is enyhébb, a közlekedő utak is jobbak.”... „A talajhoz igazodik itt a termőterület. Ahol kristályos kőzetek vannak a felületen, ott a talaj is jobb. E miatt ezeken a helyeken kevesebb az erdő, több a szántóföld és falu.”... „Amint a Weseren átkeltünk és észak felé a Weser mentén a hegyvidékre térünk, más lett a táj, de a termelés is. A főtermény a rozs, mert a talaj laza, homokos.”... „Ez itt homokos: rozssal, burgonyával, amott régi (diluviális) agyag árpával, amely még lábón áll. Emerre nagy zöld legelők, mert sok talajvíz jön fel.”...

Szerző, ha útközben olyan földrajzi jelenségekre bukkan, amelyek hazánkban is előfordulnak, azonnal párhuzamba állítja őket s igyekszik megfejteti az esetleges eltérések okait is. „De miért kanyarog a Neckar? Az ok egészen más, mint a magyar Tiszánál. Itt az Odenwaldnak számos, a főhegytömegetől elvetődött darabja, ú. n. sarkantyúja (Sporn) készíti a folyót a kanyargásra.”... „Utunkban a Wesert, a germánoknak ezt a nemzeti folyóját többször érintettük. Bejártuk cifra, tarka kanyarulatait, miközben mindig a mi Tiszánk lebegett előttem. A Tisza is annyira összeforrott a magyar földdel, a magyar néplélekkel, mint a Weser a németek hazájával, őstörténetével. A Tiszát is annyi dal éneklí, mint a Wesert. Nagyságuk és természetük, sőt még siksági tájaik is hasonlóak.”... „De ez a homok nem folyami eredetű, mint nálunk az Alföldön a futóhomok. A wesermenti homok gleccsertörmelékből származik.”... „Alföld fenyevesekkel! Ez mindenképen különösen hat a magyar szemlélőre. Ám ilyen magasabb szélességen, s még hozzá gleccserhomokon ez természetes!”... „A magyar tanya egészen más! Ott a táj maga is végtelennek tetszik, s a magyar rónának aranykalászos tengere olyasvalami, amit nektek le sem tudnék írni.”...

A könyv tájfestései annyira színesek, élethűek, hogy olvasásakor szinte megelevenedik előttünk az egyes vidékek szépsége és a földhöz kö-

tött ember élete. „Katzenbuckel felé tartunk. Mindenütt erdőség. Az Odenwald felületének több mint 60%-át erdő fedi. Egyik helyen tuskók állnak ki a földből, másutt ölekre rakott fák. Odább kis patak, rajta a malom nem öröl, hanem fát aprít, fűrészel. A ház egyszerű, de emeletes. Alul kő, felül fa. Alul van az istálló, a gazdasági helyek, felül a lakoszoba. Az Odenwald teteje már nem tarka homokkő, hanem bazalt. A Katzenbuckelnek egész süvege van bazaltból. Mindenütt bazaltuskók, bazaltfeltárások tárnak elénk. A hegy oldalán kis mélyedések vannak. Azokba települtek a falvak úgy, mint a fecskefészkek a házak eresze alatt. Ezek a fecskeszerű települések. Férfiak, nők nagy ágakat, rőzsét cipelnek haza az erdőkből, tisztítják az erdőirtás helyét, ezért a hulladékja az övék. Ott is vannak szegény emberek. Csak most kezdik ki-termelni, kiirtani az erdőket. Azelőtt az erdei vadak kedvéért voltak az erdők.“ És hasonlóan szemléletesek a leírások mindenütt az egész munkában.

A mintegy 2000 kilométeres út érdekességeit feltáró, sok szép illusztrációval diszített és a földrajzi jelenségeken kívül a történelmi, irodalmi, művészeti és pedagógiai megfigyelésekre is kiterjeszkedő könyveske illő helyet talál a magyar nyelven megjelent németországi útleírások sorában.

Barabás Tibor.

*

A Fővárosi Pedagógiai Könyvtár Évkönyve és szemelvényes Szakjegyzéke. Új folyam 1. szám. Budapest, 1928. Székesfővárosi Házinyomda. XVIII. 212 lap.

Amióta az állami pedagógiai könyvtár beszüntette működését, azóta országos jelentőséget nyert székesfővárosunk tanácsának áldozatkészsége, amellyel a szakmunkáknak ezen szép gyűjteményét az összeművelés idején az elkallódástól megóvta és fokozatosan újjászervezte. A könyvtárnak 15,580 kötetre csonkult és rongyolódott anyagát 1925 óta 20.528 kötetrel gyarapította a vezetőség *Kremmer Dezső dr.*, 1928. januárjától pedig *Enyővári Jenő* irányítása mellett. Az ily módon 1928 november 1-jéig 35,708 kötetre gyarapodott könyvállomány lehetővé tette három muzeális értékű különgyűjtemény létesítését is. Ma már van a könyvtárnak: 1. *tankönyvgyűjteménye*, amely 5,506 kötetben tünteti fel a magyar tankönyvirodalom fejlődését; 2. 2,550 kötetes *ifjúsági irodalmi gyűjteménye* a jelen ifjúsági irodalom kritikai szemlétartására és régi veszendőbe menő kincseinek megmentésére; 3. 1,628 kötetből álló *iskolai értesítők gyűjteménye*. Maga a tudományos *törzsgyűjtemény* 26,244 kötetből áll, amely nemcsak a nevelés kérdésében tájékoztat, hanem minden tudományban segíti a magukat képezni akarókat.

A könyvtár gyakorlati célja különösen a második részben tűnik ki. A gyermek, valamint az iskola az a két főtámaszpont, amely köré a szemelvényes szakjegyzék a dús anyagot tömöríti. Elméleti műveket csak annyiban vesz fel, amennyiben a modern pedagógia útjain és eszméi között is el kívánja igazítani az általános pedagógiai műveltségre törekvőket. De éppen gyakorlati szempontból kívánatos a népművelés, valamint a magyar életproblémává lett kisebbségi (tannyelvi) jog, továbbá a gyógypedagógia irodalmának felsorolása is. Biztosra vesszük, hogy már a legközelebbi sakkatalógus ezekre is ki fog terjeszkedni.

A székesfőváros tanácsa vidéki olvasóknak is lehetővé teszi e nagyszerű könyvtár használatát, mégpedig azzal a kikötéssel, hogy személyazonosságukat hivatali főnökük útján igazolják és a könyvnek kivételről és visszaszállításáról gondoskodnak. Könyvek postai úton való küldésére nem vállalkozik.

Váradai József.

HIREK.

Az új Alapszabályok 24. pontja értelmében a tagsági díj az év első felében fizetendő. Tisztelettel kérjük az egyesület összes tagjait, szíveskedjenek a tagsági díjakat mielőbb beküldeni.

Megbízás. A közokt. miniszter az Orsz. Közoktatási Tanács állandó bizottságának tagjait, köztük *Párvy* Endre budapesti áll. tanítónőképző-intézeti igazgatót, az OKT előadó tanácsosát, megbízta, hogy a fővárosi alsó- és középfokú iskolákban az 1930/31. isk. évben teendő látogatások útján tegyék megfigyelés és tanulmányozás tárgyává, hogy az új tantervekben és utasításokban foglalt elvek, valamint a legújabb, megvalósulásra hivatott ped. törekvések a tényleges tanításban miként érvényesülnek, vagy ennek esetleg minő akadályai vannak. — A közokt. miniszter dr. *Dadayné Egan* Ilona okl. középisk. tanárt a bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben ellátatlan kézimunka-órák, *Szemkö* Júlia okl. testnevelő tanárt az ellátatlan testnevelési órák ellátásával óraadó minőségben megbízta.

Beosztás szolgálattételre. A közokt. miniszter Montessori Mária módszerének az áll. tanítónőképző-intézetek növendékeivel leendő alapos megismertetése céljából *Burchard-Bélaváry* Erzsébet okl. óvónőt, magán-óvoda- és iskolafenntartót, óradíjas helyettes gyakorlóisk. tanítónőül alkalmazta és szolgálattételre egyelőre a bpesti VII. ker. áll. óvónőképző-intézethez osztotta be.

Áthelyezés. A közokt. miniszter *Barabás* Tibor nyiregyházai áll. tanítóképző-int. tanárt Budapestre helyezte át és további szolgálattételre a tanítóképző-intézetek kir. főigazgatóságához osztotta be.

Szabadságolás. A közokt. miniszter dr. *Kéz* Andor bpesti VII. ker. áll. tanítóképző-int. tanár részére 1933. évi július hó 1-ig illetmények nélkül szabadságot engedélyezett.

Egyházi címadományozás. A pápa Virág Ferenc pécsi megyéspüspök előterjesztésére dr. *Jakab* Béla pápai kamarásnak, a pécsi püspöki tanítóképző-intézet igazgatójának a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett apori címzetes prépostságot adományozta.

Nyugdíjazás. A közokt. miniszter *Lányi* Á. Dávidot, a bpesti orsz. izr. tanítóképző-intézet rajztanárát 1930. évi december hó végével a tényleges szolgálat köteleke alól felmentette.

A decemberi képesítő-vizsgálatok új rendje az áll. intézetekben. A közokt. miniszter az áll. tanítóképző-intézetek növendékei számára a decemberi képesítő-vizsgálatok helyéül a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézetet, az áll. tanítónőképző-intézetek növendékei részére pedig a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetet jelölte ki. Az utóbbi helyen az elnöki teendők ellátásával *Sarudy* Ottó kir. főigazgatót, az I. ker. tanítóképzőben pedig *Molnár* Oszkár igazgatót bízta meg.

A hitfelekezetek által fenntartott intézetek tanulóinak száma. Az 1930/31. isk. évre a rk. tanítóképző-intézetekben beiratkozott 1039, a ref. tanítóképzőkben 533, az evang. tanítóképzőkben 356 és az izr. tanítóképzőben 110, összesen 2038 tanuló. A tanítónőképzőkben beiratkozottak megoszlása pedig a következő: rk. intézetek: 4149, ref. intézetek: 734, evang. intézet: 185, izr. intézet: 65. A beírt leánytanulók összes száma tehát 5123. — Az áll. és nem-áll. intézetek tanulóstatistikája az 1930/31. isk. évben a következő képet mutatja: fiútanulók száma: 5438, leánytanulók száma: 6153, egész létszám: 9591. Összehasonlításként közöljük a két utolsó isk. év megfelelő adatait: 1928/29-ben: 5227; 4760; 7987; 1929/30-ban: 5235; 5487; 8720.

A decemberi képesítő-vizsgálatok min. biztosai. A közokt. miniszter a december hóban megtartandó tanítóképesítő-vizsgálatokon min. biztosai minőségben megbizta: a debreceni ref. tanító- és tanítónőképzőben dr. *Révész Imre* egyetemi tanárt, a szegedi r. kath. tanítóképzőben *Littke Aurél* főiskolai tanárt, a pécsi r. kath. tanítóképzőben dr. *Horváth Kálmán* áll. középisk. igazgatót.

Személyi hírek. A Kecskeméti Ref. Egyházmegyei Tanítóegyesület 1950. okt. 23-án Cegléden tartott közgyűlésén *Kiss József* budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-int. tanár *Montessori iskolák* címen; *Szűnyoghgy Farkas* kecskeméti ref. tanítónőképző-int. tanár pedig *Hogyan készülhet a tanító az előadásban felhasználandó mozgóalakok rajzolásához* címen tartottak előadást. — A Bpesti Áll. Tanítóképző-int. Iskolatársak Egyesületének nov. 8-iki összejövetelén *Mihalik József* kartársunk *Az eszperantó tanításának pedagógiai értéke* címen előadást tartott. — *Tóth Ferenc* csurgói áll. tanítóképző-int. tanárt a Magyar Földrajzi Társaság Didaktikai Szakosztálya választmányi tagjává választotta. — A Győr-városi és Győrvármegyei Ált. Tanítóegyesület nov. 12-iki közgyűlésén *Sebestyén Erzsébet* bpesti II. ker. tanítóképzői tanár *Az ifjúsági Vöröskereszt szociális nevelése a középiskolákban* címen, *Pohárnok Jenő* győri rk. tanítóképzői gyakorlóisk. tanító pedig *A tanítóság szerepe a magyar jövő előkészítésében* címen tartottak előadást. — A Magyar Paedagogiai Társaságnak 1950. nov. 15-iki felolvasó ülésén *Gyulai Aladár* izr. tanítóképző-int. tanár *A szabadlevegős iskola irányjai és főbb típusai* címen előadást tartott. Vetítéssel kísért előadásának első részében a vidéki nevelőthonokat, második részében az erdei iskolákat és a modern iskolaépítési törekvéseket ismertette.

A bpesti áll. tanítóképző népművelési előadásai. Mint már évek óta, úgy ezidén is rendez a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet a nagyközönség számára nyilvános ismeretterjesztő előadásokat. Az idei előadások tárgysora a következő: 1950. XI. 17. *Frank Antal dr.:* Hamburg; XII. 2. *Németh Sándor:* Az édesanya a költészet tükrében; XII. 15. *Fekete József:* A megelőgedés alapjai Széchenyi tanításai szerint; 1951. I. 12. *Mesterházy Jenő:* Buda műemlékei (40 vetített képpel); I. 26. *Jaloveczky Péter:* A láthatatlan világ; II. 9. *Nagy Ferenc:* A halál a költészetben; II. 23. *Loczka Alajos dr.:* Newyorktól Chicagóig; III. 9. *Balázs Béla:* Budapest környékének népműveltsége; III. 25. *Lux Gyula:* A modern német irodalom; IV. 15. *Gyürky Tibor dr.:* Az iskoláskor egészségügyi problémái. Az előadások a jelzett napokon este 6 órakor kezdődnek.

Arcképleleplezési ünnepség az Erzsébet Nőiskolában. Rendkívül nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében történt nov. 19-én az Erzsébet Nőiskolában az intézet két kiváló igazgatója, *Berta Ilona* és *Barkáts Mária* arcképeinek leleplezése. A jelenlegi tanári testület nevében filozófiai gondolatokban gazdag beszéddel üdvözölte az ünnepelteket dr. *Radák Olga* igazgató. Költői módon jutott kifejezésre *Balogh Sára* tanárjelölt beszédében a jelen hódolata, míg a régi tanárok és tanítványok nevében a mult hódolatát *Radnóti Dezsőné* tolmácsolta szónoki hévvel elmondott, megkapó részletekben gazdag beszédében.

Az áll. intézetekbe beiratkozott tanulók száma. Az áll. tanítóképző-intézetekben az 1950/51. iskolai évre beiratkozott az I. osztályba 258, a II. osztályba 259, a III.-ba 272, a IV.-be 287 és az V.-be 324 tanuló. Az áll. tanítónőképző-intézetekben a beiratkozott tanulók megoszlása a következő: I.-be 227, II.-ba 195, III.-ba 188, IV.-be 184 és V.-be 226. Beiratkozott tehát összesen 1400 fiú és 1020 leány. Az áll. óvónőképző-intézetek beiratkozott növendékeinek összes száma 197.

Sarudy Ottó távozása. A közokt. miniszter *Sarudy Ottó* tanítóképző-int. kir. főigazgatóját saját kérelmére 1931. évi február elsejei hatállyal a tényleges szolgálat köteléke alól felmentette. Személyében a tanítóképzésnek régi, kipróbált és irányító szerepet betöltő munkása válik ki az aktív szolgálathól. Nem itt van a helye annak, hogy sikerekben gazdag tanári és igazgatói működését, értékes tankönyvírói tevékenységét és a tanítóképzés tanulmányi vezetésében tanusított bölcsességét méltassuk. E helyen csak azon szívbeli kívánságának óhajt a tanítóképzői tanárság kifejezést adni, adja a Mindenható, hogy pihenésének éveit friss kedélyben és testi erőben sokáig élvezhesse!

Megjegyzés könyvismertetésemhez. Felkérésre szívesen közreadjuk a következő sorokat: Folyóiratunk novemberi számában nevem alatt könyvismertetés jelent meg Fekete János kartársunk *Népiszkolai módszer-tan*-áról. Ezen ismertetéssel kapcsolatban szükségesnek tartom leszögezni, hogy ismertetésem kéziratát 1930. év júniusában küldöttem meg a szerkesztőségnek, amikor a munka még csak *előszó nélküli* gépírási kézirat formájában forgott kézen az intézetekben.

Rozsondai Károly.
Adakozás az inségakcióra. Az áll. és izr. tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek tanártestületei a Kormányzóné Ófőméltósága által indított országos nyomorenyhító mozgalom céljaira adakoztak: kir. főigazgatóság 35 P, bpesti VII. ker. áll. óvónőképző 40 P, jászberényi áll. tanítóképző 52 P, kiskúnfélegyházai áll. tanítóképző 26 P, hódmezővásárhelyi áll. óvónőképző 25 P, bpesti orsz. izr. tanítóképző 100 P, bpesti I. ker. áll. tanítóképző 106.50 P, bajai áll. tanítóképző 21 P, kőszegi áll. tanítóképző 17 P, miskolci izr. tanítóképző 35 P, bpesti II. ker. áll. tanítóképző 49 P, pápai áll. tanítónőképző 48 P, csurgói áll. tanítóképző 26 P, bpesti VII. ker. tanítónőképző 89 P, nyíregyházai áll. tanítóképző 51.12 P, győri áll. tanítónőképző 51 P, összesen 769.62 P.

Halálozás. *Rohn József*, a Paedagogium ny. tanára életének 77-ik évében nov. 20.-án megszállt területen, Somorján hosszas szenvedés után meghalt. Az ottani r. kath. temetőben nov. 22.-én helyezték örök nyugalomra. Humaniorákat tanító polg. isk. és tanítóképző-int. tanárok számos nemzedéke került ki keze alól. Hálás szívvel gondolunk reája s emlékét híven megőrizzük!

Nyugtázás. Tagsági díjat fizettek 1927-re: Kuzaila Péter.

1928-ra: Fekete János.

1929-re: Békéssy Draskóczy V., Éber Rezső.

1930-ra: Szántó Lenke, Barkáts Mária, Skersil Mária, Irtzing Ferenc, Szőke S.

1930. I. felére: Szabó Károly, Ferenczi I., Répay D., Bocskay I.

1930. II. felére: Rozsondai Károly.

1931-re: Schönwizner I., Szkalka Lajos.

Az 1928/29. évi főigazg. jelentésre 3 P-t küldött: Szeged rk. tanítóképző, Esztergom rk. tnőkp., Miskolc ág. h. ev. tkp., Kiskúnfélegyháza áll. tkp.

Előfizetés a folyóiratra: Zalaegerszeg rk. tnőkp. (1930), Dombóvár rk. tnőkp. (1930), Budapest VI. ker. rk. tnőkp. (1931), Pécs rk. tnőkp. (1931), Budapest VII. ker. áll. tnőkp. (1930).

Befizetések a Tanárok Házára. Nagykorös ref. tanítókp. (511.40 P), Bpest I. áll. tanítókp. (4 P), Bpest II. áll. tanítónőkp. (542 P), Baja áll. tanítókp. (16 P), Bpest VII. áll. óvónőkp. (2 P), Jászberény áll. tanítókp. (360 P), Kőszeg áll. tanítókp. (344 P), Bpest VII. áll. tanítónőkp. (782 P), Csurgó áll. tanítókp. (318 P), Sárospatak ref. tanítókp. (340 P), Sopron ág. h. ev. tanítkp. (276 P), Kiskúnfélegyháza áll. tanítókp. (368 P).

Budapest, 1930. dec. 15.

Pócza József pénztáros.